

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**YÜKSEK
LİSANS TEZİ**

İLK HAÇLI SEFERLERİNİN BAZI BATILI YAZARLARIN
ESERLERİNDEKİ YANSIMALARI

YUSUF MEDİNELİ

İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI
ANABİLİM DALI

EYLÜL 2025

T.C
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

İLK HAÇLI SEFERLERİNİN BAZI BATILI YAZARLARIN
ESERLERİNDEKİ YANSIMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
YUSUF MEDİNELİ

DANIŞMAN
PROF. DR. MEHMET SALİH ARI

VAN-2025

KABUL VE ONAY

Yusuf MEDİNELİ tarafından hazırlanan “İlk Haçlı Seferlerinin Bazı Batılı Yazarların Eserlerindeki Yansımaları” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	İmza
Danışman: Prof. Dr. Mehmet Salih ARI Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	
Başkan: Prof. Dr. Mehmet Salih ARI Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	
Üye: Dr. Öğr. Üyesi Veysi TURUN Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	
Üye: Doç. Dr. Abdulhalim OFLAZ İğdır Üniversitesi, İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	
Yedek Üye : Unvanı Adı SOYADI Üniversite Adı, Anabilim Dalı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.	
Yedek Üye : Unvanı Adı SOYADI Üniversite Adı, Anabilim Dalı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.	
Tez Savunma Tarihi:	20/08/2025
Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum. Doç. Dr. Ercan ÇALIŞ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü	

ETİK BEYAN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.
(20.08.2025)

Yusuf MEDİNELİ

Yüksek Lisans Tezi

Yusuf MEDİNELİ

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ağustos, 2025

İlk Haçlı Seferlerinin Bazı Batılı Yazarların Eserlerindeki Yansımaları

ÖZET

Haçlı seferlerinin sebepleri ile ilk Haçlı seferlerinin batılı kaynaklarda nasıl aktarıldığı konusu bu çalışmanın ana fikrini oluşturmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde Haçlı seferlerinin sebepleri ele alınarak, konuya her boyutu ile değinilmeye özen gösterilmiştir. Özellikle dini, siyasi ve ekonomik sebeplerin yanı sıra o dönemde Müslümanların Hristiyanlara karşı tutumlarının nasıl olduğu ve Haçlı seferlerinin başladığı dönemde İslâm dünyasının genel durumunun bu seferlere etki edip etmediği gibi hususlar üzerinde durularak, bu sebepler mümkün mertebe açıklanmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde I. Haçlı Seferi'nin genel seyri üzerinde durulmuş, Haçlı seferleri için yapılan çağrı sonrası Hristiyan orduların ilerleyişleri ve icraatları, batılı tarihçilerin kronikleri temel alınarak özetlenmiştir. Haçlıların Anadolu'ya girdikten sonra başta İznik olmak üzere ele geçirdikleri yerler ve bunların önemi üzerinde durularak, Antakya ve Kudüs'ün nasıl ele geçirildiğine ışık tutulmaya çalışılmıştır. İlk Haçlı seferlerine müteakip meydana gelen Haçlı hareketleri açıklanarak bu seferlerden sonra Doğu'da kurulan Haçlı devletlerinin hangileri olduğu belirtilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde; II. Haçlı Seferi'nin nedenleri ele alınırken özellikle Urfa şehrinin Zengî Hanedanlığı tarafından Haçlılardan geri alınmasının bu sefere olan etkisini açıklamaya özen gösterilmiştir. II. Haçlı Seferi'nin genel seyri ve sonuçları ile Kudüs'ün Selâhaddîn-i Eyyûbî tarafından geri alınması ve bu durumun III. Haçlı Seferi'ne olan etkileri açıklanmaya çalışılmıştır. Dördüncü ve son bölümde ise III. Haçlı Seferi değerlendirilerek bu sefer boyunca mücadele halinde olan İngiltere Kralı Richard ile Selâhaddîn-i Eyyûbî arasındaki çekişme üzerinde durulmaya gayret edilmiştir. İlk üç Haçlı seferi 1095 yılı ile 1192 yılları arasındaki yaklaşık yüz yıllık bir dönemi kapsamaktadır. Dolayısıyla çalışma sürecinde mümkün olduğu kadar bu döneme genel bir bakış açısıyla ışık tutulmaya çalışılmış, bununla birlikte önemli olan bir takım olaylar üzerine detaylı açıklamalar yapmaktan kaçınılmamıştır. İlk Haçlı seferleri ele alınırken çalışmanın amacı gereği batılı kaynaklar esas alınmıştır.

Anahtar Kelimler: İslâm Tarihi, Batılı Yazarlar, Haçlılar, Haçlı Seferleri, Kudüs

Sayfa Sayısı: vi+121

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet Salih ARI

Master's Thesis
Yusuf MEDİNELİ
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
August, 2025

Reflections of the First Crusades in the Works of Some Western Authors

ABSTRACT

The reasons for the Crusades and how the early Crusades are portrayed in Western sources constitute the main thrust of this study. The first section of the study examines the causes of the Crusades, meticulously addressing the topic in all its aspects. In particular, the study focuses on religious, political, and economic factors, as well as the attitudes of Muslims toward Christians at the time and whether the general state of the Islamic world at the time of the Crusades influenced these campaigns. These reasons are explored to the extent possible. The second section examines the general course of the First Crusade, summarizing the progress and actions of the Christian armies following the call for Crusades, based on the chronicles of Western historians. The focus is on the places the Crusaders captured after entering Anatolia, particularly Nicaea, and their significance, thus shedding light on how Antioch and Jerusalem were captured. The Crusader movements that followed the First Crusades are explained, and the Crusader states established in the East following these campaigns are identified. The third section of the study examines the causes of the Second Crusade, with particular attention paid to explaining the impact of the recapture of the city of Urfa from the Crusaders by the Zengid Dynasty on this campaign. The general course and outcomes of the Second Crusade, along with the recapture of Jerusalem by Saladin and its impact on the Third Crusade, are explored. The fourth and final section evaluates the Third Crusade, focusing on the conflict between King Richard of England and Saladin, who were in conflict throughout this campaign. The first three Crusades span a period of approximately one hundred years, from 1095 to 1192. Therefore, the study has attempted to shed as much light as possible on this period from a general perspective, while also providing detailed explanations of some important events. In discussing the First Crusades, Western sources were used as the basis for the study's purpose.

Key Words: Islamic History, Western Authors, Crusaders, Crusades, Jerusalem

Quantity of Page: vi+121

Supervisor: Prof. Dr. Mehmet Salih ARI

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
ÖN SÖZ.....	v
GİRİŞ	1
A. Araştırmanın Konusu ve Amacı	1
B. Araştırmanın Yöntemi ve Kaynakları.....	2
1. HAÇLI SEFERLERİNİN SEBEPLERİ	6
1.1. Dini Sebepler.....	6
1.1.1. Kutsal Topraklar: Kudüs	6
1.1.2. Dini Motivasyonlar.....	10
1.2. Siyasi ve Sosyal Sebepler.....	14
1.2.1. Müslümanların Hristiyanlara Karşı Tutumları	17
1.2.2. Haçlı Seferleri Döneminde İslâm Dünyası'nın Durumu	20
1.3. Ekonomik Sebepler	22
2. I. HAÇLI SEFERİ.....	24
2.1. Kutsal Savaş İçin Çağrı	24
2.2. Köylülerin Haçlı Seferi	27
2.3. Prenslerin Haçlı Seferi.....	30
2.3.1. İznik'in Ele Geçirilmesi	32
2.3.2. İlk Haçlı Devleti: Urfa Haçlı Kontluğu	35
2.3.3. Antakya'nın Ele Geçirilmesi	37
2.3.4. Kudüs'ün Zaptı	52
2.4. 1101 Haçlı Seferi.....	59
2.5. Trablus'un Ele Geçirilmesi	62
3. II. HAÇLI SEFERİ VE KUDÜS'ÜN GERİ ALINMASI.....	65
3.1. II. Haçlı Seferi	65
3.1.1. Zengî Hanedanlığı ve Urfa'nın Fethi.....	65
3.1.2. Kralların Haçlı Seferi.....	67
3.1.3. Şam Kuşatması	72

3.2. Kudüs'ün Geri Alınması	76
3.2.1. Selâhaddîn-i Eyyûbî	77
3.2.2. Hittîn Savaşı	84
3.2.3. Kudüs'ün Fethi	88
4. III. HAÇLI SEFERİ VE İLK HAÇLI SEFERLERİNİN ETKİLERİ.....	92
4.1. III. Haçlı Seferi.....	92
4.1.1. Krallar Haçlı Seferinde	94
4.1.2. Aslan Yürekli Richard	97
4.2. İlk Haçlı Seferlerinin Etkileri	102
4.2.1. Haçlıların Ele Geçirdikleri Yerlerdeki İcraatları	102
4.2.2. Haçlılar'ın Bizans İmparatorluğu ile İlişkileri.....	105
4.2.3. Haçlılar'ın Müslümanlar ile İlişkileri	107
SONUÇ.....	110
KAYNAKÇA	116
ÖZGEÇMİŞ	
TEZ ORJİNALLİK RAPORU	

ÖN SÖZ

Haçlı seferleri denildiğinde, XI.-XIII. yüzyıllar arasında Avrupa'dan hareket eden Hristiyan Batılılar ile Müslüman Doğulular arasındaki savaşlar akla gelmektedir. Ancak çoğunlukla inanç temelli olduğu düşünülen bu çatışmalar silsilesini sadece bu tarihler ile sınırlı tutmak pek doğru bir yaklaşım değildir. Haçlı seferleri, bıraktığı etkiler ile günümüzde dahi yansımaları hissedilen önemli sonuçlar doğurmuştur. Dolayısıyla hem Hristiyanlar hem de Müslümanlar için güncelliğini yitirmeyecek bu konu ilgi çekici bir araştırma alanı oluşturmaktadır.

Kutsal savaş çağrısı ile Avrupa'dan yola koyulan Haçlı askerleri yıllar boyunca irili ufaklı gruplar halinde doğuya akın etmişlerdir. Nitelikleri ve nicelikleri birbirinden farklı olan bu ordular gerek hareket noktalarında gerekse güzergâhları boyunca pek çok katliamın saiki olmuşlardır. Bundan dolayı mukaddes amaçlarla başlatıldığı iddia edilen Haçlı seferleri, ardında bıraktığı izlerle bu amaçları ile ciddi bir tezatlık oluşturmaktadır. Bu çelişkiler çerçevesinde Haçlı seferlerinin; hangi sebeplerle başladığı, nasıl cereyan ettiği ve ne gibi sonuçlar doğurduğu sorularına Batılı tarihçilerin verdiği cevaplar önem arz etmektedir. Bu çalışmada, Batılı tarihçilerin Haçlı seferlerine olan yaklaşımı ele alınarak mümkün mertebe bunların açıklaması hedeflenmektedir. Bundan dolayı çalışmanın temel noktasını Batılı tarihçilerin Haçlı seferlerine olan bakış açısı oluşturmaktadır.

Çalışmanın başlangıç safhasında konu ile ilgili literatür taraması yapılarak önem arz eden eserlere ulaşılmaya çalışılmıştır. Araştırma sürecinde mümkün olduğu kadar birincil kaynaklara ulaşmaya ve bunları kullanmaya gayret edilmiştir. Bu bağlamda ilk Haçlı seferlerine katılan Hristiyan kronikçilerin eserlerinden öncelikli olarak faydalanmaya gayret edilmiş, Haçlı seferleri döneminde Doğu'da yaşayan Hristiyan kronikçilerinin eserleri ile Müslüman tarihçilerin eserleri ise karşılaştırmalı olarak kullanılmıştır. Günümüz ve yakın dönem Batılı araştırmacıların eserleri, ilk dönem kaynakları ile mukayese edilerek Haçlı seferlerine yönelik genel bir perspektif oluşturmaya özen gösterilmiştir.

Çalışma ile ilgili araştırmalar yapılırken okumaları kademeli ve karşılaştırmalı olarak yapmaya özen gösterilmiştir. Araştırma sürecinin sonunda elde edilen veriler en doğru şekilde aktarılmaya dikkat edilerek ve olaylar vuku buldukları

döneme en yakın kaynaklar esas alınmak suretiyle mukayese edilmiş ve yazıya geçirilmiştir.

Çalışma süresi boyunca yapmış olduğu yönlendirme, teşvik ve eleştirileri ile tez çalışmamızın bu noktaya gelmesini sağlayan kıymetli hocam Prof. Dr. Mehmet Salih ARI'ya; bu süreçte maddi ve manevi desteğini esirgemeyen eşim Kübra MEDİNELİ'ye; varlığı ile çalışma şevkimi artıran oğlum Ömer MEDİNELİ'ye teşekkürü borç bilirim.

Yusuf MEDİNELİ

VAN-2025

GİRİŞ

A. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Haçlı seferleri en genel ifadeyle; 1096 yılında başlayan ve 1291’de Latin Hristiyanlarının doğudaki son merkezi olan Akkâ’dan çıkarılmasına kadar süren yaklaşık iki yüzyıllık bir dönemi kapsayan,¹ Hristiyan Batı’nın Müslüman Doğu’ya yaptığı seferlerdir.

Bu çalışmada, bahsi geçen ve iki asır boyunca meydana gelmiş bütün Haçlı seferlerini ele almaktan ziyade ilk Haçlı seferleri ile bu seferlerin sebepleri çerçevesinde değerlendirme yapılmıştır.

Haçlı seferlerine ismini veren haç kelimesi dilimize Ermenice’den geçmiş olup; İngilizce’de, “crux” köküne dayanan “cross”, Fransızca’da “croix” ve Almanca’da “kreuz” kelimeleri ile kullanılır. Kelimenin İbranicesi “talah”, Arapçası “salīb”, Farsçası “dört çivi” anlamında “çehâr mıhtır.”² Haç, Hristiyanlık inancının en önemli ve en bilinen sembolüdür. Hristiyanlık inancına göre Hz. İsa’nın çarmıha gerilerek öldürülmesini sembolize eden bu şekil,³ Hz. İsa’nın çilesini ve ıstırabını temsil eder.⁴ Hem Hz. İsa’nın ölümünü hem de onun varlığını betimleyen bu ikon ile ilgili olarak İncil’de dikkat çekici bölümlerden biri şöyledir; “Bana gelip; babasını, annesini, eşini, çocuklarını, erkek ve kız kardeşlerini, hatta canını hiçe saymayan, benim öğrencim olamaz. Haçını yüklenip ardım sıra gelmeyen de öğrencim olamaz.”⁵ İncil’de yer alan bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere, Hristiyanlık inancının sembol işareti olan haç, gerek günümüzde gerekse tarih boyunca Hristiyan dini hareketlerinin temel işareti ve sembolü olmuştur.

Dönemin Hristiyan kroniklerinin birçoğunda Haçlı seferlerinin başlangıcı bir rüyaya dayandırılmaktadır. Batılı tarihçilerin önemli bir kısmı tarafından Haçlı seferlerinin en önemli organizatörlerinden biri olarak gösterilen Pierre L’Hermit,

¹ Işın Demirkent, “Haçlılar”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1996), XIV/524.

² Mahmut H. Şakiroğlu, “Haç”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996), XIV/522.

³ Şinasi Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü* (Ankara: Vadi Yayınları, 1998), 151.

⁴ Nanon Gardin vd., *Larousse Semboller Sözlüğü*, ed. Ömer Faruk Harman - İsmail Taşpınar, ts., “Haç”, 261.

⁵ Kutsal Kitap: İncil (İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 2005) Matta 10:37-38.

Haçlı seferlerinin önemli kronik yazarlarından Albertus Aquensis'e göre; Haçlı seferlerinin arifesinde Kudüs şehrini ziyaret etmiş ve burada Hristiyanlara yönelik gösterilen tutum kendisini çok rahatsız etmiştir. Kutsal Kabir Kilisesi'nde dua ve ibadetlerle meşgul olup uykuya dalan Pierre, rüyasında Hz. İsa'yı görmüş ve kendisine Kudüs'ü Müslümanlardan kurtarması için önemli bir elçilik görevi verilmiştir.⁶ Dönemin diğer kronikleri tarafından kendisine benzer misyonlar yüklenen Pierre, böylece Batılıların Haçlılar dediği, Müslümanların ise Frenkler olarak isimlendirdiği Avrupalı Hristiyanların harekete geçmelerini sağlayan önemli figürlerden biri olmuştur. Pierre L'Hermit ile birlikte Haçlı seferlerinin başlatıcısı olarak kabul edilen dönemin papası Papa II. Urbanus, 1095 yılında Clermont Konsili'nde Haçlı seferleri için yaptığı çağrıda orada bulunanların sefere katılmak üzere haç almalarının gerekliliğini vurgulamıştır.⁷

Haçı almak veya kabul etmek, en temel anlamıyla Kudüs'e gitmek ve kutsal toprakları Müslümanlardan kurtarmak için yemin ederek, haç figürünü elbise üzerine dikmek demektir.

İnsanlık tarihinde belki de eşine rastlanmayacak ve ilk dünya savaşı sayılabilecek savaşlar silsilesi bu sefere katılanların elbiselerine diktikleri haç sembolünden dolayı tarih boyunca Haçlı seferleri olarak anılmıştır. İki asırlık bir zaman dilimini kapsayan bu dönemde batıdan doğuya birçok askeri harekât düzenlenmiştir. Bu seferlerde sayısız insan ölmüş, şehirler yok edilmiş, bazı devletler yıkılmış, yeni devletler kurulmuş ve etkileri bugün bile devam eden sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte bu seferler Avrupalı Hristiyanlar ile Doğulu Müslümanlar arasında etkileşime ve önemli bir kültürel alışverişe de sebep olmuştur.

B. Araştırmanın Yöntemi ve Kaynakları

Konu ile ilgili yapılmış olan benzer çalışmalarda; *İlk Haçlı Seferlerinin Bizans Kaynaklarındaki Yansımaları*,⁸ *On Sekizinci Yüz Yıl İngiliz Tarih*

⁶ Albertus Aquensis, *Historia Ierosolimitana History of the Journey to Jerusalem*, çev. Susan B. Edgington (New York: Clarendon Press, 2007), 7.

⁷ Cüneyt Kanat - Devrim Burçak, *Sorularla Haçlı Seferleri* (İstanbul: Yeditepe, 2013), 46.

⁸ Zeynep Başkan, *İlk Haçlı Seferlerinin Bizans Kaynaklarındaki Yansımaları* (Sinop: Sinop Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022), 197.

Yazmalarında Haçlı İmajı,⁹ *Almanca Araştırmalara Göre Haçlı Seferlerinin Kültürel Boyutu*¹⁰ gibi daha sınırlı eserler çerçevesinde ışıkt tutulmuştur. Elimizde bulunan çalışmada ise ilk Haçlı seferlerini, Batılı kaynaklardaki aktarımları esas alarak açıklamaya gayret edilmiştir.

Çalışma süresince başvurulmuş temel kaynakların, bu seferlere katılmış veya seferlere yakın dönemlerde yaşamış olan Hristiyan kronikçilerin eserleri olmasına özen gösterilmiştir. Bu bağlamda; ismi bilinmeyen ancak ilk Haçlı seferine katıldığı bilinen bir yazarın *Gesta* isimli kroniği,¹¹ bir papaz olduğu belirtilen ve ilk Haçlı seferlerine katılmış Raimundus Aguilers'in kroniği,¹² yine ilk Haçlı seferlerinde bulunmuş olan Peter Tudebodus'un kroniği¹³ yararlanılan temel kaynaklar olmuştur. Ayrıca Albertus Aquensis'in *Historia'sı*¹⁴ ile Fulcherius Carnotensis'in kroniğinden¹⁵ yeri geldikçe faydalanmaya gayret edilmiştir. Kudüs'te dünyaya gelmiş ve Sur piskoposluğu yapmış olan Willermus Tyrensis'in ilk Haçlı seferlerini detaylıca ele aldığı kronikleri¹⁶ çalışma süresince faydalanılan temel kaynaklar arasında yer almıştır. Ayrıca III. Haçlı Seferi ve Selâhaddîn-i Eyyûbî hakkında detaylı bilgiler veren *Ernoul Kroniği*,¹⁷ Üçüncü Haçlı Seferi'nin ele alındığı bölümde sıklıkla başvurulmuş kaynaklardan olmuştur.

Dönemin Doğu'da yaşamış olan Ermeni ve Süryani tarihçilerinin kroniklerinden olan; Ebü'l-Ferec'in kroniği,¹⁸ *Urfalı Mateos'un Vakayinamesi*¹⁹ ile

⁹ Zeynep Kocabıkoğlu Çeçen, *Onsekizinci Yüzyıl İngiliz Tarih Yazmalarında Haçlı Seferleri İmajı* (Ankara: Bilkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005), 118.

¹⁰ İbrahim Ceyhan, *Almanca Araştırmalara Göre Haçlı Seferlerinin Kültürel Boyutu* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005), 130.

¹¹ *Gesta Francorum et Aliorum Hierosolymitanorum Gesta Haçlı Tarihi*, ed./çev. Engin Ayan (İstanbul: Selenge Yayınları, 2013).

¹² Raimundus Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi*, çev. Süleyman Genç (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2019).

¹³ Peter Tudebodus, *Bir Tanığın Kaleminden Birinci Haçlı Seferi Kudüs'e Yolculuk*, çev. Süleyman Genç (İstanbul: Kronik Kitap, 2018).

¹⁴ Aquensis, *Historia Ierosolimitana*.

¹⁵ Fulcherius Carnotensis, *Gesta Francorum Iherusalem Peregrinantium Kudüs Seferi (Kutsal Toprakları Kurtarmak)*, çev. İlcan Bihter Barlas (İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2009).

¹⁶ Tyrensis William, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği: Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar*, çev. Ergin Ayan (Beyoğlu, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2016); Tyrensis William, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği II*, çev. Ergin Ayan (Ankara: Gece Kitaplığı, 2018); Tyrensis William, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, çev. Ergin Ayan (İstanbul: Kronik Kitap, 2019).

¹⁷ Ernoul, *Ernoul Kroniği Haçlı Seferleri Tarihi: Selahaddin Eyyübi ve Kudüs'ün Fethi*, çev. Ahmet Deniz Altunbaş (İstanbul: Kronik Kitap, 2019).

¹⁸ Gregory Abû'l-Farac, *Abû'l-Farac Tarihi*, çev. Ernest A. Wallis Budge - Ömer Rıza Doğrul (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1950).

yazarının adı bilinmeyen bir Süryani'nin kroniğinden²⁰ yeri geldikçe faydalanılmıştır. Bununla birlikte dönemin Bizans imparatorlarından Aleksios Komnenos'un kızı olan Anna Komnena'nın, *Alexiad* adlı kitabına²¹ farklı bir bakış açısı oluşturması bakımından başvurulmuştur.

Dönemin Müslüman tarihçilerinin eserleri karşılaştırmalı olarak ele alınarak aynı olayların Hristiyan kronikleri ile Müslüman tarihçilerin eserlerinde ne şekilde aktarıldığına değinilmeye gayret edilmiştir. Bu bağlamda İbnü'l-Esir,²² İbnü'l-Azimî,²³ İbn Şeddad,²⁴ İbn Kalanisi²⁵ ve İbn Münkız'ın²⁶ eserleri yararlanılan temel kaynaklardan olmuştur.

Yakın dönem ve günümüz Batılı araştırmacılarından; Steven Runciman,²⁷ Claude Cahen,²⁸ George William Cox,²⁹ Peter Malcom Holt,³⁰ Harold Lamb,³¹ Joseph François Michaud,³² Jacop Mombert,³³ Cecile Morrison,³⁴ Thomas Asbridge³⁵ gibi tarihçilerin eserlerinde değindikleri ve Haçlı seferlerine günümüz Batılı tarihçilerin bakış açısını anlamamıza yardım eden yorumlara değinilmiştir.

¹⁹ *Urfalı Mateos Vekayi-Namesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli*, çev. Hrant D. Andreasyan (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2019).

²⁰ *I. ve II. Haçlı Seferleri Vakayinamesi*, çev. Vedii İlmen (İstanbul: Yaba Yayınları, 2005).

²¹ Anna Komnena, *Alexiad Malazgirt'in Sonrası*, çev. Bilge Umar (İstanbul: İnkılâp Yayınları, 2024).

²² Ebü'l-Hasen İzzüddîn Ali b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî İbnü'l-Esir, *İslâm Tarihi: el-Kamil fi't-Tarih Tercümesi*, çev. Abdülkerim Özeydin (İstanbul: Bahar Yayınları, 1987).

²³ İbnü'l-Azimi, *Azimi Tarihi Selçuklular Dönemiyle İlgili Bölümler: (H.430-538)*, ed. Ali Sevim. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988.

²⁴ İbn Şeddad, *Selahaddin-i Eyyûbi'nin Hayatı Onun Güzellikleri ve İzlediği Siyasetin İncelikleri*, çev. Hilmi Beyca (İstanbul: Büyüyen Ay Yayıncılık, 2021).

²⁵ İbnü'l Kalanisi, Ebû Ya'la Hamza b. Esed b. Ali ed-Dımaşki, *Şam Tarihine Zeyl -I. ve II. Haçlı Seferleri Dönemi-*, çev. Onur Özatağ (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015).

²⁶ İbn Münkız, Ebü'l-Muzaffer Müeyyidüddeve Üsâme b. Mürşid, *Kitab el-İtibar: Selahaddin Eyyubi'nin Danışmanlarından Emir Üsâme'nin Anıları*, çev. Yusuf Ziya Cömert (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2012).

²⁷ Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, çev. Fikret Işıltan (Ankara: Türk Tarihi Kurumu, 1986).

²⁸ Claude Cahen, *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*, çev. Mustafa Daş (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2010); Claude Cahen, "İslâm ve Haçlılar", çev. İsmet Kayaoğlu, *Belleten* 51/200 (1987), 1041-1051.

²⁹ George William Cox M.A, *Haçlı Savaşları Tarihi*, çev. İhsan Durdu (İstanbul: Ark Kitapları, 2018).

³⁰ Peter Malcom Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğu*, çev. Özden Arıkan (İstanbul: Numune Matbaacılık, 1999); Peter Malcom Holt, *Haçlı Devletleri ve Komşuları: Urfa Kontluğu, Antakya Prensiği, Trablusşam Kontluğu, Kudüs Krallığı*, çev. Tanju Akad (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2007).

³¹ Harold Lamb, *Haçlı Seferleri Demir Adamlar ve Azizler*, çev. Gaye Yavuzcan (İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, 2010); Harold Lamb, *Tanrı'nın Krallığı Kudüs Yolunda Haçlılar*, çev. Derya Öztürk (İstanbul: Paraf Yayınları, 2013).

³² Joseph François Michaud, *Haçlı Seferlerini İlginç Olayları*, çev. Güray Kırpık (Ankara: Lotus Yayınevi, 2011).

³³ Jacop I. Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, çev. Çağrı Yüksek (İstanbul: Liberus Kitap, 2022).

³⁴ Cecile Morrison, *Haçlılar*, çev. Nermin Acar (Ankara: Dost Kitapevi, 2005).

³⁵ Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, çev. Ekin Duru (İstanbul: Say Yayınları, 2014).

Ayrıca Haçlı seferleri üzerine önemli çalışmaları bulunan Işın Demirkent,³⁶ Güray Kırpık³⁷ ve Ramazan Şeşen³⁸ başta olmak üzere birçok Müslüman araştırmacının çalışmalarından da yeri geldikçe yararlanılmıştır.

Üzerinde çalışılan konunun kapsamı düşünülerek, ilk Haçlı seferleri aktarılırken mümkün olduğu kadar genel bir bakış açısı ile konuyu ele almaya çalışılmıştır. Çalışmanın amacı gereği konunun Batılı tarihçilerin görüşleri etrafında şekillendirilmesine özen gösterilmiştir. Özellikle Batılıların Haçlı seferlerine olan bakış açısını ortaya koymaya yönelik, Haçlı seferlerinin bu seferleri gerçekleştirenler tarafından nasıl görüldüğü sorusuna cevap bulunmaya çalışılmıştır. Araştırma süresince belirlenmiş olan amaçlar çerçevesinde çalışmanın esasına inilmeye gayret edilmiştir. Seçilen kaynaklar eleştirel ve karşılaştırmalı bir şekilde analiz edilerek elde edilen verilerden çıkarımlar yapılmaya özen gösterilmiştir.

³⁶ Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri* (Bağcılar, İstanbul: Dünya Yayıncılık, 1997).

³⁷ Güray Kırpık, *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar* (İstanbul: Selenge Yayınları, 2009).

³⁸ Ramazan Şeşen, *Selahaddin Eyyûbî ve Dönemi* (İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2024).

1. HAÇLI SEFERLERİNİN SEBEPLERİ

Haçlı seferlerinin sebeplerinin neler olduğu üzerine en çok tartışılan meselelerin başında gelmektedir. Konu ile ilgili yapılan araştırmalarda bu soruya cevap bulunmaya çalışılmıştır. Bu harekâta sebep olarak tek bir neden söylemek pek yerinde bir sonuç olmayacaktır.

Yüzbinlerce, belki milyonlarca insanın o günkü şartlar altında oldukça zorlu sayılacak bir yolculuğa ve bu yolculuğun getireceği savaflara ve diğer tüm sıkıntılara katlanmayı göze almasında önemli motivasyonlara sahip olması gerekir. Zira bu sefere katılanlar ailelerini, geçim kaynaklarını, evlerini ve ülkelerini belki tekrar geri dönmek üzere terk etmek durumunda kalmışlardır. Dolayısıyla bu denli büyük askeri hareketlere sonuçlanan bu seferlerin sebeplerinin neler olduğu üzerinde durulması gereken önemli konulardandır.

1.1. Dini Sebepler

1.1.1. Kutsal Topraklar: Kudüs

Haçlı seferlerinin sebepleri üzerine sağlıklı bir değerlendirme yapabilmek için, bu seferlerin asıl hedefi olarak gösterilen Kudüs hakkında bilgi sahibi olmak gerekir. Üç semavi din için de sahip olduğu kutsallık ile ön plana çıkan Kudüs, tarih boyunca en çok bu yönüyle dikkat çekmiştir. Kudüs, sahip olduğu manevi zenginlikler ile insanlar için birleştirici ve bütünleştirici bir şehir olarak anılması gerekirken daha ziyade bu şehri ele geçirmeye çalışanların bu uğurda yaptıkları ve maneviyatla pek bağdaşmayacak mücadeleleriyle ön plana çıkmıştır. Bu mücadeleler sonucunda pek çok defa farklı topluluklar tarafından saldırı ve istilalara maruz kalan Kudüs'ün tarihi bu yönüyle oldukça ilginçtir.

Şehrin bilinen en eski adı Ur Salem'dir. Bu isim şehrin ilk sakinleri olarak belirtilen Kenan Arapları tarafından konulmuştur.³⁹ Şehri ele geçiren topluluklar kendi dilleri ve kültürlerine göre uygun isimler vermişlerdir. Bu da tarih boyunca Kudüs şehrinin farklı isimlerle anılmasına sebep olmuştur. Bu isimlerden bazıları şunlardır; Yebus (Kudüs'ün en eski sakinlerinden Yebusilere nispetle verilmiştir), Urşalim (Tevrat'ta bu isimle anılmıştır), Uşamim (Mısır Firavunlarının şehre verdiği

³⁹ Musa İsmail Basit vd., *Kudüs Tarihi* (İstanbul: Nida Yayıncılık, 2018), 18; Rahim Ay, *Kudüs Şehri Siyasi, Tarihi ve Üç Kutsal Dindeki Önemi* (Ankara: İlahiyat Yayınları, 2019), 15-17.

isim), Davud Şehri (m.ö. 977 yılında şehri yönetimi altına alan Hz. Davud’a nispetle bu isim verilmiştir), Hirosolima (Yunanlıların verdiği isim), Alia (Roma İmparatoru tarafından verilen ve İslâm fethine kadar yaygın olarak kullanılan bu isim, Hz. Ömer’in emannamesinde “İliya” şekliyle zikredilmiştir), Sıhveyn (Şehrin güneybatısında bulunan bir dağa nispetle bu isimle anılmıştır), Beytü’l-Makdis (Bu isim Müslim’den rivayetle İsrâ hadisinde geçmektedir), Kudüs (Emevilerden bu yana kullanılan şehrin yaygın ismi, temizlenmiş, günahlardan arınmış ve kutsal anlamlarına gelmektedir), Jerusalem (Modern dönemde batılılar tarafından kullanılan isim).⁴⁰

Yüzyıllar boyunca pek çok millete ev sahipliği yapan Kudüs’ün bilinen en eski yerleşimcileri Doğu Akdeniz’in kıyı bölgesinin yerel halkı olan Kenanlılar’dır.⁴¹ İslâm tarihçilerinin bir kısmına göre ise şehrin ilk kurucuları Hz. İshak’ın torunu Elifaz’ın cariyesi Timna’dan doğan oğlu Amalek’in⁴² soyundan gelen Amâlikalılar’dır.⁴³

Kudüs şehrinin yerleşimcileri sürekli olarak civar kabilelerin saldırılarına maruz kalmıştı. Bu saldırılar sonucunda Mısırlı Firavunlardan yardım istemek zorunda kalınmış, Mısır’ın yönetimine giren şehirde Firavunlara bağlı olduğundan Firavunlar dönemi olarak adlandırılan bir dönem yaşanmıştır.⁴⁴

Kudüs şehrinin diğer bir sakini olan İbraniler’in, Demir Çağı’nda Filistin’e geldikleri düşünülmektedir. İsrailoğulları uzun süre Kudüs şehrine girmeyi denemiş ancak başarılı olamamışlardır. Nihayet Hz. Davud döneminde şehir Kenanlılar’ın elinden alınmış⁴⁵ Yehuda ve Samarya olarak ikiye ayrılacak olan krallık kurulmuştur. Yehuda Krallığının merkezi olan Kudüs daha sonra Filistin bölgesine hakim olan Asurlular’ın hakimiyeti altına girmiş ve burada yaşayanlar cizye ödemek zorunda kalmışlardır. Asurlular, merkezleri olan Babil’i Keldaniler’e (Babiller) kaybedince Asurlular’ın yerini Keldaniler almıştır. Yehuda Krallığı, yeni idarecileri Keldaniler’e yönelik düşmanca bir siyaset izlemiş bunun sonucunda Keldaniler Yehuda bölgesine

⁴⁰ Basît vd., *Kudüs Tarihi*, 18-21; Ömer Faruk Harman, “Kudüs”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002), 26/323.

⁴¹ Basît vd., *Kudüs Tarihi*, 18.

⁴² Sargon Erdem, “Amâlika” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989), 2/556.

⁴³ Harman, “Kudüs”, 26/324.

⁴⁴ Basît vd., *Kudüs Tarihi*, 19.

⁴⁵ Kanat - Burçak, *Sorularla Haçlı Seferleri*, 48.

sefer düzenleyerek Yahudileri Babil'e sürmüştür. M.Ö. 586 yılında gerçekleşen⁴⁶ ve tarihte Babil Sürgünü olarak bilinen bu hadise Yehuda Krallığının tamamen yok olmasına sebep olmuştur.⁴⁷

Perslerin tarih sahnesine çıkışı ve Babil Krallığı'nı ortadan kaldırması, Babil esaretinde bulunan bazı Yahudilerin tekrar Kudüs'e dönmesine imkan sağlamıştır. Pers hakimiyetinde yaklaşık iki asır kalan Kudüs; tarihte Büyük İskender diye ün kazanan Makendonya kralının, Persleri yenerek Şam, Mısır ve Irak bölgelerini hakimiyeti altına alması ve bölgede kurduğu hakimiyet sonucunda Kudüs ve civarını da ele geçirmesiyle şehir Yunan hakimiyetine girmiştir. Yunan idaresi sonrası Kudüs M.Ö. 63 yılında Romalıların hakimiyeti altına girmiş İmparator Konstantin'in 313 yılında Roma İmparatorluğu tahtına çıkması ve Hristiyanlığı resmi din olarak ilan etmesi ile Kudüs şehrinde kiliselerin yapımına başlanmıştır. Yapılan ilk kilise Kıyamet Kilisesi'dir. İmparator Konstantin'in annesi Helena ise Yahudilere karşı olumsuz bir tutum takınarak Yahudi mabedlerini tahkir maksadıyla çöplük haline getirmiştir. Bu durum 614 yılında Persler'in Kudüs'e saldırısında Yahudilerin Pers saflarında savaşmasına sebep olmuştur. Kudüs'ü tekrar ele geçiren Persler Kıyamet Kilisesi başta olmak üzere şehri harap etmiş böylece şehir bir kez daha el değiştirmiştir.⁴⁸ Bu saldırıda onbinlerce Hristiyan öldürülmüş, birçoğu esir edilerek İran'a götürülmüş ve Hz. İsa'nın çarmıha gerildiğine inanılan haç ele geçirilmiştir.⁴⁹ Ancak Pers hakimiyeti çok uzun sürmemiş, Bizans İmparatoru Heraklios 629 yılında Kudüs ve Filistin'i geri almıştır. Ayrıca daha önce İranlılar'ın eline geçen haç gösterişli bir merasim ile tekrar Kudüs'e getirilmiştir.⁵⁰ Bizans hakimiyeti 638 yılına yani Hz. Ömer tarafından Kudüs şehri fethedilene kadar devam etmiştir. Hz. Ömer'in fethinden Haçlı seferlerinin başladığı zamana kadar Kudüs şehrinde; Tolunoğulları, İhşîdîler, Fâtımîler ve Selçuklular hüküm sürmüştür.⁵¹

Yahudiler, Hristiyanlar ve Müslümanlar tarafından kutsallık atfedilen ve bu yönüyle eşsiz bir öneme sahip olan Kudüs şehri, semavi dinler tarafından önem

⁴⁶ Gardin vd., "Haç", 376.

⁴⁷ Basit vd., *Kudüs Tarihi*, 30-86.

⁴⁸ Basit vd., *Kudüs Tarihi*, 30-86; Harman, "Kudüs", 26/326.

⁴⁹ George William Cox M.A, *Haçlı Savaşları Tarihi*, çev. İhsan Durdu (İstanbul: Ark Kitapları, 2018), 25; William, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği: Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar*, 22-23.

⁵⁰ Joseph François Michaud, *Haçlı Seferlerini İlginç Olayları*, çev. Güray Kırpık (Ankara: Lotus Yayınevi, 2011), 35.

⁵¹ Basit vd., *Kudüs Tarihi*, 30-86; Harman, "Kudüs", 26/326.

verilen pek çok olaya ev sahipliği yapmasından dolayı bu dinlerin müntesipleri tarafından daima ele geçirilmek istenmiştir. Bu durum Kudüs'ü sürekli olarak bir çatışma konusu haline getirmiştir.

Yahudilik inancına göre Kudüs şehri Hz. Davud ile ibadet ve krallık merkezi olmuştur. Hz. Süleyman döneminde mabedin inşası ayrı bir önem oluşturmuş ve vaad edilen saltanat ile Tanrı'nın ebedi mabedi olması şehri kutsallaştırmıştır. Yahudilere göre Kudüs; kurbanların kabul edildiği, hac ibadetinin yapıldığı, Tanrı tarafından seçilmiş ve yer yüzünün en kutsal mekanıdır. Yahudiler gün içerisinde dualarını Kudüs'e dönerek yapar ve Davud'un saltanatının yeniden tesisini dilerler. Ayrıca Yahudi devletinin Mesih tarafından bu topraklarda kurulacağına inanılmaktadır.⁵²

Müslümanlar ise Kudüs'e, yeryüzünde en önemli üç mescitten biri olarak kabul edilen Mescid-i Aksa'nın bulunduğu yer olmasından dolayı ehemmiyet vermektedirler. Mescid-i Aksa, Mescid-i Haram ve Mescid-i Nebevi ile birlikte ziyaret edilebilecek en önemli yerler arasında kabul edilmektedir. Ayrıca İslâm'ın ilk yıllarında Müslümanların, Mescid-i Aksa'ya yönelerek namaz kıldığı bilinmektedir. Müslümanların Mescid-i Aksa'ya önem vermesinin bir diğer sebebi de Hz. Muhammed'in İsra ve Miraç mucizelerinin merkezinin burası olmasıdır.⁵³

Hristiyanlar için ise Kudüs; Hz. İsa'nın hayatının en etkileyici sahnelerini yaşandığı şehirdir.⁵⁴ Hristiyanlık inancına göre Hz. İsa Beytüllahm'da doğmuş,⁵⁵ dinini Filistin'in kuzeyinde bulunan Celile (Galilea) bölgesinden yaymaya başlamış, Kudüs'te çarmıha gerilmiş ve daha sonra Kutsal Kabir Kilisesi'nin yapılacağı yere defnedilmiştir.⁵⁶ Yine Hristiyanlık inancına göre Hz. İsa'nın; çarmıha gerildiğinde başına geçirilen dikenli taç, onu öldüren askerin mızrağı, kanının bulunduğu kutsal kase, kırbaçlandığı sütun, havarilerin ve kutsal şahsiyetlerin mezarları Kudüs'te bulunmaktadır.⁵⁷

⁵² Harman, "Kudüs", 26/326.

⁵³ Harman, "Kudüs", 26/326.

⁵⁴ Jacop I. Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, çev. Çağrı Yüksek (İstanbul: Liberus Kitap, 2022), 12.

⁵⁵ Ömer Faruk Harman, "Hz. İsa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000), 22/465.

⁵⁶ Kanat - Burçak, *Sorularla Haçlı Seferleri*, 49.

⁵⁷ Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 12.

Haçlı seferlerine katılan ve din adamı olduğu düşünölen kronik yazarı eserinde Kudüs'ün öneminden bahsederken şu ifadeleri kullanmıştır:

"... Yanında Kayafa Evi ve Mesih'in kırbaçlandığı direkler vardır. Nablus Kapısı'nın yanında Mesih'in baş kâhinlerin önünde yargılandığı yerde Pilatus'un yargıç koltuğu bulunur. Bundan biraz uzakta Golgatha vardır; bu Tanrı'nın Oğlu Mesih'in çarmıha gerildiği tepedir ki, ilk insan Adem'in mezarının bulunduğu ve Hazreti İbrahim'in Tanrı'ya kurban sunduğu yer burasıdır. Oradan batıya doğru bir taş atımlık mesafede Arimathea'lı Joseph'in, Rab İsa'nın kutsal bedenini gömdüğü yer bulunur, bu noktada ayrıca İmparator Konstantin tarafından inşa edilmiş büyükçe bir kilise vardır. Dünyanın göbeği, İsa'nın çarmıha gerildiği tepenin on üç ayak batısındadır. Eğer kuzeye açılırsanız, Mesih'in hapsedildiği zindanı bulursunuz ve mezarın biraz yakınında güneyinde Kutsal Bakire Meryem'in evinin bulunduğu yerde, ona hürmeten yapılmış olan Latin Manastırı vardır. Bu manastırın içinde, Mesih'i haça gerilmiş olarak gördükleri zaman, annesi Meryem'in, Kleopha'nın karısı Meryem'in, annesinin kız kardeşinin ve Mecdelli Meryem'in ağlayarak yas tuttukları yerde bir sunak vardır. Burada, Mesih annesine "Kadın, işte oğlun orada" ve havarisine "Bak annen orada!" demiştir. Buradan iki ok atımı uzaklıkta doğuya doğru gidildiğinde, içinde, salih ve dindar bir adam olan Simeon'un, İsa'nın Mesih olduğunu haber verdiği, Hazreti Süleyman tarafından inşa edilmiş olan mabed vardır. Bu mabedin güneyinde ise Hazreti Süleyman kendi tapınağını inşa etmiş ve bunların arasına mermer sütunlu görkemli bir kapı yerleştirmiştir. Kuzeyinde sınav havuzu bulunur. Doğuya doğru yaklaşık bin adım sonra Zeytin Dağı'nı görebilirsiniz, orada Mesih Tanrı'ya dua etmiş ve şöyle demiştir: "Ey Baba, eğer mümkünse" ve o bir taşla "Babamızı" çizmiş ve oradan "Gidin ve bütün milletlere öğretin" sözleriyle göğe yükselmiştir. Peygamberin tapınağı ile Zeytin Dağı arasında, Meryem'in havariler tarafından gömüldüğü Yehoşafat vadisi bulunur. Bu vadi Mesih'in dünyayı yargılamak için geleceği vadidir. Bunun yakınında Gethsemane köyü vardır ve onun yakınında da bir tarafta Kedron çağlayanı diğer tarafında ise Yahuda İskariyot'un ihanet ettiği bahçe bulunmaktadır... Kudüs'ün güneyine karşı surların güneyinden yaklaşık bir ok atımı uzaklıkta Sion Dağı vardır ve orada Süleyman'ın inşa ettiği bir mabed bulunur. Mesih, son akşam yemeğini havarileriyle birlikte orada yedi ve onları Kutsal Ruh ile doldurdu ve bu dünyadan Bakire Meryem'e orada veda etti ve havariler en kutsal vücudunu Yehoşafat vadisine taşıdılar... Bin adım ötede Mesih'in Samiriye'li kadınla konuştuğu Sychar veya kınında da meleğin Yakub'la konuştuğu yer vardır. Davud'un şehri ve Mesih'in doğduğu yer olan Betlehem burada olup, Kudüs'ten dört mil uzaklıktadır ve orada Mesih'in doğduğu yerde mermer sütunlu bir kilise vardır. Güney istikametinde Mesih'in büyüdüğü yer çok uzak değildir. İbrahim, İshak ve Yakub'un eşleri ile toprağa verildiği Todor adı verilen İbrahim Tepesi on iki mil mesafededir. Kuzeyinde, İbrahim'in oğlunu kurban etmek istediği ve "Rab bakıyor" adı verilen bir dağ vardır."⁵⁸

İncillerde aktarılan önemli sahnelerin ve erken kilise tarihinin önemli olaylarının merkezi olması bakımından Kudüs şehri Hristiyanlar için büyük bir öneme sahiptir. Haçlı seferlerinin başlamasında Kudüs'ün sahip olduğu bu özellikler önemli bir rol oynamıştır.

1.1.2. Dini Motivasyonlar

Haçlı seferlerinin sebepleri ele alınırken değinilmesi gereken en önemli konulardan biri dini sebeplerin ne denli belirleyici olduğudur. Papa II. Urbanus Haçlı seferlerini ilan etmek üzere yaptığı konuşmasında bu seferin amacından bahsederken:

⁵⁸ Gesta, 164-166.

*“Her kim ruhunu kurtuluşa erdirmek istiyorsa Rabb'in mütevazı yoluna sapmakta tereddüt etmesin ve şayet bu kişinin maddi gücü yetersiz ise ilahî merhamet onun noksanlıklarını kapatacaktır. İsa uğruna muazzam acılar çekmemiz gerekiyor; muhakkak bu talihsizlikler, yokluk, eziyetler, yoksulluk, hastalık, çıplaklık, açlık, susuzluk ve başka çileler demektir.”*⁵⁹

Böylece Papa II. Urbanus bu sefere katılacakların zorluklar çekebileceğini ancak bunun dini bir gereklilik olduğuna dikkat çekmiştir. Yine Haçlı seferlerinin başlamasında önemli bir rolü olan ve Münzevi adıyla meşhur Pirre L’Hermite, ülkeler ve şehirler gezerek yaptığı vaazlarında “Kutsal Kabrin Kurtuluşu” parolasını sıklıkla işlemiştir.⁶⁰ O Hz. İsa’nın kabrinin, Müslümanların elinden kurtarılması gerektiğini ateşli vaazlarında sıklıkla kullanmış böylece etrafında toplananlarda bir şevk dalgası meydana getirmiştir. Öyle ki Kudüs’ü Araplar’ın elinden kurtarmak ve onlarla bu uğurda savaş yapmak o dönemde yaşayan bazı Hristiyanlar için dünyadaki her şeyin önüne geçmiştir.⁶¹

O dönemde yaşayıp Haçlı seferlerine katılan kronikçi, yapılan çağrıların halk nezdinde olan etkisinden bahsederken oluşan coşkun duyguların sonucu olarak pek çok kişinin mümkün olan en hızlı şekilde Kutsal Kabr’e doğru yol aldığını belirtmiştir.⁶² Çünkü Kutsal Topraklar’a yapılan hac seyahati, Hristiyanlar için Hz. İsa’nın çektiği çileleri hatırlatmakla birlikte günahların bağışlanması, duaların kabul edilmesi, hastalıkların son bulması gibi maddi ve manevi sonuçları da beraberinde getirmekteydi.⁶³

Burada üzerinde durulması gereken hususlardan biri de hac kavramının Hristiyanlık inancındaki yeridir. Zira İslâm dininde olduğu gibi, Hristiyanlar için şartları taşıyanlar için zorunlu bir hac ibadetinin olup olmadığını bilmek konuyu anlama açısından önem arz etmektedir.

Hristiyanlık inancında hac; Hz. İsa’nın doğduğu, çarmıha gerildiği ve daha nice anılarını taşıyan Kutsal Toprakları ziyaret etmektir. Bu yolculuk Hz. İsa’nın çilesine ortak olmayı sembolize ettiği gibi tövbekârların günahlarının silinmesi anlamı da taşımaktadır. Aziz Suryal Atıyya, Hristiyanlar için günahların

⁵⁹ Peter Tudebodus, *Bir Tanığın Kaleminden Birinci Haçlı Seferi Kudüs’e Yolculuk*, çev. Süleyman Genç (İstanbul: Kronik Kitap, 2018), 58.

⁶⁰ Jacop I. Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, çev. Çağrı Yüksek (İstanbul: Liberus Kitap, 2022), 25.

⁶¹ Joseph François Michaud, *Haçlı Seferlerinin İlginç Olayları*, çev. Güray Kırpık (Ankara: Lotus Yayınevi, 2011), 96.

⁶² *Gesta*, 49.

⁶³ Claude Cahen, *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*, çev. Mustafa Daş (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2010), 65.

başılanması niyetiyle yapılan bireysel hac ile savunma veya saldırı amaçlı yapılan silahlı hac yolculuklarını birbirinden ayırmaktadır.⁶⁴ Ancak bu yolculuğun Hristiyanlar için hiçbir şekilde zorunlu olmadığı belirtilmektedir.⁶⁵ Aksine V. yüzyılda yaşamış Hristiyan filozof ve din adamı Aziz Augustine vaazlarında, doğruluğun Doğu ya da Batı’da aranmak zorunda olmadığını belirtmiş, kişinin her yerde Tanrı’yı sevip itaat edebileceğini hatırlatmıştır. O ayrıca kalbi temiz kişinin günahlarının nerede olursa olsun silineceğini, günahkârlık ile dolu bir kalbin ise Hz. İsa’nın çarmıha gerildiği anıta dahi Tanrı’ya uzak olduğunu hatırlatmıştır. İlk hacıların en meşhurlarından olan Büyük Jerome yazdığı bir mektupta “Evde kal! Cennet kapısı Britanya’da da Kudüs’te olduğu kadar açıktır.”⁶⁶ şeklinde öğütlerde bulunmuştur.

Bunlara karşın pek çok Hristiyan günahlarının silineceği ve ruhlarının arınacağı umuduyla Kudüs’ü ziyaret etmekten geri durmamıştır. Hac ibadetinin Hristiyanlar için öneminden bahseden tarihçiler bazı örneklerle başvurmuşlardır. Bunlardan biri XI. yüzyılda yaşamış Anjou’nun savaş beyi olan Fulk Nera’dır. Fulk Nera acımasız ve açgözlü bir savaşçı olmasının yanı sıra yaptıkları ile adından sıkça söz ettirmiştir. O toprak kazanmak umuduyla komşularına saldıran, zina ile suçladığı karısını diri diri ateşe atan, kendi saray mensuplarını acımasızca öldüren, şiddet kullanmaya meyilli biriydi. Bununla birlikte onun hac amacıyla Kudüs’e üç defa gittiği bilinmektedir. Batılı tarihçi Thomas Asbridge; Fulk Nera’nın vahşi olaylarla dolu yaşamına rağmen gösterdiği bu sofuluk davranışlarının Orta Çağ yaşamına bir örnek oluşturduğuna dikkat çekmektedir. Asbridge’e göre bu düşünce tarzına sahip kişiler ilk Haçlı seferlerinde ön saflarda yer almışlardır.⁶⁷

Sonuç olarak Hristiyanlık inancında bir zorunluluk olmasa bile tarih boyunca pek çok kişinin günahlarından arınmak amacıyla hac yolculuğuna çıktığı düşünülmektedir. Bu durum Haçlı seferleri için yapılan çağrıda önemli bir argüman olarak kullanılmıştır.

Papa II. Urbanus Clermont Konsili’nde Doğu’ya düzenlenecek sefere katılacaklara; Hz. İsa’nın mezarını ziyaret etmeleri ve yolculuk boyunca çekilen

⁶⁴ Aziz S. Atıya, *Crusade, Commerce and Culture* (Bloomington: Indiana University Press, 1962), 17.

⁶⁵ Cecile Morrison, *Haçlılar*, çev. Nermin Acar (Ankara: Dost Kitapevi, 2005), 11.

⁶⁶ Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 14.

⁶⁷ Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, çev. Ekin Duru (İstanbul: Say Yayınları, 2014), 26-27; Morrison, *Haçlılar*, 12; Râşid Erer, *Türklere Karşı Haçlı Seferler* (İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1947), 27.

bütün zorlukların karşılığı olarak günahlarının bağışlanacağına dair söz vermiştir.⁶⁸ Söz verilen bu endlüjans sıra dışı bir cazibesi taşımaktaydı. Bundan dolayı günahkâr olanlar ve ruhlarının selametinden endişe duyanların üzerinde büyük bir etki yaratmıştır.⁶⁹

Ayrıca Orta Çağ Hristiyan dünyasında işlenen günahlar için belirlenen kefaretlerin pek çok kişi için altından kalkılamayacak bir külfet oluşturduğu bilinmektedir.⁷⁰ Bu durum Haçlı seferlerine katılan kişilerin profilleri konusunda bazı soru işaretleri oluşturmaktadır. Zira cinayet, hırsızlık, haydutluk ve akla gelebilecek her türlü suçu işlemiş günahkârlar, Kudüs'ü ele geçirmekle tamamen temizlenebilecekleri bir fırsat yakalamışlardı. Kutsal çağrıya olumlu cevap vererek Haçlı seferlerine katılan bir kişi; işlemiş olduğu bütün suçlardan beraat etmiş, günahların affının yanı sıra ödeyemediği kefaretleri de böylece ödemiş oluyordu. Bu düşünce yapısı Haçlı seferlerine katılımın gıpta edilecek bir şey olduğu inancını oluşturmaktaydı. Ayrıca haç uğrunda yola çıkanlar için başarısızlığa uğramak, felaketlerle karşılaşmak ya da ölmek en parlak zaferler kadar kutsal kabul edilmekteydi.⁷¹

Ancak Haçlı seferlerine katılarak doğuya yapılacak seferlerin sadece bir hac yolculuğu olmadığı bilinen bir gerçektir. Yolculuğun temel amacı Hristiyanlarca kutsal kabul edilen yerleri Müslümanların elinden kurtarmak ve bu uğurda savaşmaktır. Oysa Hristiyanlık tüm güç uygulamalarını kökten reddeden bir imaja sahip olmasıyla bilinmektedir.⁷² Hristiyanların hangi durumlarda kan dökebileceğine dair ilk kez bir kural getiren Aziz Augustine, savaşların Tanrı'nın emir vermesiyle, kişinin kendini savunması ve kaybedilmiş yerleri geri alma amaçları ile olursa yapılabileceğini belirtmiştir.⁷³ Bu ifadelerle dayanan papalık, XI. yüzyılda hac yolculuğunda silah kullanımını kutsamıştır.⁷⁴

⁶⁸ Peter Tudebodus, *Bir Tanığın Kaleminden Birinci Haçlı Seferi Kudüs'e Yolculuk*, çev. Süleyman Genç (İstanbul: Kronik Kitap, 2018), 58; Albrecht Noth, *Müslümanlıkta ve Hristiyanlıkta Kutsal Savaş ve Kutsal Mücadele*, çev. İhsan Catay (İstanbul: Özne Yayınları, ts.), 158.

⁶⁹ Jean Richard, *Haçlı Seferleri Tarihi*, çev. Özege Özdemir (İstanbul: Selenge Yayınları, 2022), 58.

⁷⁰ Erer, *Türklerle Karşı Haçlı Seferleri*, 20-30.

⁷¹ Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 14.

⁷² Richard, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 33.

⁷³ Emrullah Kaleli, *Haçlı Seferleri Zamanında Bizans ve Batılılar (1096-1204)* (Ankara: Gece Kitaplığı, 2017), 45.

⁷⁴ Morrison, *Haçlılar*, 14.

Batılı tarihçilerin bir kısmı Haçlı seferlerinin sadece dini sebeplerle ortaya çıkan bir hareket olduğunu savunmaktadırlar. Şüphesiz Hristiyanlar için Hz. İsa'nın yaşadığı, inancını yaydığı ve hayatındaki birçok önemli olayın meydana geldiği yerleri görmek ve bu yerleri Müslümanların elinden almak oldukça önemlidir. Yine bu yerlere hac amacıyla gitmek, bu yolda çile çekmek ve böylece günahlarından arınmış olmak oldukça kutsaldır. Ancak göz ardı edilmemesi gereken önemli meselelerden biri şudur; Haçlı seferlerinin başladığı tarihte Kudüs'ün Müslümanların elinde olmasının üzerinden yaklaşık dört asır geçmişti. Geçen bu uzun zaman dilimi içerisinde benzeri bir hareketin olmaması dikkat çekicidir. Dini takdisler Haçlı seferlerinin başlamasındaki önemli sebeplerden biridir. Ancak bu hareketi sadece dini sebeplere dayandırmak gerçeklikten uzak bir yorum olacaktır.

1.2. Siyasi ve Sosyal Sebepler

Haçlı seferlerinin sebeplerini anlayabilmek için üzerinde durulması gereken konulardan biri de bu seferlerin başladığı XI. yüzyılda Avrupa'nın içerisinde bulunduğu siyasi ve sosyal durumdur. Ayrıca bu dönemde Müslüman devletler ile Bizans'ın durumu ve bunun Haçlı seferlerine olan etkisi oldukça önemlidir.

Orta Çağ'da, Avrupa'nın büyük bir bölümünde bitmek bilmeyen savaşlar devam etmekteydi.⁷⁵ Hüküm süren feodal düzen bölünmeyi ve çatışmaları tırmandırmakta ve bu durum halkı olumsuz etkilemekteydi. Yasalar hükümsüz hale gelmiş, yolsuzlukla beraber şiddet de toplumun geneline yayılmış durumdaydı.⁷⁶ Din adamı olmayanlar arasında görülen bu şiddete, din adamlarının yolsuzlukları da eşlik edegelmekte, papazlık makamları paylaşılarak mevki ve makamlar en yüksek rüşvet ödeyenlere verilmekteydi.⁷⁷

Papalık her ne kadar barış çağrısı ile şiddet hareketlerini önlemeye çalışsa da şövalyeler ve derebeyleri üzerinde etkili olamamıştır.⁷⁸ Bu çatışma ortamı ise şiddetini azaltmadan devam etmiştir.

Bazı tarihçiler bu konu ile ilgili olarak Haçlı seferlerinin, içinde bulunulan bu çatışma ortamından bir kurtuluş ve Hristiyan dünyasının birliğini sağlamanın bir

⁷⁵ İbrahim Ethem Polat, *Haçlılara Kılıç ve Kalem Çekenler* (Ankara: Vadi Yayınları, 2006), 58.

⁷⁶ Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 34.

⁷⁷ Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 48.

⁷⁸ Demirkent, "Haçlılar", 14/524-546.

yöntemi olarak görüldüğünü,⁷⁹ Papa ve danışmanlarının, Haçlı seferleri ile Avrupa'nın başına bela olan suçlulardan kurtulma amacıyla onları Doğu'ya gönderdiklerini dile getirmektedirler.⁸⁰

Avrupa'nın içerisinde bulunduğu durum göz önüne alındığında Papa II. Urbanus'un iç çatışmaları sona erdirerek bu şiddeti Doğu'ya yönlendirmesi amaçlarından biri olarak düşünülebilir. Böylece Avrupa'da devam eden çatışmalar bir nebze de olsa sona erecek savaş meraklısı şövalye ve savaşçılar saldırganlıklarını sergileyebilecekleri bir maceraya atılmış olacaktı. Ancak Haçlı seferlerini sadece buna bağlamak yerinde bir yorum olmaktan uzaktır. Avrupa'nın içerisinde bulunduğu siyasi ve sosyal durum pek çok sebepten sadece birkaçı olarak değerlendirilebilir.

Haçlı seferlerinin başladığı dönemde Avrupa'daki bir diğer siyasi çekişme kilise ile laik yönetimler arasındaydı. Gücünü artırmak isteyen kilise her türlü çabayı göstermekteydi. Öyle ki Papa II. Urbanus Alman İmparatoru Henry ile hiçbir çatışmadan geri durmamış her fırsatta kendi manevi otoritesinin üstünlüğünü kabul ettirmeye çalışmıştır. Bu durum ilk Haçlı seferlerinde Alman katılımcıların sayısının azlığına sebep olarak gösterilmektedir.⁸¹ Urbanus ayrıca Fransa kralı ile kendi papalığını kabul etmeyen antipapayı ve taraftarlarını aforoz etmiştir.⁸² Haçlı seferlerine çağrının yapıldığı dönemde Avrupa'da papalık iddiasında bulunan diğer bir kişi de III. Ciement adını alan Ravenna başpiskoposu Guibert'ti. III. Ciement daha önce VII. Gregory ile IV. Henry arasında çıkan anlaşmazlıkta Henry'nin tarafını tutmuştur. Dolayısıyla antipapa olarak nitelendirdiği Gregory'nin halefini de aynı şekilde değerlendirmekteydi. Fulcherius Carnotensis, II. Urbanus ile III. Ciement arasındaki antipapalık iddialarında Urbanus'un tarafını tutarak Ciement'i zenginlik ve gösteriş meraklısı olarak tanımlamaktadır.⁸³ Avrupa da aynı anda iki papanın olması dini otorite anlamında bir ikiliğe yol açmış olsa da Haçlı seferlerine

⁷⁹ Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 52.

⁸⁰ Richard, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 52.

⁸¹ Kaleli, *Haçlı Seferleri Zamanında Bizans ve Batılılar (1096-1204)*, 41-42.

⁸² Peter Malcom Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğu*, çev. Özden Arıkan (İstanbul: Numune Matbaacılık, 1999), 16; Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 43.

⁸³ Fulcherius Carnotensis, *Gesta Francorum Iherusalem Peregrinantium Kudüs Seferi (Kutsal Toprakları Kurtarmak)*, çev. İlcan Bihter Barlas (İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2009), 55.

katılan herkes haçı taktıktan sonra Papa II. Urbanus'un yönetimi altına girmektedir. Bu güç zaman zaman kralların ve imparatorların aleyhine kullanılmıştır.⁸⁴

Papa II. Urbanus Clermont Konsili'nde yaptığı çağrısında Müslümanların ve Arapların, Hristiyan topraklarını istila ettiklerini ve Konstantinapol sınırına dayandıklarını ve durdurulmaları gerektiğini belirtmiştir.⁸⁵ Ayrıca Bizans İmparatoru Aleksios'un yazdığı iddia edilen Müslümanlara karşı yardım isteme talebini⁸⁶ içeren ve doğruluğu tartışılan mektup⁸⁷ Urbanus'un çağrısında kullandığı önemli dayanaklardan biri olmuştur. Ancak bu yardım talabi ile ilgili olarak XI. asrın sonlarında Müslüman devletlerinin büyümekten uzak, dağılma ve parçalanma dönemi yaşadığı unutulmamalıdır.⁸⁸ Dolayısıyla papanın iddia ettiği gibi Müslümanların, Bizans ve Avrupa için ciddi bir tehdit oluşturması dönemin gerçekleriyle çelişmektedir. Ancak Urbanus veya diğer Batılıların, Müslüman devletlerinin içinde bulunduğu durumu bilmeme ihtimali göz önünde bulundurulması gereken bir yorumdur.

Haçlı seferleri döneminde Avrupa'nın her yönüyle bir yozlaşma içerisinde olduğu görülmektedir. Feodal yapı toplumun tamamını bir çatışma ortamına sürüklemiş, derebeylerinin hâkimiyetlerini artırma çabaları ve bu uğurda yaptıkları ise toplumsal fonksiyonların neredeyse yok olmasına sebep olmuştur. Bununla birlikte her bölgede kurulan bağımsız yönetimler büyük krallıkların gücünün zayıflamasına sebep olmuştur. Bu dönemde kilise kendi gücünü ve etki alanını geliştirme çabası içerisinde olmuş yeri geldiğinde yetkisini kabul etmeyen kralları aforoz etmekten geri durmamıştır. Müslümanların Bizans sınırlarına dayanması iddiası ve Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos'un, Batı'dan yardım istemesi ise Urbanus için bir fırsat olarak düşünülebilir. Avrupa'daki siyasi durum, Papa II. Urbanus ile krallar ve anti papa arasındaki çekişmeler, Bizans'tan gelen yardım çağrısı tek başına yeterli olmasada Haçlı seferlerinin başlamasının temel sebeplerdendir.

⁸⁴ Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 54.

⁸⁵ Harold Lamb, *Haçlı Seferleri Demir Adamlar ve Azizler*, çev. Gaye Yavuzcan (İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, 2010), 57.

⁸⁶ Cahen, *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*, 80.

⁸⁷ Richard, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 53.

⁸⁸ Cahen, *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*, 71.

1.2.1. Müslümanların Hristiyanlara Karşı Tutumları

Haçlı seferlerinin sebeplerini ele alırken değinilmesi gereken konulardan biri de Müslümanların kendi ülkelerinde özellikle Kudüs'te yaşayan Hristiyanlara karşı nasıl bir tutum sergiledikleridir. Çünkü Papa II. Urbanus Haçlı seferleri için yaptığı çağrıda, doğuda dindaşlarına eziyetler yapıldığını bu sebeple her Hristiyan'ın din kardeşini kurtarmak için bu sefere katılmasının bir zorunluluk olduğunu belirtmiştir.⁸⁹ Pierre L'Hermit'in, 1093 yılında Filistin'e yaptığı yolculuk sonrasında orada yaşayan Hristiyan halka karşı yapılan zulümleri görerek keder ve kızgınlıkla dolu bir şekilde Avrupa'ya döndüğü ve bu seferlere katılım için vaazlar verdiği bilinmektedir.⁹⁰

Müslümanların, Filistin bölgesinde yaşayan ya da kutsal yerleri ziyaret amacıyla buralara gelen Hristiyanlara karşı nasıl bir tutum sergiledikleri, bunun Haçlı seferlerine etki edip etmediği oldukça önemlidir. Kudüs ilk olarak Hz. Ömer döneminde Müslümanlarca fethedilmiştir. Kudüs'ün Hz. Ömer tarafından fethini anlatan batılı tarihçiler Arap fetih tarihinde görülmemiş bir yumuşaklıkla şehrin yeni fatihlerinin hoşgörüsünü övmektedirler. Bu hoşgörüyü anlatmak için Hz. Ömer'in kendi eliyle şehrin sakinlerine yazdığı emanameyi kaydetmek yeterli olacaktır. "Bağışlayan Allah'ın adıyla. Ömer b. Hattap'tan Aelia'nın sakinlerine. Canları ve malları korunacak ve güvenceye alınacaktır, kiliseleri yıkılmayacak yahut kendilerinden başkası tarafından kullanılmayacaktır."⁹¹

Hz. Ömer'in Kudüs'ü fethi, bu şehrin kutsal olduğunu kabul eden ve kutsal kalıntılarına saygı duyan iki millet arasında paylaştırmaktan öte çok fazla değişikliğe yol açmamıştır.⁹² Haçlı seferlerine katılan bir kronikçi Kudüs'ün Müslümanlar tarafından fethedildikten sonra Hristiyanların kutsal mekânlarını korumasına müsaade edildiğini ve ziyaretlerine izin verildiğini kabul etmektedir.⁹³ Yine Abbasi Halifesi Halife Harun Reşid döneminde Hristiyanlara yönelik olumlu pek çok gelişme yaşandığı bilinmektedir. Harun Reşid'in Hristiyan hacılar için hastane ve

⁸⁹ Lamb, *Haçlı Seferleri Demir Adamlar ve Azizler*, 57-59.

⁹⁰ Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 24.

⁹¹ Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 18-19.

⁹² Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 29.

⁹³ Gesta, 26.

kilise yaptırdığı ayrıca Müslümanlar arasında yardım toplanmasını emrettiği rivayet edilmektedir.⁹⁴

Haçlı seferlerinin sebepleri arasında gösterilen ve Müslümanların Hristiyanlara eziyet ettiği ile ilgili örnek verilen en belirgin olay XI. yüzyılın hemen başında Halife Hâkim Biemrillâh tarafından meydana getirilmiştir. Fâtımî halifelerinden olan Halife Hâkim'in annesinin Hristiyan olduğu, bu nedenle iktidara geldiğinde Hristiyanlara yönelik ılımlı bir tavır takınacağı beklentisi⁹⁵ Hâkim-Biemrillâh'ın, paskalya arifesinde Kutsal Kabir Kilisesi'nde toplanıp, Kutsal Ateş yakan Hristiyanları bu davranışlarından dolayı öldürtmesi ve kiliseyi yaktırması ile son bulmuştur.⁹⁶ Halife Hâkim-Biemrillâh daha sonraları ilahlık iddiasında bulunarak on binlerce Sünni Müslüman, Hristiyan ve Yahudi'yi katletmiştir.⁹⁷

Müslümanların Hristiyanlara yönelik baskı politikası uyguladıklarını dile getiren Batılı tarihçilerden bazıları özellikle bu durumun Türkler'in hâkimiyeti altındayken daha belirgin olduğunu ifade etmektedirler. Cox'a göre; Kudüs, Selçuklu hâkimiyetine girdikten sonra Hristiyanlara yönelik baskılar artmış, şehre gelen hacılardan alınan vergiler arttırılmış, Hristiyan çocuklar köleleştirilmiş, kutsal yerleri ve din adamlarını hedef alan hakaretler yoğunlaşmıştır.⁹⁸ Haçlı seferleri ile ilgili ilk dönem en kapsamlı çalışmasıyla önemli bir yere sahip olan Willermus Tyrensis Kudüs'te yaşayan Hristiyanların, Mısırlılar'ın ve İranlılar'ın egemenliği altındayken daha iyi koşullara sahip olduğunu, Türkler'in egemenliği altında daha zorlu şartlarla mücadele ettiklerini ifade etmiştir.⁹⁹ İbnü'l-İbrî ya da Barhebraeus adıyla da bilinen Süryani tarihçisi Ebü'l-Ferec¹⁰⁰ Haçlı seferlerinin yapılma sebepleri arasında Türkler'in, Filistin'i ziyaret için gelen Hristiyanlara yaptıkları kötü muameleleri göstermektedir.¹⁰¹ Öte yandan farklı görüşte olan tarihçilerin bir kısmı Haçlı seferlerinin sebeplerini sıralarken Müslümanların Hristiyanlara yönelik tutumlarının

⁹⁴ Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 20.

⁹⁵ Michaud, *Haçlı Seferlerini İlginç Olayları*, 44-47; William, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 25.

⁹⁶ Cahen, *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*, 22; Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 20.

⁹⁷ Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 21; Cahen, *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*, 22; Michaud, *Haçlı Seferlerini İlginç Olayları*, 44-47.

⁹⁸ Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 33.

⁹⁹ William, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 26.

¹⁰⁰ Abdülkerim Özaydın, "İbnü'l-İbrî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000), 21/92.

¹⁰¹ Gregory Abû'l-Farac, *Abû'l-Farac Tarihi*, çev. Ernest A. Wallis Budge - Ömer Rıza Doğrul (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1950), 339.

etkili olduğu kanaatinin yanlış olduğunu dile getirmektedirler.¹⁰² Cahen, Türk fetihlerinin ne Anadolu’da ne de diğer yerlerde yaşayan Hristiyanlar için yıkıcı bir etkisi olmadığını bu fetihlerin sadece Rumlar için yıkıcı olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Cahen, Haçlı seferlerinin Arap fetihlerinin rövanşı olduğunu ve Müslümanların zayıflamasının sonucu olduğunu öne sürmektedir.¹⁰³ Selâhaddîn-i Eyyûbî ile ilgili yaptığı çalışmaları ile bilinen Möhring Hanse; Selçuklular’ın Kudüs’ü fethettikten sonra Hristiyanlara açıkça iyi davrandıklarını ve nefretlerini Fâtımîler’e yönlendirdiklerini dile getirmektedir.¹⁰⁴ Ayrıca Batılılar’ın Filistin’e yaptıkları hac yolculukları ile ilgili tutulan kayıtlarda; VIII. yüzyılda altı, IX. yüzyılda on iki, X. yüzyılda on altı ve XI. yüzyılda ise yüz on yedi hac yolculuğu yapıldığı ve hac amacıyla yapılan yolculukların sayısının arttığı dikkat çekmektedir.¹⁰⁵

Kudüs tarih boyunca farklı topluluklara ev sahipliği yapmış kadim bir şehirdir. Müslümanlar Hz. Ömer dönemindeki fetihten sonra Kudüs şehrinin hâkimi olmuşlardır. Hz. Ömer döneminden itibaren şehirde Müslümanlarla birlikte Hristiyan ve Yahudiler yaşamlarını ve inançlarının gereklerini yerine getirerek hayatlarını sürdürebilmişlerdir. Halife Hâkim Biemrillâh döneminde Hristiyan ahaliye karşı aşırı bazı baskılar olmuş, bu baskılardan Müslüman ve Yahudiler de nasiplerini almışlardır. Hâkim’in yaptıklarının İslâm’ı veya Müslümanları temsil etmeyeceği veya genel bir tutum olmadığı açıktır.

İslâm medeniyetleri ile ilgili yaptığı çalışmaları ile tanınan Adam Mez; Müslüman imparatorlukların bünyesinde her zaman diğer inançlara mensup kişilerin bulunduğunu ve bu yönüyle Orta Çağ Avrupası’ndan tamamen farklı olduğunu söylemektedir. Ayrıca bu durumun Müslümanların siyasi bir birlik kurmak için en büyük engel olmasına rağmen müsamaha ortamı ile devam ettiğine dikkat çekmiştir.¹⁰⁶

Kudüs’ü ziyaret amacıyla gelen Hristiyan hacılara yönelik olumsuz bazı davranışların olabileceği ihtimali göz ardı edilmemesi gereken bir hakikattir. Bunun

¹⁰² Cahen, *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*, 30-31.

¹⁰³ Claude Cahen, “İslâm ve Haçlılar”, çev. İsmet Kayaoğlu, *Belleten*, 51/200 (1987), 1041-1051.

¹⁰⁴ Hannes Möhring, *Salaheddin Eyyubi, 1138-1193*, çev. Ayşe Dağlı (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2008), 11.

¹⁰⁵ Kaleli, *Haçlı Seferleri Zamanında Bizans ve Batılılar (1096-1204)*, 62-63.

¹⁰⁶ Adam Mez, *Onuncu Yüzyılda İslâm Medeniyeti İslâm’ın Rönesansı*, ed. Mustafa Demiray, çev. Salih Şaban (İstanbul: İnsan Yayınları, 2014), 47.

Haçlı seferlerine sebep olduğu düşüncesi ise oldukça tutarsızdır. Zira Kudüs ilk Haçlı Seferinden yaklaşık 450 yıl önce Müslümanların eline geçmiştir. Yine Halife Hâkim'in Kutsal Kabir Kilisesi'ni yakması ilk Haçlı seferinden yaklaşık bir asır önce meydana gelmiştir. Selçuklular'ın Kudüs'e hâkim olması ise 1077 yılına denk gelmektedir. Dolayısıyla Haçlı seferlerinin sadece Müslümanlar tarafından Hristiyanlara yönelik yapılan baskılar neticesinde meydana geldiğini savunmak eldeki veriler ile çelişmektedir. Ancak her dönemde ve her toplulukta meydana gelmiş olması muhtemel bazı münferit olayların olabileceği ihtimalini göz ardı etmemekte fayda vardır. Bunların Haçlı seferlerini tetiklemede ne denli etkili olduğu ise ayrı bir soru işaretini oluşturmaktadır.

1.2.2. Haçlı Seferleri Döneminde İslâm Dünyası'nın Durumu

İslâm dünyasının Haçlı seferlerinin başladığı dönemde içerisinde bulunduğu genel durum ve bu durumun Haçlı harekâtına etkisi olup olmadığı araştırmacılar tarafından cevap aranan sorulardan biridir. Müslüman devletlerin durumlarının ve birbirleri ile olan ilişkilerinin Haçlı seferlerinin nedenlerinden olmasının yanı sıra bu seferlerin başarıya ulaşip ulaşmaması ile doğrudan ilgisi bulunmaktadır.

Haçlı seferlerinin başlangıcında İslâm otoritesinin iki merkezi olduğu söylenebilir. Bunlar Bağdat'taki Abbasî halifeliği ile Kahire'deki Fatımî halifeliğidir.¹⁰⁷ Abbasîler, hilafet gücünü taşımakla birlikte kendilerini Büveyhiler'den kurtaran Büyük Selçuklular'a iktidar sağlamışlardı.¹⁰⁸ Büyük Selçuklular Haçlı seferleri arifesinde Melikşah'ın hükümdarlığında oldukça ihtişamlı bir güce ulaşmıştır.¹⁰⁹ Ancak 1092'de Melikşah'ın ölümü ile parçalanma ve iç savaş dönemi başlamıştır.¹¹⁰ Bu parçalanma sonucunda Melikşah'ın yeğenleri olan Rıdvan Halep bölgesine, Dukak ise Şam bölgesine hâkim oldu.¹¹¹ Bu bölgelerde de yerel isyan hareketleri devam etmekteydi.¹¹² Taht kavgaları ve isyanlar büyük bir yönetim boşluğunun ortaya çıkmasına sebebiyet verdi. Böylece Haçlı seferlerinin hemen

¹⁰⁷ Jonathan Riley-Smith, *Haçlılar Kimlerdi?* (İstanbul: Bileşim Yayınevi, 2005), 29; Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğu*, 9.

¹⁰⁸ Morrison, *Haçlılar*, 34; Cahen, *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*, 5.

¹⁰⁹ Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 57.

¹¹⁰ Cahen, *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*, 28-29; Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğu*, 13-15; Morrison, *Haçlılar*, 34-36.

¹¹¹ Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 57.

¹¹² İbnü'l-Azimî, *Azimi Tarihi*, 31.

öncesinde bu seferlerin saldırı merkezini oluşturan topraklarda birbirleriyle geçinemeyen ve çatışma için fırsat bekleyen yöneticiler ortaya çıktı.¹¹³

Müslüman coğrafyasının bir diğer hâkim gücü olan Fâtımîler ise mezhepsel ayrılıklar sebebiyle asıl düşman olarak Abbasî halifeliği ile onlara sadakat yemini eden Selçuklular'ı görmekteydi.¹¹⁴ Müslüman yönetimler arasındaki bu keskin mezhepsel ayrışma Hristiyanların da dikkatini çekmişti. Willermus'un bu konu hakkındaki tespitleri oldukça ilginçtir.

*“Mısırlılara İranlılar arasında egemenlik konusunda kalıcı bir anlaşmazlık vardı ve birbirine zıt gelenekleri iki halkı bölen ve etkilerini bugün bile hissettiren birbirlerini kâfir olarak tanımlayan karşılıklı bir nefrete sebep oluyordu. Evet, onlar farklı adlar taşımaktadırlar, oryantal batı inançlarının takipçilerine kendi dillerinde Sünni denilmektedir. Mısırlılar ise Şiiliği tercih etmişlerdir. Bu sonuncular bizim inançlarımıza diğerlerinden daha yakındır. ... Eski devirlerden beri Mısır ile doğu ülkeleri arasında mezhep ayrılıkları yüzünden sürekli ve gitgide artan nefret ve şiddetli düşmanlık hüküm sürüyordu, öyle ki bu kitabın ilk faslında itinayla her ele alındığı gibi söz konusu iki halifelik sık sık savaşlar ve diğerinin aleyhine topraklarını genişletmeye çalışırlardı. Böylece Mısır halifesi, İranlıların veya Türklerin ilerlemesini endişeyle karşıladıkları için Süleyman'ın Antakya'yı kaybetmesini ve bizimkilerin şehri kuşatmasını kendisi için bir şans addetti. Çünkü Türklerin her kaybını bir kazanç sayıyor ve bu durum ona ve adamlarına büyük bir huzur ve mutluluk veriyordu”.*¹¹⁵

Bu durum bazı Batılı tarihçiler tarafından Müslümanların birbirleri ile olan fanatizme dayalı iç çatışmalarının, Haçlılara karşı savaşın önüne geçtiği şeklinde yorumlanmıştır.¹¹⁶ Haçlı seferlerinin başlaması ve Hristiyanların İslâm coğrafyasının merkezine kadar ilerlemesine rağmen Müslüman yöneticilerinin birçoğunun buna önemli bir tepki vermemiş olması bu durumu doğrular niteliktedir.¹¹⁷

XI. yüzyılın sonlarında Haçlı seferlerinin başladığı dönemde İslâm dünyası çoğunlukla bir parçalanma ve iç karışıklıklar döneminden geçmekteydi. Bu durum Müslümanların Haçlılara karşı birlikte hareket etmesinin önüne geçmiş ve Avrupa'dan gelen Hristiyanlar için bir fırsata dönüşmüştür. Papa II. Urbanus'un İslâm dünyasının içerisinde bulunduğu bu karmaşadan faydalanmak için Hristiyanları harekete geçirdiği ve bu nedenle Haçlı seferlerini başlattığı dolayısıyla Müslümanların içerisinde bulunduğu bu durumun Haçlı seferlerinin sebeplerinden olduğu düşüncesi pek doğru görünmemektedir. Zira o günkü şartlar göz önünde bulundurulduğunda böyle bir bilgiye sahip olması pek mümkün değildir. Ancak

¹¹³ Polat, *Haçlılara Kılıç ve Kalem Çekenler*, 56-58.

¹¹⁴ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 43.

¹¹⁵ William, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 24, 152.

¹¹⁶ Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 47.

¹¹⁷ Carole Hillenbrand, *Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri*, çev. Nurettin Elhüseyni (İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2015), 267; Möhring, *Salaheddin Eyyubi, 1138-1193*, 20.

Haçlı seferlerinin sebepleri arasında doğrudan değerlendirilemese de İslâm coğrafyasındaki bu karışıklıkların Hristiyanların ilk Haçlı seferlerinde başarıya ulaşmasındaki önemli sebeplerden biri olduğu göz ardı edilmemelidir.

1.3. Ekonomik Sebepler

Haçlı seferlerinin sebepleri arasında sayılan bir diğer husus ise Hristiyanların içerisinde bulunduğu ekonomik durumdur. Avrupa'nın XI. asırda ekonomik açıdan yokluk içerisinde olduğu kabul edilmektedir. Bu yokluk sadece halk arasında değildi. Hükümdarların sarayları dahi çıplak taş yığınlarından ibaretti. Oysa aynı dönemde Doğu kavimlerinin ticaret yollarına hâkim olduğu ve zenginliğin Asya'da toplandığı kabul edilen bir gerçektir.¹¹⁸ Doğunun sahip olduğu zenginliklere karşın batıda; artan nüfusa oranla işlenebilir toprakların azlığı, ekonomik sıkıntılar, ticari imkânların kısıtlı olması gibi sebeplerden yoksulluğun hâkim olduğu bilinmektedir.¹¹⁹ Haçlı seferlerinden önce bile pek çok Hristiyan, Filistin'deki Kutsal Yerleri sadece manevi amaçlara dayanarak ziyaret etmiyordu. Dünyevi kazanç peşinde olan tüccarların doğunun baharat, ipek, altın ve mücevheratının peşinde dindarlarla birlikte hareket etmekteydiler.¹²⁰ Onlar yaptıkları hac ziyareti sonrasında yurtlarına döndüklerinde gördükleri zenginlikleri, güzellikleri, bolluğu çevrelerine anlatmaktaydılar.¹²¹ Nitekim ilk Haçlı seferine katılan ve daha sonra Kutsal Topraklara yerleşen Fulcheri Cornotensis, Doğu'nun zenginliklerinden bahsederken şu ifadeleri kullanmıştır:

“Ülkesinde yoksul olanı Tanrı burada zengin ediyor, bir zamanlar cebinde sadece birkaç kuruş olanları sayısız Bizans altına boğuyor. Eskiden elinde sadece bir çiftliği olana Tanrı burada şehir bahşediyor. Şarkı bu kadar münasip bulanlar ne için dönsün. Tanrı haçı buralara dek taşıyarak kendilerini ona adayanların, yolundan gidenlerin burada yoksulluğa düşmesini istemez. Gördüğünüz üzere bu bir mucizedir ve bütün dünya buna şahitlik edip hayran olmalıdır. Buna benzer bir şey işitmiş olan var mıdır? Tanrı hepimizin zenginleşmesini ve değerli dostları olarak bizleri yanına çekmeyi arzu etmektedir madem ki o böyle diyor bizim arzumuz da onunla birdir onunla mutlu mesut hüküm sürmek için merhametli ve mütevazı bir yürekle onun dilediğini yerine getirelim.”¹²²

¹¹⁸ Arda Deniz - Koray Kamacı, *Haçlı Seferleri Doğduğu Sırada Orta Doğu ve Avrupa'nın Durumu Orta Doğu ve Avrupa'nın Sendromu Haçlı Seferleri* (İstanbul: IQ, Kültür Sanat Yayıncılık, 2013), 74.

¹¹⁹ Morrison, *Haçlılar*, 10.

¹²⁰ Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 24.

¹²¹ Michaud, *Haçlı Seferlerinin İlginç Olayları*, 95.

¹²² Ernoul Kroniği, *Haçlı Seferleri Tarihi Selahaddin Eyyubi ve Kudüs'ün Fethi*, ed. Can Uyar, çev. Ahmet Deniz Altunbaş (İstanbul: Kronik Kitap, 2019), 8.

Batı'nın içerisinde bulunduğu ekonomik durum ve halkın çektiği yoksulluk, zenginlikleri ile kulaktan kulağa yayılan doğuya yapılacak seferi cazip hale getirmiştir. Papa yaptığı çağrı ile soyguncuya, katile, kundakçıya ve diğer suçlulara vahşi tutkularını Müslümanlara karşı tatmin edebilecekleri bir fırsat sunmuş, bu uğurda ölürlerse günahlarına kefâret olacak şehitlik tacını, hayatta kalırlarsa öldürdüklerinin zenginliklerini almalarını vaat etmiştir.¹²³ Dolayısıyla zengin olma umudu ve maddi çıkarlar Haçlı seferlerine katılacaklar için bir motivasyon kaynağı oluşturmaktaydı. Ancak bu durumun sefere katılan herkes için geçerli olduğunu söylemek güçtür. Özellikle aristokratların bu hareketi potansiyel bir kazanç kaynağı olarak görmüş olmaları daha muhtemeldir.¹²⁴

¹²³ Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 35.

¹²⁴ Malcolm Barber, *Haçlı Devletleri Tarihi*, çev. Doğan Mert Demir (İstanbul: Kronik Kitap, 2021), 41.

2. I. HAÇLI SEFERİ

2.1. Kutsal Savaş İçin Çağrı

Avrupa'da Müslümanlara yönelik bir Kutsal Savaş çağrısının ilk defa Papa VII. Gregory tarafından yapıldığı düşünülmektedir.¹²⁵ Malazgirt Savaşı'ndan sonra Gregory'nin, Alman İmparatoru IV. Henry'e ve birçok prence mektup göndererek Türk fetihleri yüzünden mağdur olmuş Hristiyanları kurtarmak için sefer düzenlemeye teşvik ettiği bilinmektedir. Papa'nın bizzat yöneteceğini belirttiği bu seferler, İmparator'un Henry'nin Batı'da kalarak kendi ülkesini müdafaa etmek istemesiyle gerçekleşmemiştir.¹²⁶ Gregory'nin bu girişimi kendi döneminde amacına ulaşamamış olsa da Haçlı seferleri fikrinin ortaya çıkmasında önemli bir etkisi olmuştur.

Asıl adı Odo de Lagery olan¹²⁷ Papa II. Urbanus'un, Haçlı seferleri ile ilgili ilk çalışmalarını Mart 1095'te Piacenza Konsili'nde yapmıştır.¹²⁸ Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos'un elçilerinin de bu toplantıda askeri yardım talebinde bulundukları belirtilmektedir.¹²⁹ Piacenza Konsili'nden yaklaşık sekiz ay sonra Urbanus bu defa Fransa'da 18-28 Kasım tarihleri arasında Clermont Konsili'ni toplamıştır.¹³⁰ Bu konseyde başta Fransız Ruhbanlar olmak üzere önemli pek çok kişi hazır bulunmuştur. Ancak Fransa Kralı I. Philippe, Urbanus tarafından aforoz edildiğinden Kralın egemenlik alanında bulunan din adamları bu toplantıya katılmamışlardır.¹³¹ Toplantıda din adamları ile ilgili görüşülen meselelerin yanı sıra Avrupa'daki Hristiyanlar arasında barışı sağlamak için Tanrı Ateşkesi yapılması kararlaştırılmıştır.¹³² Tanrı Barışı olarak da bilinen Tanrı Ateşkesi; Hristiyanları kutsal bir amaç uğrunda aynı orduya katılarak birbirlerine yönelik saldırıları

¹²⁵ Richard, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 53; Asbridge, *Haçlı Seferleri*, 38; Thomas F. Madden, *Crusades the Illustrated of History* (Michigan: The University Of Michigan Press, 2004), 28.

¹²⁶ Richard, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 53.

¹²⁷ Kenneth M. Setton (ed.), *A History of the Crusades* (Londra: The University Of Wisconsin Press, 1969), 225.

¹²⁸ Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, çev. Fikret Işıltan (Ankara: Türk Tarihi Kurumu, 1986), I/81.

¹²⁹ Mike Paine, *The Crusades* (Vermont: Pocket Essentials, 2005), 32-33; Güray Kırpık, *Doğunun Ve Batının Gözünden Haçlılar* (İstanbul: Selenge Yayınları, 2009), 115-116.

¹³⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, I/83; Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri* (Bağcılar, İstanbul: Dünya Yayıncılık, 1997), 5; Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğu*, 16; Paine, *The Crusades*, 33.

¹³¹ Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğu*, 16.

¹³² Paine, *The Crusades*, 33; Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 29.

önlemeye ve ortak askeri bir müesseseye hizmet etmeye davet etmekteydi.¹³³
Urbanus Tanrı Ateşkesi ile ilgili;

“ ... Uzun zaman önce kutsal papalar tarafından tahsis edilen ve genellikle sözde kalan ateşkes yenilenmeli. Bunu kendi bölgelerinizde tam olarak uygulamanız konusunda her birinizi ciddiyetle uyarıyorum. Ancak herhangi birisi açgözlülüğüne ya da kibrine yenilip kendi isteğiyle bu ateşkesi ihlal ederse, o Tanrı'nın yetkisiyle bu konsilde alınan kararlarla aforoz edilmeli”¹³⁴ diyerek bu konudaki katı tutumunu ifade etmiştir.

Böylece Avrupa şahsi savaşların getirdiği çatışma ortamından kurtulacak Haçlı seferlerine yönelik ilk ve gerekli hazırlıklar yapılmış olacaktı.

Papa II. Urbanus 27 Kasım 1095'te Clermont Konsili'nin sonunda toplanmış olan kalabalığa hitaben yaptığı konuşmasında; Kudüs ve Konstantinopolis şehirlerinden felaket haberleri geldiğini, Türklerin ve Arapların doğudaki Hristiyanlara akıl almaz eziyetler ettiğini, hac amacıyla Kutsal Topraklara gidenlerin hakaretlere uğratıldığını ve soyulduğunu, kiliselerin ve kutsal mekânların Müslümanlarca tahrip edildiğini; bu nedenle doğuya bir sefer yapmanın zorunluluk olduğunu belirterek¹³⁵ Haçlı seferlerini resmen başlatmıştır. Papa'nın yaptığı konuşma, kalabalığın “Tanrı böyle istiyor!” nidalarıyla karşılık bulmuştur.¹³⁶ I. Haçlı Seferi'ne katılan ve yazdığı eserle oldukça önemli bir yere sahip olan Peter Tudebodus, Papa'nın konuşmasının ardından oluşan etkiyi şu cümlelerle ifade etmiştir. “Sonuç olarak tüm Galya'yı bir şevk dalgası kapladı, böylece aşk ile onu takip etmeyi ve Haç'ını sadakatle taşımayı arzulayan yüreği ve aklı temiz herkes hiç tereddüt göstermeden koşarak Kutsal Kabre gitmeye gönüllü oldu.”¹³⁷

Papa II. Urbanus, bu konseyde Puy Piskoposu Adhemar de Monteil'i doğuya yapılacak seferlerde papalık elçisi olarak görevlendirmiştir.¹³⁸ Adhemar, kilise adına sorumluluğu üstlenmiş ancak orduyu kim komuta edeceği sorusu ne bu konsilde ne de ordular harekete geçmeye başladığında cevap bulamamıştır.

¹³³ Güray Kırpık, “Haçlı Seferlerinde ‘Tanrı Barışı’ Müessesesi”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 16 (ts.), 81-90.

¹³⁴ Carnotensis, *Gesta Francorum Iherusalem Peregrinantium Kudüs Seferi (Kutsal Toprakları Kurtarmak)*, 49.

¹³⁵ Lamb, *Haçlı Seferleri Demir Adamlar ve Azizler*, 57-59.

¹³⁶ Lamb, *Haçlı Seferleri Demir Adamlar ve Azizler*, 57-59; Paine, *The Crusades*, 33; Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 50.

¹³⁷ Tudebodus, *Bir Tanığın Kaleminden Birinci Haçlı Seferi Kudüs'e Yolculuk*, 57.

¹³⁸ Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 92-94; Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğu*, 19; Lamb, *Haçlı Seferleri Demir Adamlar ve Azizler*, 216-217.

Bazı tarihçiler orduyu komuta etmek üzere Raymond Saint Gilles'in, Papa'nın aklından geçen kişi olduğunu öne sürmüştür.¹³⁹ Ancak sefere katılan herhangi bir kral bulunmadığı için oluşturulacak orduya bir komutan seçilememiştir. Bunun yerine sefere çıkacak her prens, dük veya baron kendi birliğinin doğal lideri olmuştur.¹⁴⁰

Clermont Konsilinden sonra Jacques Heers'in "Tanrı'nın Budalaları" diye adlandırdığı pek çok vaiz doğuya yapılacak seferler hakkında öğütlerde bulunmak üzere dört bir yana dağılmışlardır. Pierre L'Hermite, bu vaizler arasında en popüler olanlarından.¹⁴¹ Keşiş Pierre'in halk arasında bu denli sevilmesinin nedenlerinden biri de onun Haçlı seferlerinin başlamasında oynadığı roldür. Mutaassıp Hristiyanlara göre Haçlı seferleri Papa'nın teşviki ile değil Keşiş Pierre'in Kudüs Patriğinden getirdiği mektup sonucu halka nasihat ve vaaz vermeye başlaması sonucu gerçekleşmiştir.¹⁴² Pierre ateşli belagati, parıldayan azmi, yoğun içtenliği ve yılmaz cesareti ile herkesi etkilemiş, Kutsal Kabrin Kurtuluşu sloganıyla vaazlar vermek üzere Papa tarafından kendisine ülkeler arası seyahat etme yetkisi verilmiştir.¹⁴³ Mombert'a göre Clermont Konsilinden sonra Haçlı coşkusu Cebelitarık Boğazından İskoçya hudutlarına, Sicilya'daki Normanlardan onların gerçek memleketi Norveç'e kadar bütün Avrupa'yı kaplamıştır.¹⁴⁴

Doğuya yapılacak olan sefere; Kutsal Toprakları kurtarma düşüncesine sahip dindarlar, günahlarının ağırlığı altında ezilmiş ve kurtuluş için bunu doğru bir bedel olarak görenler, zenginlik peşindeki maceraperestler, savaşmayı rutin hale getirmiş askerler, yeni topraklar elde etme amacındaki prensler, dükler, baronlar ve tüm bunların peşine takılmış on binlerce insan katılmak için gönüllü olmuştur. Kronikçiler tarafından bu seferlere katılan kişilerin sayısı ile ilgili tahminler yapılırsa da dile getirilen bu sayılar çoğunlukla çelişkili ve hayalidir. Haçı alıp bu sefere katılacak kişiler için herhangi bir kayıt tutulmamış olması bu konuda yorum yapmayı zorlaştırmaktadır. Ancak eldeki veriler ışığında bir değerlendirme yapıldığında ilk

¹³⁹ Richard, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 59; Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğu*, 19; Kanat - Burçak, *Sorularla Haçlı Seferleri*, 56; Lamb, *Haçlı Seferleri Demir Adamlar Ve Azizler*, 216.

¹⁴⁰ Richard, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 64.

¹⁴¹ Richard, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 60.

¹⁴² Ahmet Refik Altınay, *Haçlılar (1095-1291)* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2007), 39.

¹⁴³ Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 25.

¹⁴⁴ Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 39.

Haçlı seferi için yaklaşık iki yüz elli bin kişinin Avrupa'dan yola çıktığı söylenebilir.¹⁴⁵

2.2. Köylülerin Haçlı Seferi

Papa II. Urbanus'un, doğuya yapılacak sefer için 1096 yılının Ağustos ayını seçtiği tahmin edilmektedir.¹⁴⁶ Ancak belirlenen tarihten önce Pierre L'Hermite komutasında düzensiz bir ordunun harekete geçtiği bilinmektedir. Ordunun sayısı hakkında farklı görüşler bulunmakla birlikte bu düzensiz insan güruhunun altmış bin kişiden müteşekkil olduğu belirtilir.¹⁴⁷ Batılı tarihçiler; sonunun ne olacağını düşünmeyen, düzenli bir ordu olmaktan uzak ve başarıya ulaşmak için sahip olunması gereken nitelikleri barındırmayan bu insanların hareketini Köylülerin Haçlı Seferi,¹⁴⁸ Halkın Haçlı Seferi¹⁴⁹ gibi isimlerle adlandırmışlardır. Batılı tarihçi Harold Lamb, bu sefere katılanlardan bahsederken; "Onların bir ordudan ziyade içinde sahte keşişler, ağıtçılar, yankesiciler, zina yapanlar, katiller, yalancı şahitler, hırsızlar, tövbekârlar, dilenciler, eli baltalı ve tırpanlı halktan oluşan insan sürüsü"¹⁵⁰ olarak nitelendirmiştir.

1096 yılının bahar aylarında Pierre L'Hermite ve Meteliksiz Walter'in önderliğinde harekete geçen ordunun ilk vukuatı Kurtarıcıyı çarmıha geren Yahudilerin torunlarını yağmalamak, soymak ve öldürmek oldu.¹⁵¹ Yolculuklarına Macaristan üzerinden devam eden ordu, Macar Kralı Koloman'ın iyi niyet ve yardımseverliğine rağmen nasıl meydana geldiği bilinmeyen bir şekilde Macar kalelerinden birine saldırarak dört bin kadar Macar'ı öldürüp erzak depolarını yağmaladı.¹⁵² Macar kralının intikam almasından korkan ordu, hızla yoluna devam etse de yol üzerinde farklı yerlerde gerçekleştirdikleri soygunlar ve kötü muameleler yüzünden bu yerlerin sakinlerinin düşmanlığını kazandılar.¹⁵³ Haçlıların

¹⁴⁵ Harold Lamb, *Tanrı'nın Krallığı Kudüs Yolunda Haçlılar*, çev. Derya Öztürk (İstanbul: Paraf Yayınları, 2013), 373-375.

¹⁴⁶ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 12.

¹⁴⁷ Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 59.

¹⁴⁸ Lamb, *Tanrı'nın Krallığı Kudüs Yolunda Haçlılar*, 80.

¹⁴⁹ Kanat - Burçak, *Sorularla Haçlı Seferleri*, 62.

¹⁵⁰ Lamb, *Haçlı Seferleri Demir Adamlar ve Azizler*, 80.

¹⁵¹ Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 60-61.

¹⁵² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, I/97-98; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 13.

¹⁵³ Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 61-62.

tutumlarından dolayı pek çok kişi onlarla alışveriş yapmaktan kaçınmış bu durum Haçlıların saldırı ve yağmalarını arttırmalarına sebep oldu.¹⁵⁴

Bizans İmparatorluğu'na bağlı Niş şehrine varan Pierre ve ordusu burada da saldırganlıklarına devam edince, Niketas komutasındaki Bizans askerlerinin saldırısına uğramış ve ağır kayıplar vermişlerdi, daha sonra refakat birliğinin gözetiminde hareket eden ordu 1096 yılının Ağustos ayında Konstantinopolis'e ulaşmıştır.¹⁵⁵ Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos'un kızı olan ve yazdığı eserle Haçlı seferleri tarihi açısından oldukça önemli bir yere sahip olan Anna Komnenos, Pierre L'Hermite komutasında Konstantinopolis'e ulaşan kişilerin sayısının yaklaşık on bin olduğunu belirtmiştir.¹⁵⁶ Anna Komnenos, şehre ulaşan bu ordunun Bizanslılar tarafından tuhaf bulunduğu belirtmektedir. Zira gelen ordu daha önce gelmiş olan paralı askerlere benzememekte, hatta ordu olma görünümünden bile uzak görünmekteydi. Birkaç yüz şövalye ve piyadeler dışında binlerce yoksul, hırpani kılıklı kadın, çocuk ve ihtiyarlar bir ordudan ziyade topraklarından kovulmuş ve göç eden bir halkı andırmaktaydı. Dikkat çekici ortak nokta ise hepsinin giysilerinin üzerinde haç biçiminde kumaş parçalarının dikilmiş olmasıydı.¹⁵⁷

Pierre L'Hermite ve beraberindekiler Konstantinopolis'e ulaşan ilk Haçlılardı. Ancak aradan çok zaman geçmeden Kuzey ve Güney İtalya'dan gelenler de bunlara katıldı. İmparator Aleksios, toplanan bu kalabalığın barınma ve diğer ihtiyaçlarını karşılamış ve onlara diğer Haçlılar gelmeden harekete geçmemeleri aksi takdirde Türklere karşı duramayacakları konusunda tavsiyelerde bulundu.¹⁵⁸ Ancak kendilerine belirlenen yerde karargâhlarını kuran Haçlılar, çevrelerindeki yerleşim yerlerine ve saldırı ve yağma hareketleri düzenleyerek civar halkın tepkilerini topladı.¹⁵⁹

Selçukluların hâkimiyeti altında bulunan köylerin yanı sıra sakinleri Hristiyan olan pek çok yere düzenlenmiş olan bu saldırılar hakkında Anna şu ifadeleri

¹⁵⁴ Setton, *A History of the Crusades*, 260-263; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, I/97-98; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 13.

¹⁵⁵ Setton, *A History of the Crusades*, 260-263; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, I/97-98; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 13-14.

¹⁵⁶ Anna Komenna, *Alexiad Malazgirt'in Sonrası*, çev. Bilge Umar (İstanbul: İnkılâp Yayınları, 2024), 290.

¹⁵⁷ Amin Maalouf, *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri*, çev. Ali Berkay (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2021), 20-21.

¹⁵⁸ *Gesta*, 52.

¹⁵⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, I/100-101.

kullanmıştır: “Pierre ve onu izleyen Normanlar herkese zalimliğin son noktasını göstererek, İznik dolaylarını talan etmeye başladılar. Onlar ana kucağındaki süt bebeklerini ya sakat ettiler ya da şişlere takıp ateşte kızarttılar. Yaşı ileri olan insanları ise her çeşit işkenceden geçirdiler.”¹⁶⁰ İlk Haçlı seferine katılan ve birçok olayın şahidi olan kronikçi, Pierre ve etrafındakilerin yaptıklarını şu cümlelerle ifade etmiştir: “Bu Hristiyanlar, iğrenç bir şekilde davranarak şehrin saraylarını yağmalayıp yaktılar. Kiliselerin çatılarındaki kurşunları çalıp Rumlara sattılar. Bunlara hiddetlenen İmparator Boğaz’ı geçmelerini emretti. Haçlılar Boğaz’ı geçtikten sonra da kötü işlerini bırakmayıp, kiliseler gibi evleri de tahrip ettiler.”¹⁶¹

Bizans İmparatoru Aleksios’un, Anadolu topraklarına sevk ettiği Haçlılar saldırılarını bir süre daha devam ettirdiler. Haçlı askerleri arasında ele geçirilen yerler ve bunların paylaşımı hususunda daima bir çekişme vardı. Bu durumu fırsata çeviren Anadolu Selçuklu Sultanı Kılıç Arslan, fedailerini ile Haçlıların arasında İznik şehrinin ele geçirildiği ve yağmalandığı hileli haberini yaydı. Bunu duyan Haçlılar düzen ve disiplinden bağımsız bir şekilde hızla İznik’in yolunu tuttular. Yolda pusuya yatmış olan Türkler, Drakon Deresi yakınlarında saldırıya geçtiler ve Haçlıların büyük çoğunluğunu kılıçtan geçirerek yok ettiler, yakalayabildiklerini ise esir ettiler. Kurtulmayı başaran az sayıda Haçlı, Bizans topraklarına iltica etti.¹⁶² Anna, Pierre L’Hermite’in bu savaştan sonra babası Aleksios tarafından gönderilen gemilerle kurtarıldığını belirtmektedir.¹⁶³

Haçlı seferlerinin kendine has en belirgin özelliklerinden birisi bu seferlerin dalga dalga ve birbiri ardınca gerçekleşmiş olmasıdır. Pierre L’Hermite önderliğinde harekete geçen bu ilk ordu Haçlı seferlerinin ilki olarak kabul edilebilir. Bazı tarihçiler Pierre ve etrafındakilerin zamansız çıkmış olmaları, düzensizlikleri ve harekete geçenlerin çoğunluğunun halktan olmasından dolayı bu seferi İlk Haçlı Seferi olarak değerlendirmezler. Başarısızlıkla sonuçlanan bu sefere katılanların yapmış olduğu taşkınlıklar, yağmalar ve zorbalıkların daha sonra gelecekler için oldukça olumsuz fikirler oluşturduğu ise kesindir.

¹⁶⁰ Komenna, *Alexiad Malazgirt’in Sonrası*, 290; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1/101.

¹⁶¹ *Gesta*, 52.

¹⁶² Komenna, *Alexiad Malazgirt’in Sonrası*, 290-291; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1/101-103; Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 62-71; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 15-17.

¹⁶³ Komenna, *Alexiad Malazgirt’in Sonrası*, 291.

2.3. Prenslerin Haçlı Seferi

Pierre L'Hermite komutasında başarısızlıkla sonuçlanan Haçlı seferinin sonrasında 1096 yılının sonlarına doğru prenslerin, düklerin ve kontların önderliğinde daha büyük ve düzenli ordular ardı sıra Konstantinopolis'e gelmeye başladılar. Gelen orduların çoğunlukla prenslerin komutasında olmasından dolayı bu seferlere Prenslerin Haçlı Seferi denilmiştir. Bu seferde öne çıkan prens ve kontlar şöyle sıralanabilir; Raimond de Saint Gilles, Godefroi de Bouillon ve kardeşi Baudin, Norman asilzade Bohemond ile kuzeni Tancerd,¹⁶⁴ Fransa kralının kardeşi Hugues de Vermondis ile İngiltere kralının kardeşi Robert de la Normandie.¹⁶⁵ Selçuklu tarihi ile ilgili oldukça önemli bir eserin müellifi olan Azimî, Prenslerin Haçlı Seferi olarak nitelendirilen bu sefer hakkında; Haçlıların başlarında altı hükümdar ve üç yüz bin kişi ile geldiklerini ifade etmiştir.¹⁶⁶

Konstantinopolis'e ilk varan Haçlı lideri Hugues de Vermondis oldu. İmparator Aleksios, gelecek bütün Haçlı reislerinin kendisine vasallık yemini ederek ele geçirecekleri bütün topraklarda kendisine bağlı olmalarını istemekteydi. Hugues de Vermondis'in bu hususta İmparator Aleksios'a zorluk çıkarmadı ve vasallık yeminini etti.¹⁶⁷

Konstantinopolis'e ulaşan ikinci komutan Godefroi de Bouillon'du. Godefroi, Hugues'ın zorla tutulduğunu öne sürerek onun derhâl serbest bırakılmasını talep etmiş ayrıca diğer Haçlı orduları gelmeden vasallık yemini etmeyeceğini belirtmiştir. Talebinin geri çevrilmesi üzerine geçtiği bütün yerleri düşman toprağı muamelesine tabi tutarak saldırılar düzenlemiştir.¹⁶⁸ Godefroi'nin ardından ilk Haçlı seferlerinin en büyük ordusuyla birlikte Raimond Saint Gilles'in gelmesi Aleksios Komnenos için durumu daha da zorlaştırmıştır. Çünkü Haçlılar, Aleksios ile çatışma içerisine girmiş, Konstantinopolis'in farklı yerlerinde sık sık şehre yönelik saldırılar düzenlemiştir.¹⁶⁹

¹⁶⁴ *Urfalı Mateos Vekayi-Namesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli*, çev. Hrant D. Andreasyan (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2019), 188-189.

¹⁶⁵ Işın Demirkent, "Haçlılar", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1996), 14/526.

¹⁶⁶ İbnü'l-Azimî, *Azimi Tarihi*, 30.

¹⁶⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1/111; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 21.

¹⁶⁸ Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 72; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1/114-117; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 22; Gesta, 56.

¹⁶⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1/116.

Aleksios, eski düşmanı Bohemond komutasındaki ordu gelmeden evvel prenslerle barışı sağlamak adına elinden geleni yapmış ve nihayetinde başarılı olmuştu. Anna, babasının çekindiği Bohemond hakkında: “Onun asıl amacı başkenti ele geçirerek İmparator Aleksios’u tahtından etmektir. Zira Bohemond, Larissa’da Aleksios’a karşı verdiği meydan savaşını kaybettiğinden bunun intikamını alma amacı ile hareket etmekteydi.”¹⁷⁰

Aleksios, Haçlı ordusuna yiyecek temin edeceği, yolculuklarında her türlü yardımı yapacağı ve hâkimiyeti altında bulunan topraklardan geçecek tüm Haçlıları koruyacağı sözüne karşılık Bizans İmparatorluğu sınırları içerisinde kendisine sadık kalacakları ve Bizans toprağıyken yakın zamanda düşmanın eline geçen toprakları fethettiklerinde iade edeceklerine dair taahhütler aldı.¹⁷¹ Aleksios, ayrıca Bohemond’a; sözüne sadık kalması koşuluyla Antakya’nın gerisindeki on beş günlük uzunlukta ve sekiz gün genişlikte topraklar vereceğinin sözünü de verdi.¹⁷²

Haçlı liderleri arasında sadece Raimond Saint Gilles vasallık yemini konusunda geri durmuş ancak diğer liderlerden gelen baskılar sonucunda o da bu durumu kabul etmiştir.¹⁷³

Aleksios, Haçlı liderlerinin, yapılan antlaşmadan sonra orduyu komuta etmek üzere kendilerine katılması teklifini ise reddetmiştir.¹⁷⁴ Anna, babasının bu kararı ile ilgili olarak: “İmparator barbarların üzerine sefere çıkmak istiyordu. Ancak Keltlerin korkunç kalabalığından endişe ediyordu. Bu nedenle Palekanon’a geçmeye karar verdi. Böylece İznik yakınlarında bulunduğu için Keltlerin ne yapıp ettiğinden keza Türklerin saldırılarından haberdar olacaktı.”¹⁷⁵ ifadeleriyle İmparator Aleksios Komnenos’un Haçlı ordusunu komuta etmek istememe sebebini dile getirmiştir. Ancak İmparator, Haçlılara rehberlik etmek ve muhtemelen olumsuzluklara karşı bir güvence olması bakımından güvendiği komutanlarından olan Tatikios’u kılavuzluk etmek üzere kendi temsilcisi olarak tayin etmiştir.¹⁷⁶

Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos, muhtemelen beklediğinden çok farklı bir ordu ile karşılaşmış ve bundan dolayı endişeye kapılmıştır. Batıdan yardım talep

¹⁷⁰ Komenna, *Alexiad Malazgirt’in Sonrası*, 296.

¹⁷¹ Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 73.

¹⁷² Gesta, 64.

¹⁷³ Gesta, 65.

¹⁷⁴ William, *Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği*, 86.

¹⁷⁵ Komenna, *Alexiad Malazgirt’in Sonrası*, 306.

¹⁷⁶ William, *Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği*, 89.

ettiğinde kendisine hizmet etmek üzere paralı askerlerin geleceğini uman İmparator, başına buyruk, saldırgan ve emirler konusunda pervasızlık gösteren bu insan topluluğu hususunda elinden geldiğince tedbirler almaya çalışmıştır. İmparator'un orduyu komuta etmek istememesindeki temel sebeplerden biri olarak gelen Haçlı askerlerine duyduğu güvensizlik gösterilebilir.

2.3.1. İznik'in Ele Geçirilmesi

İznik şehrinin hükümdarı Sultan Kılıç Arslan, son derece disiplinsiz ve savaş kabiliyetinden yoksun bir kalabalıktan ibaret olan Pierre komutasındaki orduyu yendikten sonra muhtemelen Haçlıları küçümsemiş ve Avrupa'dan yeni Haçlı orduları geldiği haberini almasına rağmen bunu bir tehlike olarak görmeyerek ailesi ve hazinesini İznik'te bırakarak Malatya'yı kuşatmak üzere doğuya hareket etmiştir.¹⁷⁷ Ancak Kılıç Arslan bu yaptığı ile Danişmendli Beyliği ile olan çekişmesi ve Ermenilerin elinde bulunan Malatya'yı fethetme amacı yüzünden başkentini Haçlı tehlikesiyle baş başa bırakmıştır.¹⁷⁸

Konstantinopolis'ten hareket ederek Palekanon'da toplanan Haçlı ordusu 1097 yılının Mayıs ayı başında yol üzerinde kilit bir nokta da bulunan İznik şehrine vardı ve burayı kuşattı.¹⁷⁹ Mayıs ayının sonlarına İznik'e dönebilen Kılıç Arslan, Haçlıların devasa bir ordu ile şehri her taraftan kuşattığına dehşetle şahit oldu. Ani saldırılarla kuşatmayı kırmak istese de bunda başarılı olamadı.¹⁸⁰ Bir yandan şehri kuşatmaya öte yandan Kılıç Arslan'ın saldırılarına karşı direnmeye çalışan Haçlılar, ağır kayıplar vermekteydi. Bu kuşatmada bulunan batılı kronikçi şu ifadelerle durumu özetlemeye çalışmıştır: “Biz bu şehri yedi hafta üç gün kuşattık ve bizimkilerden pek çoğu şehit oldu ve ruhlarını mutlulukla Tanrı'ya teslim ettiler. Pek çok yoksul da açlıktan öldü.”¹⁸¹

İznik şehri, şehrin batısında bulunan gölün koruduğu alan dışında tamamen kuşatılarak yoğun bir ablukaya alınmıştı. Kuşatmanın seyrini değiştiren olay ise İmparator Aleksios'un İznik Gölü'ne gemiler getirtmesi oldu.¹⁸² Kılıç Arslan, şehrin kuşatmaya bir süre daha dayanabileceğini düşünse de durumun pek iç acıcı

¹⁷⁷ Kanat - Burçak, *Sorularla Haçlı Seferleri*, 62.

¹⁷⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1/135-136; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 29.

¹⁷⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1/136; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 29-30.

¹⁸⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1/136; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 31-32.

¹⁸¹ *Gesta*, 70.

¹⁸² Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 80.

olmadığını öngördüğünden şehirde bulunanlara haber yollayarak kaderlerini kendilerinin belirlemeleri gerektiğini belirtti. Önceki yıl Frenklerin İznik civarında yaptıkları katliamlardan haberdar olan şehir halkı Bizans İmparatoru'na haber yollayarak şehri ona teslim etmek kaydıyla anlaşmaya varmak istedi.¹⁸³ İmparator sadık adamlarından bir kaçını büyük bir orduyla şehri teslim almak, esirleri ve sahip oldukları her şeyi kendi adına almak üzere yolladı böylece İznik şehri Haçlıların eline geçmeden doğrudan Bizans İmparatorluğu'nun hâkimiyetine girdi.¹⁸⁴

Bu durum Haçlı prensleri ve askerler tarafından öfkeyle karşılandı. Zira uzunca bir süredir kuşatmış oldukları ve bu kuşatmada ağır kayıplar verdikleri şehrin kapıları yüzlerine kapanmıştı. Üstelik kendilerine verilen şehri yağmalama sözü de karşılıksız kalmıştı. Aleksios, Haçlı liderleri ile görüşerek yağma bedelinin bizzat onlara verileceği hususunda teminat vermiş, durumu daha kötü bir hale getirmeden kendi lehine çevirmeyi başarmıştı. Ayrıca prensler İmparator'dan aldıkları ganimetler sonrasında ona olan bağlılıklarını yeniden dile getirerek sadakat sözü vermişlerdi.¹⁸⁵

İmparator kendisine teslim olan İznik halkına herhangi bir eziyette bulunmayarak, Çaka Bey'inin de kızı olan Kılıç Arslan'ın eşini ve ailesini ise asillere yaraşır bir şekilde koruyarak, kocasına teslim edeceği zamana kadar misafir etmek üzere Konstantinopolis'e gönderdi. Bu durum daha sonra Haçlılar tarafından tuhaf karşılanmış hatta bazıları tarafından ihanet olarak yorumlanmıştır.¹⁸⁶

1097 yılının Haziran ayında Haçlı orduları İznik'ten ayrılarak asıl hedefleri olan Kudüs'e gitmek üzere yola koyulmuşlardı. Gruplar halinde ilerleyen Haçlılar Eskişehir üzerinden geçerek Anadolu'nun içlerine geçmeyi planlamaktaydı. Bu esnada İznik şehrini kaybetmiş olan Kılıç Arslan'ın oğlu, emrinde bulunan on bin kişilik bir orduyla Haçlıların önünden ilerleyip geçtiği yerleri yağmalayarak, tahıl ambarlarını boşaltmaktaydı.¹⁸⁷ Kılıç Arslan bu yaptığı ile Haçlı ordusunun eline geçebilecek olan imkânları engellemeyi amaçlamaktaydı. Kendisi ise İznik şehrini kaybetmiş olmanın verdiği üzüntüyle doğuya doğru ilerleyerek ordusunu

¹⁸³ Maalouf, *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri*, 27.

¹⁸⁴ William, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, 102.

¹⁸⁵ Lamb, *Tanrı'nın Krallığı Kudüs Yolunda Haçlılar*, 134.

¹⁸⁶ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1/140.

¹⁸⁷ Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 81.

güçlendirmiş ve Danişmendliler ile ittifak kurarak Haçlı ordusuna tuzak kurmak üzere Eskişehir civarlarında mevzilenmişti.¹⁸⁸

Kılıç Arslan ve ordusunun kurmuş olduğu pusuya Bohemond liderliğindeki Haçlı grubu düştü. Hafif süvari Türk ordusu, alışkın olduğu saldırı anlayışıyla düşman saflarını ok yağmuruna tuttu ve ağır hareket eden Haçlı ordusuna yıpratıcı saldırılarla üstünlük kurdu.¹⁸⁹ Bu durumu eserinde nakleden batılı kronikçi: “Bu Türklerin hepsi aynı anda çılgınlık atarak ve bizim anlamadığımız şeytani bazı sözcükleri kendi dillerinde haykırarak üzerimize saldırdılar. Türkler her cepheden bize doğru saldırıp akıl almaz uzaklıklardan mızraklar ve oklar fırlattılar. Onlara karşı durmak ve üstünlük kurmak için şansımız bulunmadığından kapalı bir şekilde ilerledik.”¹⁹⁰ diyerek çaresizliklerini ifade etmektedir. Ancak Haçlı ordusu tamamen dağılmadan diğer Haçlı grupları ardı sıra savaş alanına yaklaşmaktaydılar. Muhtemelen Kılıç Arslan, kurmuş olduğu pusuya düşen askerlerin Haçlı ordusunun tamamı olduğu yanılgısına kapılmıştı. Godefroi, Hugues ve Raymond liderliğindeki diğer Haçlı gruplarının gelmesiyle Haçlı orduları toparlanarak Türklere ağır kayıplar verdirmişlerdi. Ordusunun tamamen yok olmasından endişe eden Kılıç Arslan askerlerini geri çekmiş ardında hazinelerini ve Haçlı ordusuna bolca ganimet bırakmak zorunda kalmıştı.¹⁹¹

İznik şehrinin düşmesinden sonra Haçlıların Eskişehir’de kazandıkları bu savaş, ağır kayıplar vermiş olmalarına rağmen yollarına daha rahat bir şekilde devam etmelerine olanak sağladı. Bundan sonra Anadolu’nun büyük bir bölümünde ciddi bir direnişle karşılaşmadan ilerleyen Haçlılar, Eskişehir’de düşmüş oldukları pusudan ders alarak birlikte hareket etmeye özen göstermişlerdi. İbnü’l-Esîr, Haçlı ordularının hareketlerinden bahsederken onların geçmiş olduğu topraklardan Ermeni toprakları olarak söz etmektedir.¹⁹² Bu ifadeler Haçlı ordularının Anadolu’da Ermenilere ait yerleşim yerlerinden geçerken herhangi bir zorlukla karşılaşmadıkları şeklinde yorumlanabilir.

¹⁸⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1/141-142.

¹⁸⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1/142; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 34; Maalouf, *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri*, 30-31.

¹⁹⁰ *Gesta*, 71-73.

¹⁹¹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1/142-143; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 34-35; Maalouf, *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri*, 31; *Gesta*, 74-75.

¹⁹² İbnü’l-Esîr, *İslâm Tarihi: el-Kamil fi’t-Tarih Tercümesi*, 10/228.

Haçlı prenslerinden olan Tancerd, ana ordunun önünden ilerleyerek Ereğli civarında Torosları geçmiş ve Kilikya bölgesine ulaşmıştı. Bölgenin önemli yerleşimlerinden Tarsus’u kuşatan Tancerd diğer Haçlı liderleri gelmeden şehrin ahalisi ile anlaşarak kendi sancağını şehre asmıştı. Ancak bu durum sonradan gelen Haçlılar arasında kıskançlık ve çatışma meydana getirmiştir. Diğer bir Haçlı lideri Baudin, Tancerd’ın sancağını indirtirerek şehrin kendisine verilmesini talep etmiştir. Bu durum bir takım çatışmalara sebep olmuş sonrasında daha güçlü bir orduya sahip olan Baudin, şehrin ahalisi ile daha önce Tancerd ile yapılan antlaşmanın aynı şartlarını sağlamak üzere anlaşmış ve şehri kendi hâkimiyeti altına almıştır. Bu durum karşısında öfkelenmiş olan Tancerd diğer liderlerin tavsiyelerine uymak zorunda kalmış ve bozgunculuk çıkarmamak adına Tarsus’tan ayrılarak Adana’ya doğru hareket etmiştir.¹⁹³

İlk Haçlı seferlerinin belirgin özelliklerinden birisi askerlerin bir ordudan ziyade gruplar halinde hareket etmiş olmalarıdır. Bu durumun temel sebebi ordunun genel bir komutana sahip olmayışı ve orduda yer alan prenslerin kişisel çıkarlarını ön plana çıkarmış olmasıdır. Bazı yerlerde bu ayrılığın sebep olduğu çatışmalar meydana gelmiş bu çatışmaları daha fazla askeri güce sahip olanlar kazanmıştır. Haçlı liderleri arasındaki çekişmelerin odak noktasını ise doğuda toprak kazanma hırsı oluşturmuştur.

2.3.2. İlk Haçlı Devleti: Urfa Haçlı Kontluğu

I. Haçlı Seferi sırasında Haçlılar tarafından ele geçirilen ve Frank Devletleri olarak anılan yerlerin ilki Urfa (Edessa) şehridir.¹⁹⁴ Haçlı seferleri döneminde Urfa, Thoros isimli Ermeni hükümdar tarafından Türklerin elinden alınarak bağımsızlığına ulaştırılmıştır.¹⁹⁵

Dönemin kronikçilerinden olan ve vermiş olduğu bilgilerden dolayı oldukça önemli bir yere sahip olan Urfalı Mateos, Urfa’nın hâkimi Thoros’un civar emîrlerden duyduğu endişeden dolayı Haçlı liderlerinden Baudin’e haber yollayarak kendisine yardım etmek üzere Urfa’ya davet ettiğini bildirmektedir.¹⁹⁶ Thoros’un

¹⁹³ William, *Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği*, 112-115; *Gesta*, 75-78.

¹⁹⁴ Peter Malcom Holt, *Haçlı Devletleri ve Komşuları: Urfa Kontluğu, Antakya Prensligi, Trablusşam Kontluğu, Kudüs Krallığı*, çev. Tanju Akad (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2007), 24-25.

¹⁹⁵ I. ve II. Haçlı Seferleri Vakayinamesi, 9.

¹⁹⁶ *Urfalı Mateos Vekayi-Namesi (952-1136) ve Papaz Grigor’un Zeyli*, 195.

neden özellikle Baudin'den yardım talep ettiği konusu ile ilgili olarak; Baudin'in İznik kuşatmasında maiyetine aldığı Bagrat isimli bir Ermeni gösterilmektedir. Bagrat, bölgedeki Ermeni liderler ile ailevi bağları bulunan birisiydi. Muhtemelen Baudin'in Ermenilere yardım edebileceğini düşünerek bölgedeki Ermeni liderler ile Baudin arasında bir ara bulucu rolü üstlenmişti.¹⁹⁷ Bu davete olumlu cevap veren Baudin'in ise bu teklifi kendi lehine Ermeni bölgesinde hâkimiyetini güçlendirme aracı olarak değerlendirmiş olması muhtemeldir. Baudin'in Haçlı ordusunu terk ederek Ermeni topraklarına gitmesini engellemek amacıyla Haçlılar arasında bir çaba gösterilmiş olsa da bu çaba başarıya ulaşmamıştır. Baudin ve onunla birlikte hareket eden askerler Kudüs'ün kurtarılması amacından vazgeçerek bereketli topraklar elde etmek ve refaha ulaşmak niyetiyle ana ordularından ayrılmışlardır.¹⁹⁸

Baudin 1098 yılının Şubat ayında ana Haçlı ordusundan ayrılarak yanında yaklaşık altmış süvari ile birlikte Urfa şehrine varmış¹⁹⁹ ve çocuğu olmayan Thoros tarafından evlat edinilerek Urfa şehrinin ortak hükümdarı ilan edilmiştir.²⁰⁰ Ortak hükümdar Baudin'in iktidarının başlamasından çok kısa bir süre sonra Thoros'un bir süikast sonucu öldürülmesi ise tartışmaları beraberinde getirmiştir. Tarihçiler Baudin'in bu olaya dâhil olup olmadığı ile farklı görüşlere sahip olmakla beraber net bir ifade kullanmaktan geri durmaktadırlar. Ancak Mateos, bazı hain ve hilekâr adamların Baudin ile ittifak yaparak Thoros'u öldürdüklerini dile getirmektedir. Ayrıca Mateos, Thoros'a karşı yapılan bu muameleyi yakışsız bularak Urfa'nın onun akli ve cesareti sayesinde Müslümanların elinden kurtulduğunu ifade etmektedir.²⁰¹ Baudin'in Urfa hâkimiyetini fetih veya teslimiyetten ziyade bir gasp olarak değerlendiren batılı tarihçiler de mevcuttur.²⁰²

Baudin 10 Mart 1098 tarihinde Urfa'ya gelmesinden yaklaşık bir ay sonra Urfa'nın yeni hükümdarı olmuştur. Böylece ilk Haçlı Devleti olarak nitelendirilebilecek olan Urfa Haçlı Kontluğu (Prensligi) kurulmuştur. Baudin belki de bu yolculuğa çıkarken amaçlamış olduğu hedefine ulaşmış ve yönetebileceği bir

¹⁹⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1/151; Kanat - Burçak, *Sorularla Haçlı Seferleri*, 70-71.

¹⁹⁸ Michaud, *Haçlı Seferlerini İlginç Olayları*, 194-202.

¹⁹⁹ *Urfalı Mateos Vekayi-Namesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli*, 195; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1/157-158; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 38; Christopher Tyerman, *The Crusades: A Very Short Introduction* (New York: Oxford University Press, 2005), 23.

²⁰⁰ Setton, *A History of the Crusades*, 303; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1/156.

²⁰¹ *Urfalı Mateos Vekayi-Namesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli*, 195.

²⁰² Holt, *Haçlı Devletleri ve Komşuları*, 33-34.

toprağı elde etmiştir. Ayrıca bu yaptığı ile Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos'a verdiği sözünde durmadığını açıkça ilan etmiştir. Zira yapılan anlaşma gereği Haçlılar daha önce Bizans'a ait olan toprakları ele geçirdiklerinde buraları Aleksios'a teslim etmek üzere söz vermişlerdi. Baudin idaresindeki Urfa Haçlı Kontluğu, Haçlıların Doğu'da kurduğu ilk devlet olmasının yanı sıra Suriye'nin kuzeyinde Haçlılar için bir tampon bölge oluşturarak oldukça önemli bir yere sahip olmuştur.²⁰³

Urfa Haçlı Kontluğu, Doğu'da kurulan ilk Haçlı devleti olmasından dolayı oldukça önemli bir yere sahiptir. Bunun yanı sıra şehrin ele geçirilme şekli ve Haçlı liderlerinin asıl amacı göz önünde bulundurulduğunda bu devletin kuruluşu birçok tartışmayı beraberinde getirmiştir. Kutsal amaçlarla Avrupa'dan hareket eden ve önemli Haçlı liderlerinden olan Baudin'in toprak elde etme güdüsüyle göstermiş olduğu bu tavır Haçlı seferlerinin amaçları konusunda soru işaretleri uyandırmaktadır.

2.3.3. Antakya'nın Ele Geçirilmesi

Roma ve Bizans İmparatorlukları döneminde Akdeniz bölgesinin en önemli şehirlerinden olan Antakya, Âsi Nehri kıyısında kurulmuş ve o günkü şartlar altında muazzam sayılabacak surlarla korunan önemli bir ticaret ve medeniyet merkeziydi.²⁰⁴ Haçlı seferlerinin yapıldığı dönemde şehir eski görkemli günlerini geride bırakmış, binaları kısmen yıkılmış ve surlarında tahribatlar bulunsa da ele geçirilmesi hala zor bir durumdaydı.²⁰⁵ Bu şehir Haçlılar için oldukça önemli bir yere sahipti. İncil'in hükümlerine tabi olanlara Hristiyan ismi ilk olarak burada verilmiş, Havari Petrus ilk piskoposluğunu burada kurmuştu. Asırlar boyunca Hristiyanlarca Kutsal Şehir olarak adlandırılmış, Kudüs ziyaretçilerinin saygı göstererek ziyaret ettiği şehirlerden biri olmuştu.²⁰⁶

Haçlı ordularının Kudüs'e ulaşmak için ele geçirmeleri gereken önemli noktalardan biri Antakya şehriydi, dolayısıyla burası ele geçirilmeden devam etmek pek mümkün görünmüyordu. Antakya, Süleyman b. Kutalmış'ın 1085 yılındaki

²⁰³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1/158-164; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 37-38; Setton, *A History of the Crusades*, 302-204.

²⁰⁴ Halil Sahillioğlu, "Antakya", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991), 3/228.

²⁰⁵ Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 83.

²⁰⁶ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1/164; Michaud, *Haçlı Seferlerini İlginç Olayları*, 205; Sahillioğlu, "Antakya", 3/228-232.

fethinden beri Selçukluların elindeydi. Haçlı seferleri döneminde ise Halep Emîri Rıdvan'a bağlı olan Yağısıyan tarafından idare edilmekteydi.²⁰⁷

Batılı tarihçilerden bazıları Antakya hâkimi Yağısıyan'ın, Haçlı seferlerinin hemen öncesinde; Hristiyanları şehirden çıkardığını, önemli kişileri hapse attırdığını, bir kısmını sürüp bir kısmının ise kaçmasına sebep olduğunu dile getirmektedirler. Ayrıca Aziz Petrus Katedrali'nin Yağısıyan tarafından ahıra çevrildiğini ve bunun Hristiyanların öfkesine sebep olduğunu iddia etmektedirler.²⁰⁸

İbnü'l-Esir, Yağısıyan'ın Haçlıların Antakya'ya doğru geldikleri haberini alınca Hristiyanların kendisine ihanet edebileceklerinden korktuğunu belirtmektedir. Yağısıyan'ın, bu durumdan emin olmak için Müslüman ve Hristiyan ahaliyi farklı zamanlarda şehrin dışına çıkararak hendekler kazdırttığını, hendek kazma işi tamamlanmaya yakın Hristiyanları çıkarıp hendek kazma işini bitirtip daha sonra onları şehre geri almadığını ifade etmektedir. Yağısıyan, Hristiyanların aileleri konusundaki endişelerini de kendisinin onları koruyacağına dair söz vererek Haçlı kuşatması bitinceye kadar beklemeleri gerektiğini bildirerek yatıştırmıştır.²⁰⁹ Aynı konu ile ilgili olarak İbn Kalanî ise 17 Eylül 1097'de Haçlı ordularının Antakya civarına saldırmaya başladığını ve bundan cesaret alan civar kale ve hisarlardaki Hristiyanların ayaklanarak kaçabilenler dışındaki Müslümanları öldürdüklerini ve Haçlılardan yardım talep ettiklerini bildirmektedir.²¹⁰

Haçlı ordusu 21 Ekim 1097 tarihinde Antakya'ya vardı ve şehri oldukça dik bir dağın koruduğu kısım hariç üç taraftan ablukaya alarak kuşatmaya başladı.²¹¹ Kuşatma konusunda muhtemelen gerekli tertibata sahip olmayan Haçlılar ile şehrin surlarını sürekli olarak koruyan Yağısıyan'ın askerleri arasında nihayete ulaşamasa da çatışmalar başladı. Yağısıyan'ın şehirden çıkarttığı Hristiyanların, Haçlılara şehir ile ilgili bilgiler vermiş olmaları ve içeriden sürekli haberler alarak bu konuda malumat vermiş olmaları muhtemeldir. Bundan dolayı Haçlılar, surların zayıflıkları konusunda bilgi sahibi olmakta ve kuşatma noktalarını belirleyebilmekteydiler. Benzeri bir durum Müslümanlar için de geçerliydi. Haçlıların arasına karışarak

²⁰⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1/164.

²⁰⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1/165; Dieter Breuers, *Kudüs İçin Ölmek Şövalyeler, Rahipler, Müslümanlar ve I. Haçlı Seferi*, çev. Yasemin Bayar (İstanbul: Telos Yayıncılık, 2003), 73.

²⁰⁹ İbnü'l-Esir, *İslâm Tarihi: el-Kamil fi't-Tarih Tercümesi*, 10/229.

²¹⁰ İbnü'l Kalanî, *Şam Tarihine Zeyl -I. ve II. Haçlı Seferleri Dönemi-*, 2.

²¹¹ *Gesta*, 82.

durumlarını şehre bildiren ve Yağısıyan'a bağlı olan casuslardan yakalananların Haçlılar tarafından işkence edilerek öldürüldüklerini konu edinen minyatürlerin olması bunun en net göstergelerindendir.²¹²

Sonbaharda başlayan kuşatma kış mevsiminin gelmesi ile kuşatanlar için daha zorlu bir hal almaktaydı. Antakya kuşatmasına katılan kronikçi, Türklerin korkusundan dolayı ordugâhtan yeteri kadar uzaklaşamadıklarından yiyecek bulamadıklarını ve elde var olan yiyecek fiyatlarının çok yükseldiğinden bahsetmektedir. Ayrıca ordunun önemli bir kısmının sadece yiyecek bulmakla görevlendirildiğini belirten kronikçi oldukça dikkat çekici bir olayı aktarır. Haçlı seferlerinin başlamasında önemli bir rolü olan ve ilk Haçlı ordularını komuta eden Pierre L'Hermit'in, bu sefalet döneminde orduya ait yiyeceklerden çaldığını ve kaçmaya çalıştığını bunu yaparken yakalandığını, Pierre'in utanç içerisinde geri getirilerek bir daha yapmayacağına dair söz alındıktan sonra serbest bırakıldığını belirtir.²¹³ Pierre'in açlıkla kıvranan dindaşlarından şahsı adına bir şeyler çalmayı düşünmesi ve akabinde kaçmayı planlaması Haçlıların içerisinde bulunduğu durumu özetlemekle birlikte bu seferlerin bayrak adamlarından olan birinin böyle bir girişimde bulunması sorgulanması gereken önemli bir konuyu oluşturmaktadır.

Kuşatma uzadıkça yiyecek sıkıntısı daha ciddi boyutlara ulaşmaktaydı öyle ki Haçlı askerlerinin açlıktan dolayı bulabildikleri her şeyi yedikleri hatta ölü insanların etlerini yedikleri dahi rivayet edilmektedir. Yamyamlık hadisleri ile ilgili olarak; ilk Haçlı seferlerine Raymond Saint Gilles'in himayesinde katılan ve yazdığı eserle Haçlı seferleri hakkında oldukça önemli bir yere sahip olan Raimundus Aguilers; "Yiyecek eksikliği artık öyle şiddetli bir hal almıştı ki Hristiyanlar iki üç hafta önce bataklığa attıkları çürümüş pek çok Sarazan²¹⁴ cesedini afiyetle yediler."²¹⁵ diyerek yamyamlık iddiasını doğrulamaktadır. Batılı tarihçilerden Harold Lamb, eserinde bu konu ile ilgili olarak;

"Otları ve kökleri söküyor, açlıklarını bastırmak için deri çiğniyorlardı. Paris'in bataklarından ve tavernaların çatı katlarından gelen bu bayağı adamlar, aç kurtlar gibi huzursuzdular. Uzun zaman önce ölmüş bir devenin yapış yapış eti, bir süre için açlıklarını

²¹² Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 38.

²¹³ *Gesta*, 89.

²¹⁴ Batılılar tarafından Arapları ve genel olarak Müslümanları tanımlamak amacıyla kullanılan isim, daha detaylı bilgi için bakınız; Cengiz Tomar, "Sarasinler", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009), 36/116.

²¹⁵ Raimundus Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi*, çev. Süleyman Genç (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2019), 142.

giderdi. Kapanlar kurup, köpek ve fare avlıyorlardı. Bohemond onları hizmetine almıştı, ama zalim Norman'ın ayak takımının durumundan daha öncelikli düşünceleri vardı. Nihayet yemek dilenmek için Münzevi Pierre'nin çadırına gittiler, fakat bundan da bir sonuç elde edemediler. Pierre'nin çadırının dışında Tarfur, güruhunun kalabalığıyla karşılaştı ve yüzünü buruşturdu. "Dinleyin! Ona yalvardım. Efendim, yardımseverlik adına bana tavsiyede bulunun. Açlıktan ölüyoruz, dedim. Ve Pierre bana, 'Bu sizin günahlarınızın bedelidir' dedi!" Bunu duyan kalabalık homurdanmaya başladığında, Tarfur başını kaldırdı. "Gidin," dedi, "Ölü Türklerin cesetlerini bulun. Eğer iyi pişirilip biraz da tuzlanırlarsa, yenebilirler." "Bu doğru," dedi adamları. Kalabalık dağıldı ve birkaç ceset buldular. Kazanlar suyla dolduruldu ve ateşin üzerine koyuldu. Kazanların içine insan eti eklendi. Korkunç ziyafetin haberi karargâha ulaştı ve gözlemci ekipleri oluşturuldu. Muazzam duvarın üstünden Müslüman nöbetçiler, dehşet içinde, yere oturmuş, insan eti yiyen bu adamları izlediler. Bazıları ekmek yokluğundan yakınıyor, diğerleri gülüyordu. "Voici mardi gras" Türk etinin kızarmış domuz etinden daha lezzetli olduğunu söylüyorlardı. Birden büyük senyörlerden dördü, kürk mantoları içinde belirdi - Kısa Pantolon Robert, Bohemond, Tankred ve Godefroi de Boullion. Kalabalığa doğru ilerlediler ve Tarfur'un önünde durdular. Ona, nasıl hissettiğini sordular. Kral Tarfur, şöyle cevap verdi: "Yeniden canlanmış gibi hissediyorum. Sadece yanında biraz da şarap olsaydı..." Boullion Lordu bir kahkaha attı. "Saygıdeğer Kral, şaraba kavuşacaksın!" dedi ve kendi iyi kalite şarabından bir çömlek, avarelerin kralına getirilmesini emretti. Ondan sonra ayak takımı sıklıkla mezarlıkları ziyaret ederek toprağı kazdılar ve Müslüman cesetlerinin en azından fazla çürümemiş olanlarını çıkardılar. Bu cesetlerin derisini yüzerek rüzgârda kuruttular ve pişirdiler. Hacı Richard'ın şarkısı böyle devam etmektedir. Yağışıyan, intikam almak için, Antakya'da esir bulunan bütün Haçlıların öldürülmesini emretti.²¹⁶

Birçok tarihinin eserinde değindiği yamyamlık hadisesi Haçlı ordusuna mensup askerlerin profilini anlama noktasında önemli ipuçları sunmakatadır. Ancak bu durumu ordunun tamamına genellemek yerinde bir tespit olmaktan uzaktır. Özellikle Lamb'ın eserinde detaylı bir şekilde bahsettiği bu olayda, ayak takımı olarak nitelendirilebilecek dilenci, hırsız ve serserilerden oluşan topluluğun kendi liderleri olarak belirledikleri ve Kral olarak nitelendirdikleri Tarfur adlı kişi tarafından verilen izinle yamyamlık hadiselerini gerçekleştirdikleri anlaşılmaktadır.

Antakya kuşatması devam ederken Bizans İmparatoru Aleksios tarafından Haçlılara rehberlik etmek üzere görevlendirilen Tatikios, Şubat 1098'de Haçlıları terk ederek Konstantinopolis'e doğru hareket etmiştir.²¹⁷ Tatikios'un orduyu terk etmesi Haçlıların içerisinde bulunduğu zor durum veya ihanetle değerlendirilebilir. Ancak bazı tarihçiler bu duruma Bohemond'un planlarının sebep olduğunu söylenmektedirler. Bohemond'un, Antakya'yı ele geçirmek için şehrin içinden biriyle anlaştığı bundan dolayı şehri Bizans'a teslim etmemek ve kendi payına almak gayesiyle Tatikios'u Konstantinopolis'in kuşatıldığı yalan haberiyle aldattığı ve gitmesine sebep olduğunu belirtmektedirler.²¹⁸

²¹⁶ Lamb, *Haçlı Seferleri Demir Adamlar ve Azizler*, 171-172.

²¹⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, I/172; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 40; Setton, *A History of the Crusades*, 313.

²¹⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, I/172; Setton, *A History of the Crusades*, 314.

Yağısyan'ın, Haçlı askerlerinin Antakya önlerinde görünmesiyle civar emîrlıklere gönderdiği yardım talepleri neticesinde Şam Emîri Dukak'tan istenen yardım gelememişse de, Halep Emîri Rıdvan şubat ayı başlarında topladığı orduyla Antakya önlerine ulaşmıştı. Gelen orduyu görüp ümitlenen Yağısyan, kısa bir süre sonra bu konuda hayal kırıklığına uğramıştır. Zira Haçlıların ani saldırısı karşısında dağılan Halep ordusu amaçlarına ulaşmadan Antakya'yı Haçlı kuşatmasına terk ederek geri dönmek zorunda kalmışlardı.²¹⁹ İbnü'l-Esir, Halep Emîri Rıdvan'ın Yağısyan'a yardımından bahsetmemiş, Haçlıların hileye başvurup Halep ve Şam emîrlarına mektuplar yazarak; "Biz sadece daha önce Rumların elindeki yerleri almak üzere geldik. Başka yerlerde gözümüz yoktur." diyerek gelebilecek olası bir yardımı engellemeye çalıştıklarını belirtmiştir.²²⁰ Dolayısıyla İbnü'l-Esir'in eserinden hareketle Halep veya Şam'dan gelen bir yardım olmadığı veya bu yardımın başarıya ulaşmamasından dolayı değinmediği sonucuna ulaşılabilir.

Antakya halkı güçleri azalmış olmasına rağmen şehri savunmaya devam etmekteydiler. Haçlılar ise uzunca bir süredir devam ettirdikleri kuşatmada başarıya ulaşamamış üstelik Mayıs ayının başlarında Büyük Selçuklu Sultanı Berkjaruk'un emriyle, Musul Valisi Kürboğa'nın büyük bir orduyla Antakya'yı kurtarmak üzere harekete geçtiğini haber almışlardı.²²¹ Bu durum Haçlı ordusunda endişeye ve firarlara sebep olmuştu. Antakya kuşatması sırasında yoldaşlarını terk edenlerden Chartres Kontu Stephen, Avrupa'ya geri dönüş yolunda Haçlı askerlerine yardım etmek için gelen İmparator Aleksios ve onun peşine takılan yeni Haçlılarla karşılaştı. Chartres Kontu; Antakya kuşatmasında bulunan Haçlıların ümitsiz durumlarından ve sonlarının geldiğinden bahsederek, Bizans ordusunun başında Haçlıların yardımına giden Aleksios'un duyduklarından sonra geri dönüş emrini vermesine ve yönünü başşehrine çevirip geri dönmesine sebep olmuştu.²²²

Haçlılar için durumun pek iç acıcı görünmediği bu zamanlarda Antakya şehrine yapılan bir ihanet kuşatmanın, belki de I. Haçlı Seferi'nin kaderinin değişmesine sebep oldu. Kaynaklarda; Ruzbe,²²³ Nayruz²²⁴ veya Firuz²²⁵ adıyla

²¹⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1/173; Setton, *A History of the Crusades*, 314-315.

²²⁰ İbnü'l-Esir, *İslâm Tarihi: el-Kamil fi't-Tarih Tercümesi*, 10/230.

²²¹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 41.

²²² Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 90.

²²³ İbnü'l-Esir, *İslâm Tarihi: el-Kamil fi't-Tarih Tercümesi*, 10/229.

²²⁴ İbnü'l Kalanisi, *Şam Tarihine Zeyl -I. ve II. Haçlı Seferleri Dönemi-*, 4.

²²⁵ *Gesta*, 102.

belirtilen bir zırh ustası Haçlı liderlerinden Bohemond ile ateşkes zamanlarında veya başka bir şekilde tanışarak sürekli bir iletişim halindeydi.

Firuz ile ilgili farklı bir takım anlatılar bulunuyor olsa da ortak kanılardan biri, onun önceden Ermeni olduğu sonradan İslâm dinini seçtiğidir. Firuz'un İslâmiyet'i mal ve makam elde etmek ümidiyle kabul ettiği, bu durumun onun hırslı olmasının yanı sıra para için her şeyi yapabilecek bir kişiliğe sahip olması şeklinde yorumlanmaktadır.²²⁶ Ayrıca Firuz'un atılganlığı ve maharetleri ile Yağısıyan'ın güvenini kazandığı bu sebeple kuşatma esnasında üç büyük burcun emir ve muhafazasının kendisine verildiği belirtilmektedir.²²⁷ Haçlı seferlerine Bohemond'un himayesinde katılmış olan kronikçi, Bohemond ile Firuz'un yakın bir dostluk kurduğunu aktarır. Firuz'dan Türk emîri olarak bahseden kronikçi, Bohemond'un Firuz'a Hristiyanlığa dönmek ve büyük zenginlikler ile onur kazanma sözü verdiğini, bunun üzerine Firuz'un onun himayesini kabul ettiğini belirtip istediği zaman gözetiminde bulunan üç kuleyi teslim edeceğini nakleder.²²⁸ İslâm tarihçisi İbn Kalanî ise, bu ihanetin sebebi olarak; Yağısıyan'ın yaptığı fenalıkları ve onun zorla aldıklarını göstererek bu kişilerin mağduriyetlerinin olmasına bağlar.²²⁹

3 Haziran 1098 tarihinde Antakya şehrinin kuşatılmaya başlamasından yaklaşık sekiz ay sonra şafak vaktiyle birlikte Firuz, söz verdiği üzere İki Kız Kardeş Kulesi'ni Bohemond ve adamlarına teslim etti. Duvarlara dayadıkları merdivenler ve iplerle kulelere tırmanan Haçlı askerleri, nöbetçileri öldürüp sayıca yeterli kuvvete ulaştıktan sonra trompet çalarak Bohemond'un sancağını kulelere astı. Bohemond'un sancağının kulelerde asılı olması ve kopan gürültüden dolayı dehşete kapılan Antakya ahalisi Haçlı ordusunun şehre girmesine herhangi bir direnç gösteremedi. Şehrin kaybedildiğini anlayan Yağısıyan, etrafında bir grup askerle kaçmayı başarmışsa da Ermeni ve Süryaniler tarafından yakalanarak öldürüldü ve kafası kesilerek mükâfat umuduyla Bohemond'a getirildi. Yağısıyan'ın oğlu Şemsüddeve ise etrafına toplayabildiği kuvvetlerle iç kaleye sığınıp burada direnmeye başladı. Ancak kaçabilenler dışında şehrin geri kalanı Haçlılar tarafından Hristiyan, Müslüman ayrımı yapılmaksızın kılıçtan geçirildi. Katledilmeleri yağma ve esir alma

²²⁶ Michaud, *Haçlı Seferlerinin İlginç Olayları*, 230; Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 88.

²²⁷ Michaud, *Haçlı Seferlerini İlginç Olayları*, 231.

²²⁸ Gesta, 102.

²²⁹ İbnü'l Kalanî, *Şam Tarihine Zeyl -I. ve II. Haçlı Seferleri Dönemi-*, 3.

olayları takip etti,²³⁰ Firuz'un kardeşi de Haçlı askerlerinin saldırısında öldürülenler arasındaydı.²³¹ Elde edilen zafer Haçlıları içerisinde bulundukları kıtlıktan nispeten kurtarmış ve rahatlığa ulaştırmıştı ancak bu durum pek uzun sürmemişti. Antakya'nın ele geçirilmesi ile Haçlılar şehri kokmuş olan cesetlerden temizleme işini ve şehri kimin yöneteceği tartışmalarını nihayete erdirmeden Selçuklu komutanı Kürboğa büyük bir orduyla şehrin kapılarına dayanmıştı. Haçlılar şehri ele geçirmiş olsa da şimdi kuşatılan durumuna düşmüşlerdi üstelik iç kale de Müslümanların elindeydi.

Kürboğa Haçlıların Antakya'yı ele geçirmesinden sadece iki gün sonra 5 Haziran 1098'de ordusuyla birlikte Asi Nehri'nin kıyısına vardı.²³² Antakya'nın imdadına yollanan Kürboğa, Baudin tarafından ele geçirilen Urfa'yı almak için önce orayı kuşatmış üç haftalık bir kuşatmadan netice alamayınca asıl hedefi olan Antakya şehrine yönelmişti. Bazı tarihçiler tarafından eleştirilen bu durum ve sonucunda yaşanan gecikme Kürboğa'nın Antakya'nın yardımına yetişmeden şehrin Haçlılar tarafından ele geçirilmesi ile sonuçlanmıştı.²³³

Antakya şehrini muhasara eden Kürboğa, şehre saldırıyı Yağısıyan'ın oğlu tarafından kontrol edilen iç kaleden yapmayı planlayarak orada kontrolü sağlamak adına kendi adamlarından Ahmed b. Mervan'ı idareyi alması için görevlendirdi. Yağısıyan'ın oğlu Şemsüddeve, şehir yeniden fethedilinceye kadar idarenin kendisinde olmasında ısrar etmiş olsa da bunda başarılı olamadı.²³⁴

Kuşatmanın ilerleyen günlerinde Haçlılar yiyecek kıtlığı ile yeniden mücadele etmek zorunda kaldılar. Şehri ele geçirdikten sonra zaferin coşkusu ile sonrasını düşünmeden davranmış olmaları ve savurganca bir tutum sergilemiş olmaları bundan dolayı yiyeceklerinin kalmamış olması muhtemeldir. Yiyecek kıtlığı öncekinden daha zor bir hal almıştı. Zira artık kuşatılan pozisyonundaydılar ve her an tetikte olmaktan başka bir çareleri görünmemekteydi. Öyle ki bu çaresizlik Haçlılardan bazılarının gece vakitleri şehrin surlarından ipler sarkıtarak kaçmaları ile sonuçlandı. Hatta ordu komutanlarından bazıları bu kuştamada dindaşlarını terk etti.

²³⁰ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1/179-180; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 41; Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 88-89; Setton, *A History of the Crusades*, 318-319; İbnü'l-Esir, *İslâm Tarihi: el-Kamil fi't-Tarih Tercümesi*, 10/229.

²³¹ *Gesta*, 104.

²³² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1/182; *Gesta*, 108-109.

²³³ Erer, *Türklere Karşı Haçlı Seferleri*, 50.

²³⁴ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1/183.

Her ne kadar Birinci Haçlı seferi için bir komutan seçilmediği belirtilmiş olsa da Raimundus'un eserinin bir bölümünde Haçlıların genel komutanı olarak bahsettiği Chartres Kontu Stephen, daha öncesinde Antakya'yı terk edenler arasındaydı.²³⁵ Bir diğer kronikçi Peter Tudebodus da eserinde Stephen'ın Haçlıların genel komutanı olarak seçildiğini ve kuşatma esnasında kendilerini terk ettiğini belirtmektedir.²³⁶ Dolayısıyla I. Haçlı Seferi'nde her ne kadar bir komutan seçilmemiş olduğu belirtilse de geçici bir süreliğine Stephan'ın komutayı elinde bulundurmuş olabileceği göz ardı edilmemelidir.

İçinde bulunulan zor durumdan kaynaklı olarak Antakya kuşatması bitene kadar yeni bir komutan seçilmesine karar verildi. Raymond ve Adhemar'ın hastalıklarından dolayı bu görev on beş günlüğüne Bohemond'a teslim edildi.²³⁷

Şehri kuşatmış olan Kürboğa'nın askerleri zaman zaman saldırılar düzenleyerek surları aşmaya çalışırken öldürdükleri bir grup fakir Haçlı'nın savaş edevatlarını küçümsemek amacıyla Kürboğa'ya getirmişlerdi. Getirdikleri paslı birkaç kılıç, mızraklar ile kullanılamaz durumdaki yaylar Türklerin düşmanlarını hafife almasına sebep oldu.²³⁸ Ayrıca Hristiyanlarca elçi olarak görevlendirilen Pierre L'Hermit'in, Antakya'nın Aziz Petrus ve Hristiyanların yetkisinde olduğu ve ablukanın kaldırılması talebi Kürboğa tarafından reddedildi ve bütün teklifleri geri çevrildi.²³⁹

Haçlılar açlık, kuşatma, saldırı ve yol arkadaşlarının ihaneti ile oldukça zorlu bir süreçten geçerken meydana gelen bir olay bir anda onlar için moral ve motivasyon kaynağı oldu. Provençal bir hacının uşağı olarak sefere katılan Peter Bartholomeaus adında bir köylü, rüyasında Hz. İsa'nın göğsünü delip geçen mızrağın yerinin kendisine bildirildiğini ve onun Antakya'da Aziz Petrus Katedralinde olduğunu söylemesi işleri Haçlıların lehine çevirdi.²⁴⁰

Bartholomeaus'un bu rüyayı anlattıktan sonra Raimundus'un himayesine verildiği, ayrıca bu olayın en detaylı anlatımlarından biri de Raimundus Aguilers'in kitabında geçtiği bilinmektedir. Haçlıların manevi lideri olan Le Puy Piskoposu

²³⁵ Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi*, 108-109.

²³⁶ Tudebodus, *Bir Tanığın Kaleminden Birinci Haçlı Seferi Kudüs'e Yolculuk*, 137.

²³⁷ Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi*, 108-109.

²³⁸ Gesta, 109.

²³⁹ Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi*, 112.

²⁴⁰ Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi*, 97-102; Gesta, 118-119.

Adhemar'ın ise bu anlatılanlara düzmece gözüyle baktığı bilinmektedir.²⁴¹ Bazı araştırmacılar Bartholomeaus'un içki ve kadınlar gibi hayatın kaba zevklerine düşkün ve sözüne itimat edilmez biri olduğunu öne sürerek Adhemar'ın şüphesini haklı bulmakta ve bu rüyanın ve devamında gelişen olayların planlı olduğunu belirtmektedirler.²⁴² Olayın kurgulanmış olması ve rüyayı gören kişi üzerine gerek o gün gerekse günümüzde farklı görüşler bulunması bu durumun Haçlılar için oldukça önemli sonuçlar doğurduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Bartholomeaus'un getirdiği haberin ardından Kutsal Mızrak'ın bulunma hadisesiyle ilgili olarak olaya tanıklık eden *Gesta*'nın yazarı;

*"Bu arada, Mesih'ten, onun havarisi vasıtasıyla haber getiren birinin sözlerini işitince, derhâl St. Peter Kilisesi'nde onun tarif ettiği bir yere gittik ve on üç kişi orada sabahtan akşama kadar kazdık. Ve böylece o adam daha önce söylediği gibi mızrağı bulunca, her kes bunu sevinçle ama aynı zamanda korku ile karşıladı ve bütün şehirde sınırsız bir neşe hâkim oldu. O andan itibaren bir saldırıya karar verdik ve bütün kuvvetlerimiz hemen hazırlandılar."*²⁴³

İbnü'l-Esir Kutsal Mızrak hadisesinin planlanmış bir hile olduğunu eserinde şu ifadelerle dile getirmektedir;

*"Haçlıların yanında Kral Baudouin, Saint Gilles, Godefroi, Urfa kontu liderleri ve Antakya princepsi Bohemund ile emrine itaat ettikleri bir rahip vardı. rahip ileri görüşlü bir adamdı: "Antakya'daki bir kilisede Hz. İsa'ya ait bir mızrak vardır. Fakat kilise muazzam bir binadır; eğer mızrağı bulursanız zafer kazanacaksınız, bulamazsanız mutlaka helak olacaksınız." dedi. Halbuki daha önce mızrağı bulunduğu yere kendisi gömmüş ve izini kaybetmişti. Rahip, Haçlılara oruç tutup tevbe etmelerini emretti. Onlar da üç gün oruç tutup tevbe ettiler. Dördüncü gün hepsini o yere götürdü, halk ve zanaat erbabı da yanlarındaydı, her yeri kazıp rahibin söylediği yerde mızrağı buldular. Bunun üzerine onlara: "Zaferle sevininiz" dedi, onlarda beşinci gün şehrin kapısından beşer-altışar kişilik gruplar halinde çıktılar."*²⁴⁴

Bulunan mızrağın gerçekliği ile ilgili daha sonra eleştiriler yapılacak olsa da Kürboğa kuşatması esnasında Haçlılar için doğurduğu olumlu sonuçlar mızrağın gerçekliği ile ilgili anlatının göz ardı edilmesine sebep olmuştu. Böylece Haçlı askerleri, içerisinde bulundukları karamsar durumdan kendilerine ilahî bir yardımın gelmiş olduğu kabülüyle motive olmuşlardı.

Kuşatmanın devam ediyor olması ve uzaması Kürboğa'nın ordusunu da olumsuz etkilemeye başladı. Kürboğa'nın; Halep Emîri Rıdvan'dan yardım talep etmesi, orduya en başından itibaren katılan Şam Emîri Dukak'ı rahatsız etti. Bu durum Dukak'ın, Fâtımîler'in Filistin'e saldırma ihtimalini öne sürerek bir an önce

²⁴¹ Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi*, 97-102; *Gesta*, 118-119.

²⁴² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1/185; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 43.

²⁴³ *Gesta*, 126.

²⁴⁴ İbnü'l-Esir, *İslâm Tarihi: el-Kamil fi't-Tarih Tercümesi*, 10/230-231.

Şam'a dönme isteği dile getirmesine sebep oldu. Ayrıca uzayan kuşatma pek çok askerin gruplar halinde ordudan ayrılmasına yol açtı.²⁴⁵

28 Haziran Pazartesi²⁴⁶ günü Haçlı ordusu iç kaleden gelecek saldırıyı önlemesi amacıyla Raymond Saint Gilles komutasında iki yüz kişiyi bırakarak hatlar halinde savaşmak üzere şehrin dışına çıktı. Kürboğa ve ordusu Haçlı askerlerinin düzen ve kararlılığı karşısında afallamış olsa da savaş düzenine girerek Haçlıların önünü kesmeye çalıştı. Sayıca daha az olan Haçlı askerleri, Türk askerleri arasında ilerleyişlerini devam ettirmiş ve çok fazla dirençle karşılaşmadan bu savaşı kazanmışlardı. Beklenmedik bu zafer Haçlıların pek çok ganimet elde etmesine ve öz güven kazanmasına sebep oldu. Savaş alanında dindaşlarının kaybettiğini gören Ahmed b. Mervan iç kaleyi Bohemond'a teslim etmek şartıyla adamlarıyla birlikte silah bıraktı. Ahmed b. Mervan'ın daha sonra vaftiz olarak din değiştirdiği, din değiştirmeyi reddedenlerin ise kendi diyarlarına gittikleri belirtilmektedir.²⁴⁷

İbnü'l-Esir, Müslümanların bu savaşı kaybetmesini iki nedene bağlar; ilki Hristiyanların küçümsenmiş olması ikincisi ise gruplar halinde çıkan Haçlılara saldırmayarak onların tamamen çıkıp mukavemet kazanmasına olanak tanımak olarak belirtmektedir. Ayrıca İbnü'l-Esir, Müslümanların bu savaşta bir ok atmak veya kılıç sallamak dâhil herhangi bir varlık göstermediğini hatta bunun Haçlılar tarafından bir savaş hilesi sanılarak temkinli davranmalarına sebep olduğunu ve bu nedenle dağılan Müslüman ordusunu takip etmediklerini aktarmaktadır.²⁴⁸

Bu ifadeler Müslüman ordusunun Haçlılara karşısında herhangi bir direnç göstermediğinin ispatı açısından oldukça önemlidir. Müslümanlar belki düşmanı hafife almaktan belki de uzamış olan kuşatmanın zorluklarından veya tahmin edemeyeceğimiz başka nedenlerden dolayı çok önemli bir şehri Haçlıların eline bırakmak zorunda kalmışlardı.

Kürboğa'ya karşı zafer kazanan ve kuşatmadan kurtulan Haçlı ordusu Kudüs'e ilerlemek için sıcak yaz mevsiminden sonra Kasım ayının ilk günü olan Azizler Yortusunu beklemeye karar verdiler. *Gesta*'nın yazarı, Antakya'nın tamamen ele geçirilmesinden sonra İmparator Aleksios'a Antakya'yı teslim alması için elçi

²⁴⁵ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1/189.

²⁴⁶ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1/190.

²⁴⁷ *Gesta*, 129-133; Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi*, 108-118; Tudebodous, *Bir Tanığın Kaleminden Birinci Haçlı Seferi Kudüs'e Yolculuk*, 134-146.

²⁴⁸ İbnü'l-Esir, *İslâm Tarihi: el-Kamil fi't-Tarih Tercümesi*, 10/231.

olarak Hugues de Varmondois'in gönderildiğini ancak Hugues'in bir daha dönmediğini belirterek şehrin akıbeti hakkında bilgi verir.²⁴⁹ Ancak diğer bir kronikçi Raimundus, bu olaydan bahsetmezken şehrin ele geçirildikten sonra Haçlı liderleri arasında şehrin kime verileceği konusunda çıkan tartışmalardan bahseder. Bohemond'un, Antakya'yı ele geçirmede oynadığı rolü öne sürerek kendisine verilmesi hususundaki ısrarını ve Raymond dışında kimsenin buna karşı çıkmadığını aktarır.²⁵⁰ Şehrin hâkimiyetinin kime verileceği konusunda bir uzlaşa sağlanamamış olsa da şimdilik bir süre burada kalıp dinlenmek herkesin ortak arzusu olduğundan bu mesele daha sonra tartışılmak üzere kapanmıştır. Antakya şehrinin ele geçirilmesinden kısa bir süre sonra Papa II. Urbanus tarafından Haçlı seferlerine yapılan çağrı esnasında papalık elçisi olarak seçilen Le Puy Piskoposu Adhemar, yakalandığı salgın bir hastalık sonrası Ağustos ayının ilk günlerinde öldü.²⁵¹ Adhemar'ın ölümüne sebep olan salgın hastalık daha sonra Haçlılardan birçoğunun da ölmesine sebep olmuştu.²⁵²

Antakya şehrinin Haçlıların eline geçmesi ve Kürboğa'nın şehri tekrar geri alamaması Haçlı seferleri açısından oldukça önemli bir dönüm noktası olmuştur. Antakya şehri hem bulunduğu konum hem de Hristiyanlar için barındırdığı manevi değerle ele geçirilmesi ile sadece stratejik bir hamle olmaktan çıkarak I. Haçlı Seferi'nin başarısında manevi bir güç oluşturmuştur. Antakya şehrinin Haçlılar tarafından ele geçirilmesinde Ermeni dönmesi zırh imalatçısı Firuz'un ihaneti temel sebep olarak görülse de yaklaşık sekiz ay süren kuşatmada Müslümanların Haçlılara karşı ciddi bir tepki ortaya koymamış olması ya da bu tepkinin çok geç kalması da göz ardı edilmemelidir. Firuz'un ihanetinin bedeli olarak bol miktarda mala sahip olduktan sonra Haçlılarla birlikte Kudüs'e gittiği, uzun bir süre sonra istediği emellere belki de ulaşamamış olduğundan yeniden Müslüman olduğu, böylece hem Hristiyanların hem Müslümanların nefreti kazanmış şekilde bir hırsız olarak öldüğü anlatılmaktadır.²⁵³

²⁴⁹ Gesta, 134.

²⁵⁰ Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi*, 118.

²⁵¹ Gesta, 136; Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi*, 119; Tudebodus, *Bir Tanığın Kaleminden Birinci Haçlı Seferi Kudüs'e Yolculuk*, 149-150.

²⁵² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1/196.

²⁵³ Michaud, *Haçlı Seferlerini İlginç Olayları*, 241; Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 89.

Antakya şehrinin ele geçirildikten sonra Kürboğa ve ordusuna karşı başarılı olunmasının en önemli sebebi olarak gösterilen Kutsal Mızrak Efsanesinin başrolü gördüğü rüya ile Peter Bartholomeaus'tur. Bartholomeaus'un, Antakya'nın fethinden yaklaşık dokuz ay sonra Arka kuşatmasında yine Kutsal Mızrak Efsanesi ile ilgili olarak çıkan bir tartışmanın sonucunda öldüğünü olayın tanığı Raimundus haber vermektedir. Adhemar, Bartholomeaus'un rüyasına inanmamış ve şüpheyle yaklaşmıştı aynı şekilde kendisinden sonra ordu vaizi olarak seçilen Arnulf'ta benzer suçlamalarla Bartholomeaus'u hedef haline getirmiştir. Arka şehrinin kuşatmasında ordu içerisinde çıkan münakaşalar sonucunda Bartholomeaus'a yönelik yapılan bu yalanlamalara karşılık söylediği rüyaların doğruluğunu ispat etmek üzere ateşle imtihan edilmesine karar verilmiştir. O yakılan bir ateşin içerisinde geçerek zarar görmediği takdirde söylediğinin doğruluğunu ispat etmiş olacaktı ancak elinde mızrak olduğu halde ateşin içerisinde geçtikten sonra ağır yaralar almış ve bu yaralardan dolayı kısa bir süre sonra ölmüştür.²⁵⁴

Kudüs'e hareket için kararlaştırılan tarihe kadar Antakya şehrinde kalan Haçlılar dönemin kronikçilerinin belirttiği üzere bu süre zarfında civar yerleşim yerlerine saldırı ve yağma hareketleri gerçekleştirmişlerdi. Haçlılar ele geçirdikleri yerlerde yaşayanları Hristiyan olmaya zorlamış veya katletmişlerdi. Bu yağma hareketlerinde birçok Müslüman öldürülmüş bazen de Haçlılar karşılaştıkları direnişlerle kayıplar vermişlerdi.²⁵⁵

Haçlı liderleri planlanan tarihte Antakya şehrinde buluşmuşlardı ancak liderler arasında çıkan tartışmalar Kudüs'e hareketin gecikmesine sebep oldu. Tartışmaların temelini Antakya'nın kime verileceği konusu oluşturuyordu. Bohemond daha önceki iddialarını sürdürerek şehrin kendisine verilmesini istemiş, Raymond Saint Gilles ise İmparator Aleksios'a verdikleri söze bağlı kalmaları gerektiğini belirterek bu fikre karşı çıkmıştı. Haçlı liderleri arasındaki münakaşa askerler arasında rahatsızlığa sebep olmuş öyle ki onları bu tartışmanın içerisinde bırakıp ordunun Kudüs'e hareket etmesi dahi konuşulmuştu.²⁵⁶ Antakya şehrinin kendi gayretleri ile kazanıldığını ve İmparator Aleksios'tan herhangi bir yardım

²⁵⁴ Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi*, 159-171; Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 92.

²⁵⁵ Tudebodus, *Bir Tanığın Kaleminden Birinci Haçlı Seferi Kudüs'e Yolculuk*, 147-161; Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi*, 130-140; Gesta, 134-136.

²⁵⁶ Gesta, 137-138.

gelmediğini öne süren ve şehrin kendi hakkı olduğunu iddia eden Bohemond, bazı yönleriyle haklı görünmektedir. Raymond Saint Gilles ise Haçlı seferlerine yapılan çağrıda muhtemelen Papa II. Urbanus tarafından lider olarak seçilmeyi beklemişti ancak daha önceki bölümlerde belirtildiği üzere bu görev Le Puy Piskoposu Adhemar'a verilmişti. Antakya şehrinin hâkimiyeti konusunda da çekiştiği Bohemond'a kaybetmiş görünüyordu. Bundan dolayı kendisinin bağlılık yemini dahi etmediği Aleksios'a karşı olan bu hassasiyeti muhtemelen Bohemond'un şehrin hâkimi olmasını istememesinden kaynaklanıyordu.

Bohemond ve Raymond arasındaki tartışma diğer liderlerin çabalarıyla, Bohemond'un Kudüs'e gidinceye kadar ordu ile birlikte hareket etmesi üzerine verdiği sözle nihayete erdirildi.²⁵⁷ Böylece planlanan tarihte olmasa da 23 Kasım 1098'de Haçlı askerleri Antakya'dan ayrılmaya başlamışlardı.²⁵⁸ 28 Kasım'da Kudüs yolu üzerinde ele geçirilmesi gereken bir yer olarak görülen Maarretünnu'mân²⁵⁹ şehri kuşatıldı. Yaklaşık iki hafta süren kuşatma sonucunda şehir Haçlılar tarafından ele geçirildi. Maarretünnu'mân şehri ele geçirildikten sonra Müslüman ahalinin büyük çoğunluğu kılıçtan geçirildi. İbnü'l-Esir, Maarretünnu'mân şehrinde yüz binden fazla Müslüman katledildiğini belirtir.²⁶⁰ Haçlı seferlerine katılanlar tarafından kaleme alınan kroniklerde değinilen bu konu hakkında Peter Tudebodus;

*"... Serazenler dehşete kapılıp paldır küldür şehre doğru kaçıştılar. Bu hadiseler Sebt günü, akşam yıldızı vaktinde, güneş battığında, Aralık ayının on birinci günü cereyan etti. Bohemund, tercüman vasıtasıyla şehrin ileri gelenlerine şayet eşleri ve çocuklarıyla birlikte eşyalarını da alarak kapının yukarısındaki saraya giderlerse hayatlarını koruyacağına sözünü ilettiler. Tüm kuvvetlerimiz Maarretünnu'mân şehrine girdi ve herkes evlerde ve kilerde bulabildikleri her şeyi ganimet olarak aldı. Şafak söktüğünde bulabildikleri kadın erkek tüm Serazenleri gördükleri yerde katlettiler. Şehirde Serazen cesedi olmayan ufucak bir yer dahi yoktu bir cesede basmadan sokaklarda yürümek neredeyse imkânsızdı. Bohemund saraya gitmeleri talimatını verdiklerini yakalayıp tüm mallarını, altınlarını ve diğer eşyalarını onlardan zorla aldı. Bazılarını öldürdü bazılarını da Antakya'daki köle pazarında satılmaya gönderdi."*²⁶¹

Maarretünnu'mân şehrini ele geçiren Haçlılar burada bir ay dört gün kadar kalmaya devam ettiler.²⁶² Ele geçirdikten sonra şehri yağmalayan Haçlı askerleri kısa bir süre sonra açlık ve kıtlık ile boğuşmak zorunda kalmışlardı. Açlık, Haçlılara daha

²⁵⁷ Gesta, 137.

²⁵⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1/199.

²⁵⁹ Işın Demirkent, "Maarretünnu'mân", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003), 27/274-276.

²⁶⁰ İbnü'l-Esir, *İslâm Tarihi: el-Kamil fi't-Tarih Tercümesi*, 10/232.

²⁶¹ Tudebodus, *Bir Tanığın Kaleminden Birinci Haçlı Seferi Kudüs'e Yolculuk*, 157-158.

²⁶² Gesta, 142.

önce Antakya’da yaptıklarına benzer vukuatlar yaptırdı. Amin Maalouf’un, “Marra Yamyamları”²⁶³ olarak nitelendirdiği Haçlı askerleri öldürdükleri Müslüman cesetlerini çıkararak yemişlerdi.²⁶⁴

Şehrin ele geçirilmesinden sonra Bohemond ve Raymond’un askerleri arasında ganimet konusunda bazı anlaşmazlıklar meydana geldi. Antakya şehrinde yaşananlardan dolayı araları pekiyi sayılmayan iki lider arasında artan çatışmalar Kudüs’e ilerleyişi yine geciktirdi. Haçlı ordusundan gelen baskılar sonucunda Raymond 13 Ocak 1099 tarihinde yalın ayak bir şekilde Kudüs’e yolculuğa devam etti, Bohemond da ondan kısa bir süre önce etrafında bazı dükkânlarla Antakya’ya geri dönmek üzere yola çıktı.²⁶⁵ Haçlı liderleri arasındaki çekişmeler Kudüs’e yolculuğu geciktirdiği gibi askerler arasında huzursuzluk duyulmasına sebep oldu. Askerler arasında yapılan eleştiriler ile ilgili olarak Raimundus; “Yetti artık! Antakya’da çekişme, Maarretünnu‘mân’da çekişme; Tanrı’nın bize verdiği her noktada prensler birbirine girip Tanrı’nın ordusunun altını mı oyacaklar?”²⁶⁶ cümlelerini aktararak çekişmelerin askerler üzerindeki etkilerini ortaya koymaktadır.

Haçlı orduları Suriye içlerinde farklı zamanlarda ve gruplar halinde yolculuklarına devam etmişlerdi. Raymond Saint Gilles’in Kudüs’e gitmek üzere Haçlı seferlerine kaldığı yerden devam ettiği haberi civarda yaşayan emîrlerin kendilerini koruma içgüdüsüyle antlaşma arayışlarına girmelerine sebep oldu. Bu emîrlerin ilki olan Şeyzer Emîri Münkız,²⁶⁷ Haçlılara vergi ödemenin yanı sıra erzak ve at bulabilecekleri pazarlar kurmayı, yolculuklarının güvende geçmesi için her türlü korumaya hazır olduğu ve rehberlik etmek üzere kılavuzlar göndermeyi taahhüt etti.²⁶⁸ Haçlı askerlerinin Kudüs’e yolculukları boyunca civar emîrliklerden benzer teklifler gelmeye devam etmişti.

Haçlı askerleri yolları üzerinde bulunan pek çok yerleşim yerine saldırılar düzenleyerek birçok yeri ele geçirmişlerdi. Ele geçirilmek amacıyla kuşatılan yerlerden biri de Arka şehriydi. Ancak Arka kuşatması Haçlıların beklediği gibi

²⁶³ Maalouf, *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri*, 49.

²⁶⁴ Gesta, 142; Aguilers, *Haçlılar Kudüs’te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi*, 142; Tudebodus, *Bir Tanığın Kaleminden Birinci Haçlı Seferi Kudüs’e Yolculuk*, 158.

²⁶⁵ Gesta, 143-144.

²⁶⁶ Aguilers, *Haçlılar Kudüs’te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi*, 141.

²⁶⁷ İbnü’l-Esir, *İslâm Tarihi: el-Kamil fi’t-Tarih Tercümesi*, 10/232.

²⁶⁸ Gesta, 144; Aguilers, *Haçlılar Kudüs’te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi*, 146-147; Tudebodus, *Bir Tanığın Kaleminden Birinci Haçlı Seferi Kudüs’e Yolculuk*, 162-163.

olmamış, üç ay süren bu kuşatmada Haçlılar ağır kayıplar vermelerine rağmen istedikleri sonuca ulaşamamışlardı. Daha önceki bölümlerde anlatıldığı gibi Peter Bartholomeaus bu kuşatma esnasında ateşle imtihana tabi tutulmuş ve sonrasında aldığı yaralardan dolayı hayatını kaybetmişti. Godefroi, Tancerd ve Bohemond bu kuşatma da Raymond ve ordusuna katılmış olsalar da Bohemond daha sonra tekrar Antakya'ya dönmüştü.²⁶⁹ Arka kuşatmasından sonuç alamayan Haçlılar, Trablusşam'a doğru yönelmişlerdi. Trablusşam Emîri daha önce tutsak ettiği üç yüz kadar Hristiyan'ı serbest bırakarak Haçlı ordusuna alışveriş yapma imkânları sağlayarak antlaşma zemini oluşturma yoluna gitmişti. Ayrıca Haçlılara karşı savaşmak üzere Mısırda hazırlanan orduyu yenmeleri ve Kudüs'ü ele geçirmeleri halinde vaftiz olarak Hristiyan olacağını sözünü vermişti.²⁷⁰

Raimundus, herhangi bir yere Frenk sancağı asıldığında diğer Frenklerin buna saygı göstererek oraya saldırmadığını bundan dolayı bölge sakinlerinin haber ve hediyeler göndererek Raymond'dan sancak ve mührünü yalvarırcasına istediğini ifade etmektedir. Trablusşam Emîri'nin de bu şekilde Raymond Saint Gilles'in sancağını kendi kalesine astığını belirtmektedir.²⁷¹ Ayrıca kronikçi, bazı Müslümanların korkudan veya Hristiyanların yaşam şekline olan heveslerinden dolayı vaftiz olarak Hristiyan olduğunu ifade eder.²⁷²

Haçlı orduları Kudüs'e doğru ilerlerken, Müslüman yöneticilerin büyük çoğunluğu birlik olup bu ilerleyişi durdurmak yerine kendilerine saldırmamaları şartıyla Haçlılarla ittifak arayışlarına girişmişlerdi. Hatta bu yolculuk esnasında kendilerine erzak elde etme imkânları tanıyarak yanlarına klavuzluk etmek üzere rehber tahsis eden emirler olmuştu. Haçlı ordusunun Antakya ve Maarretünnu'mân şehirlerinde yaptığı katliamların oluşturduğu dehşet, cesaretleri sorgulanmak zorunda olan Müslüman idarecilerin bu şekilde davranmalarına sebep olmuş olabilir. Buna karşın, Müslümanların Haçlılara karşı direnmeye ve birlik olmaya dair ortaya koyduğu tavır gösteren en belirgin kanıt dönemin Haçlı kroniklerinde geçen ve Haçlılar tarafından ele geçirilen bir mektuptur. Bahsi geçen mektup, Haçlıların

²⁶⁹ Gesta, 147-148; Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi*, 149-153; Tudebodus, *Bir Tanığın Kaleminden Birinci Haçlı Seferi Kudüs'e Yolculuk*, 166-169.

²⁷⁰ Gesta, 149-150; Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi*, 159-185; Tudebodus, *Bir Tanığın Kaleminden Birinci Haçlı Seferi Kudüs'e Yolculuk*, 168-171; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1/208-212.

²⁷¹ Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi*, 151.

²⁷² Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi*, 158.

ordugâhı üzerinde bir şahin tarafından yaralanarak askerlerin arasına düşen bir güvercinden ele geçirilmiştir. Mektupta; “Akka Kralından, Şeyzer Dükü’ne selamlar. İt soyu, ahmak, dik kafalı, düzensiz bir millet topraklarımdan geçti. Şayet yaşam biçiminize kıymet veriyorsanız siz ve diğer müminler onlara zarar getirmelisiniz; zira arzu ettiğiniz herşeyi kolayca yapabilirsiniz. Bu mesajı diğer şehirlere ve kalelere iletin”²⁷³ denilmektedir. Ancak bu başarısız haber yollama girişimi, Haçlı ordusunda Tanrı’nın kendileri ile olduğu ve mucizelerle kendilerini koruyarak düşmanlarının ifşa olması olarak yorumlanmıştır.

İlerleyişlerine devam eden Haçlılar yol üzerinde Fâtımîler’in elinde olan ancak çoğu boşaltılmış şehirleri rahatça geçerek Haziran ayının başlarında Kudüs’e uzaklığı yaklaşık kırk beş kilometre olan Remle²⁷⁴ şehrine varmışlardı.²⁷⁵ Fâtımîler, Haçlı ordusunun ilerleyişini engellemek amacıyla Haçlılara ve İmparator Aleksios’a elçiler yollamış ancak bir sonuç elde edememişlerdi.²⁷⁶ İmparator Aleksios ise, Haçlı liderlerine gönderdiği elçilerle Antakya’nın Bohemond’a bırakılmasına karşı çıktığını belirtip, Kudüs’e ele geçirmek için kendisini beklemelerini talep etmişse de bunda başarılı olamamıştı. Haçlı liderleri kendi aralarında yaptıkları fikir alışverişinden sonra İmparator’un kendilerine her fırsatta zarar verdiğini belirtip Kudüs’ü kendi gayretleri ile ele geçirmeyi kararlaştırmışlardı.²⁷⁷

2.3.4. Kudüs’ün Zaptı

1095 yılının Kasım ayında Papa II. Urbanus tarafından Clermont Konsili’nde Haçlı seferleri için yapılan çağrının üzerinden yaklaşık üç buçuk yıl geçtikten sonra Haçlı ordusu asıl amaç olarak belirledikleri Kudüs şehrinin önlerine vardı. *Gesta*’ya göre 6 Haziran Salı,²⁷⁸ Tudebodus ve diğer kronikçilere göre 7 Haziran Salı²⁷⁹ günü Kudüs şehrinin muhasaraya başlandı. 1099 yılının Haziran ayının yedinci gününün salıya denk gelmesi, kuşatmanın Tudebodus’un dediği tarihte başladığını daha sağlıklı bir bilgi kılmaktadır. Kuşatma başladığında Kudüs Fâtımîler’in hâkimiyetindeydi. Fâtımîler’in ele geçirmesinden önce, Büyük Selçuklu Devleti’ne

²⁷³ Aguilers, *Haçlılar Kudüs’te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi*, 186.

²⁷⁴ Sami es-Sakkâr, “Remle”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007), 34/560.

²⁷⁵ *Gesta*, 150.

²⁷⁶ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 49.

²⁷⁷ Aguilers, *Haçlılar Kudüs’te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi*, 173-174.

²⁷⁸ *Gesta*, 151.

²⁷⁹ Tudebodus, *Bir Tanığın Kaleminden Birinci Haçlı Seferi Kudüs’e Yolculuk*, 172.

bağlı Artukoğlu Sökmen'e ikta edilen Kudüs, Türklerin yönetimindeydi. Ancak Antakya önlerinde Haçlılara yenilen ve zayıflayan Türklerin içinde bulunduğu durumu fırsat bilen Fâtımîler, el-Efdal b. Bedrü'l Cemali komutasında kırk gün süren kuşatmanın ardından eman ile Kudüs şehrini ele geçirerek İftihâruddevle'yi vali olarak tayin etmişti.²⁸⁰

Haçlı ordusunun gelmesini haber alan İftihâruddevle, şehrin surlarını tahkim etmiş, civarda bulunan su kuyularını kapatmış veya zehirletmiş, Haçlıların ele geçirmesinden endişe ettiği hayvan sürülerini güvenli yerlere göndermiş, yardım için Mısır'a elçiler yollamış ayrıca şehrin Hristiyan ahalisini surların dışına çıkararak tedbirlerini sıklaştırmıştı. Runciman, Hristiyan ahalinin şehrin dışına çıkarılmasını makul görerek Kudüs'te yaşayan Hristiyanların sayısının azımsanmayacak derecede çok olduğunu belirtip buna mukabil Yahudi ahalinin aynı muameleye maruz kalmadığını ifade eder.²⁸¹

Kuşatmaya gerekli araç ve gereçlerden yoksun başlayan Haçlı orduları ablukaya aldıkları Kudüs şehrine saldırıda bulunmaktan geri durmamışlardı. Kronikçi, kuşatmanın ilk pazartesi günü yaptıkları şiddetli saldırıdan bahsederken; “Şehre öyle şiddetli bir saldırıda bulunduk ki şayet merdivenlerimiz hazır olsaydı o gün şehri alabilirdik.” ifadelerini kullanmıştır.²⁸²

Ancak kuşatmanın ilerleyen zamanlarında İftihâruddevle'nin aldığı tedbirler neticesinde Haçlılar arasında yiyecek ve su kıtlığı ortaya çıktı. Bu durum Haçlıların saldırıları bırakıp civarı talan etmesine ve askerlerin huzursuzluklarına sebep oldu. Raimundus, Raymond'un askerlerine büyük miktarda para vererek yerlerini korumaya ikna ettiğini belirtir.²⁸³ Kuşatmanın uzaması İftihâruddevle için büyük bir sorun oluşturmuyordu, yeteri kadar erzak temin etmişti ayrıca el-Efdal Temmuz sonuna kadar Mısır'dan bir ordu göndereceğinin sözünü vermişti. Ancak Haçlılar için durum aynı değildi, zaman onların aleyhine işliyor, başarısız saldırı girişimleri askerlerin şevkini kırıyor ve su sıkıntısı her geçen gün daha fazla külfet meydana getiriyordu.²⁸⁴

²⁸⁰ İbnü'l-Esir, *İslâm Tarihi: el-Kamil fi't-Tarih Tercümesi*, 10/235.

²⁸¹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1/215-216.

²⁸² *Gesta*, 151.

²⁸³ Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi*, 190-191.

²⁸⁴ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1/216-217.

Şehri ele geçirmek için kuşatma kulelerine ve gerekli araç gereçlere sahip olunmadan başarılı olunamayacağını anlayan Haçlılar vakit kaybetmeden yoğun bir çalışma ile saldırı araçları üretmek için harekete geçmişlerdi. Haçlılara yardım için Yafa Limanına gelen Ceneviz Filosu kuşatma araç gereçleri için kullanılacak edevatlar dâhil olmak üzere pek çok malzemeyi gelen birliğe teslim etmişti. Durumdan haberdar olan Müslümanlar malzemeleri taşıyan Haçlılara pusu kurarak saldırmışsa da Raymond Pilet isimli bir şövalyenin birliği ile yardıma gelmesi sonucunda başarıya ulaşamamışlardı.²⁸⁵ Ceneviz filosundan gelen malzemeler ile civarda elde ettikleri ağaçlarla kuşatmada kullanılmak üzere; kuşatma kuleleri, mancınık, koçbaşı gibi araç gereçleri hazırlayan Haçlılar, 13 Temmuz’u 14’üne bağlayan gece genel taarruza başladı.²⁸⁶ Taarruz öncesi Haçlıların ve Kudüs’ü savunan Müslümanların sayısına dikkat çeken Raimundus;

*“Bizlerin ve başkalarının en iyi tahminlerine göre Kudüs’te savaşabilecek kişi sayısı altmış bindi, kadınlar ve çocuklar bu sayıya dâhil değildi. Bizim tarafta ise savaşabilecek kişi sayısı en fazla on iki bindi; bunların dışında çok sayıda sakat ve yoksul mevcuttu ve kanaatimce şövalyelerin sayısı bin iki yüz ile bin üç yüzü geçmezdi.”*²⁸⁷

diyerek iki tarafın askerini gücünü karşılaştırmıştır.

Saldırılarda biri Raymond Saint Gilles diğeri ise Godefroi de Bouillon komutasında iki kuşatma kulesi kullanılmıştır. Bu kuleler kuşatmanın seyrini değiştirmiş ve Haçlıların başarıya ulaşmasında önemli rol oynamıştır. İbnü’l-Esir bu kulelerden birinin Müslümanlar tarafından yok edildiğini belirtirken,²⁸⁸ *Gesta*’nın yazarı; Godefroi komutasındaki kuleden Lethold adında bir şövalyenin Kudüs şehrinin surlarına çıktığını, bunun üzerine Roymond’un şehrin güneyinde bulunanlara şehre girildiğini ve teslim olmaları gerektiğini belirttiği bunun üzerine 15 Temmuz sabahı Kudüs’ün Haçlılar tarafından ele geçirildiğini ifade eder.²⁸⁹

15 Temmuz 1099’da Cuma günü²⁹⁰ Kudüs’ü ele geçiren Haçlı ordusu amacına ulaşmış ve Kutsal Topraklar olarak nitelendirdiği bu topraklarda eşine az rastlanır bir katliama girişti. Birinci Haçlı Seferine katılan kronikçiler bu katliamdan şu cümlelerle bahsetmişlerdir. “Öncü birliklerden Godefroi ve Tancerd tahayyül

²⁸⁵ *Gesta*, 152.

²⁸⁶ *Gesta*, 154; Aguilers, *Haçlılar Kudüs’te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi*, 200; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1/219; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 54.

²⁸⁷ Aguilers, *Haçlılar Kudüs’te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi*, 200.

²⁸⁸ İbnü’l-Esir, *İslâm Tarihi: el-Kamil fi’t-Tarih Tercümesi*, 10/235.

²⁸⁹ *Gesta*, 155-156.

²⁹⁰ İbnü’l-Esir, *İslâm Tarihi: el-Kamil fi’t-Tarih Tercümesi*, 10/236.

edilemeyecek kadar kan döktüler... Putperestlerden bir kısmına merhamet edilip boyunları vurulmuş, diğerleri oklarla delik deşik olmuşlardı, ancak bazıları uzun süre işkence edilip cayır cayır alevler içinde yanarak ölmüşlerdi.”²⁹¹ “Hacılar, Kudüs’e girmelerinin ardından Sarazenleri ve diğer kâfirleri Süleyman Mabedine ve İsa Kilisesine dek kovalayıp öldürdüler. Orada toplanan düşman güneş batana dek var gücüyle savaştı; ancak adamlarımız o kadar çok öldürmüşlerdi ki Mabed’in her yanından kan akıyordu.”²⁹² “O bunu başardığı gibi bütün savunmadakiler surların uzağına ve şehre kaçtılar ve bizimkiler de onların arkasından gittiler ve bileklerine kadar düşman kanı içinde yüzdükleri bir katliamın yapıldığı Süleyman Mabedi ’ne kadar onları kestiler.”²⁹³ “... ilahîler söylenip ayinler yapılmasına alışkın olunan Süleyman Mabedi’ne geldiğimizde bambaşka hikaye vardı. Acaba orda olanları size anlatsak mı? Anlatsak inanmazsınız. Bu yüzden Haçlıların Süleyman Mabedi’nde ve revaklarda atlarının diz kapaklarına, yularlarına kadar ulaşan kan içinde at sürdüğünü nakletmek yeterli olacaktır.”²⁹⁴ Olayın görgü tanıklarının ifadeleri Kudüs ele geçirildikten sonra yapılan katliamın boyutlarını gözler önüne sermektedir. Kurtulmak ümidiyle Sinagoglara sığınan Yahudiler de bu katliamdan nasiplerini alarak diri diri yakılmışlardı.²⁹⁵ Müslüman ve Yahudiler dışında Ortodoks Hristiyanlar da Haçlıların gazabına uğrayarak öldürülmüşlerdi.²⁹⁶ Gün boyu yapılan katliamlar sonraki günlerde devam etmişti. Öyle ki Haçlı liderlerinden Tancerd’in sancağını alarak himaye edilen Müslümanlar dâhil öldürülmekten kurtulamamıştı. Raymond tarafından satılmak üzere saklanan bir avuç Müslüman bu kıyımdan kurtulan az sayıdaki kişilerden olmuşlardı.²⁹⁷ Ayrıca İftihâruddevle ve bir grup Müslümanın savundukları yerleri teslim etmelerinden dolayı sağ kurtulduğu belirtilir,²⁹⁸ İbnü’l-Esir bu kişilerin Askalon’a gittiklerini nakleder.²⁹⁹ İbnü’l-Esir Kudüs’te öldürülenlerin sayısı ile ilgili olarak; yetmiş binden fazla Müslümanın katledildiğini belirtir.³⁰⁰ Süryani tarihçi Ebü’l-Ferec benzer şekilde kırk günlük

²⁹¹ Aguilers, *Haçlılar Kudüs’te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi*, 204.

²⁹² Tudebodus, *Bir Taniğin Kaleminden Birinci Haçlı Seferi Kudüs’e Yolculuk*, 179.

²⁹³ Gesta, 156.

²⁹⁴ Aguilers, *Haçlılar Kudüs’te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi*, 207.

²⁹⁵ İbnü’l-Azîmî, *Azîmî Tarihi*, 32.

²⁹⁶ H. A. Nomiku, *Haçlı Seferleri*, çev. Krinton Dinçmen (İstanbul: İletişim Yayınları, 1997), 34.

²⁹⁷ Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 100-101.

²⁹⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1/220; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 55.

²⁹⁹ İbnü’l-Esir, *İslâm Tarihi: el-Kamil fi’t-Tarih Tercümesi*, 10/236.

³⁰⁰ İbnü’l-Esir, *İslâm Tarihi: el-Kamil fi’t-Tarih Tercümesi*, 10/236.

muharebe sonrasında yetmiş binden fazla Arap öldürdüğünü nakleder.³⁰¹ Bir diğer Ermeni kronikçi Urfalı Mateos, şehrin diğer taraflarında öldürülenler hariç Godefroi'nin saldırısında altmış beş bin kişinin kılıçtan geçirildiğini aktarır.³⁰² Tüm bu sayılar ve anlatılanlar ışığında bakıldığında kutsal amaçlarla Avrupa'dan yola çıktığı belirtilen Haçlı ordusunun, Hristiyanlığın veya herhangi bir inancın tasvip etmeyeceği bu vahşeti gözler önüne sermektedir. Haçlıların yaptığı bu katliamı eleştiren batılı tarihçi Cox;

*"Bu olaylar gerçekleştiğinde Hz. Ömer'in Kudüs'e bir fatih olarak girdiği ve Hristiyanlara tanınan hakların takipçileri tarafından ihlal edilmemesi için namazını Konstantin kilisesinin içinde değil de dışında kılmayı tercih ettiği tarihin üzerinden dört buçuk asır geçmişti. İki tutum arasındaki fark Peygamberin Halifesi ile Kutsal Katolik Kilisesinin çocukları arasındaki farkı ortaya koyuyordu."*³⁰³

diyerek Müslümanların ve Hristiyanların Kudüs'ü ele geçirdikten sonra takındıkları tavrı karşılaştırmıştır.

Kudüs şehrinde katliamlar ve yağmalar sona erdikten sonra, sıra şehrin dört bir yanını kaplayan cesetlerin şehirden çıkarılmasına geldi. Sağ kalan Müslümanlara, öldürülmüş olanların cesetleri dışarı çıkartılarak üst üste koyup yığınlar yaptırıldı. Kronikçilerin o güne dek böyle bir şey görülmedi diye nitelendirdiği ceset yığınları ateşe verilerek yakıtıldı.³⁰⁴

Şehrin ele geçirilişinin sekizinci gününe kadar kutlamalar yapılmış sonrasında şehri kimin yöneteceğine dair bir konsey tertiplenmiştir.³⁰⁵ Raimundus, kilise mensuplarının dünyevi bir lider seçmeden önce dini bir lider seçmeleri hususundaki baskısından bahsetse de bu durumun sadece prensleri öfkeliendirdiğini ve seçimi hızlandırdığını belirtir. Kilise mensuplarının bu hamlesi muhtemelen seçilecek olan lideri belirlemede aktif bir rol oynama isteğinden kaynaklanmaktadır. Raimundus ayrıca Raymond Saint Gilles'in ısrarlara rağmen Kudüs Kralı olmak istemediğinden bahseder.³⁰⁶ Diğer kroniklerde Raymond'a yapılan herhangi bir tekliften veya bu teklifi neden reddettiği ile ilgili bir açıklama yer almazken Godefroi de Bouillon'un, Hristiyanları korumak ve Müslümanlarla savaşmak üzere Kudüs Prensi olarak seçildiği belirtilir. Ayrıca Arnulf'un dini lider olarak Kudüs Patriği vazifesiyle

³⁰¹ Abû'l-Farac, *Abû'l-Farac Tarihi*, 339.

³⁰² Urfalı Mateos *Vekayi-Namesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli*, 199.

³⁰³ Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 101.

³⁰⁴ Tudebodus, *Bir Tanığın Kaleminden Birinci Haçlı Seferi Kudüs'e Yolculuk*, 185; *Gesta*, 158.

³⁰⁵ Tudebodus, *Bir Tanığın Kaleminden Birinci Haçlı Seferi Kudüs'e Yolculuk*, 185; *Gesta*, 158-159.

³⁰⁶ Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi*, 212-213.

görevlendirildiği aktarılır.³⁰⁷ Godefroi, kral yerine kendisinin Advocatus Sancti Sepulchri (Kutsal Kabrin Koruyucusu) ünvanı ile anılmasını istemiştir.³⁰⁸ Raymond'un daha önceki beklentileri göz önüne alındığında Kudüs'ün idaresini neden almak istemediği anlaşılması güç bir husustur. Bu konuyla ilgili olarak Runciman, Raymond'un gelen teklifi reddetmesinin şaşırtıcı bulunduğunu belirtir. Ancak o gelen teklifi samimi bulmadığından ve eğer kabul ederse diğer liderlerin kendisine itaat etmeyeceğini düşündüğünden bu hileli teklife yanaşmadığı fikrini öne sürer.³⁰⁹

Godefroi ve Haçlılar Kudüs'ü ele geçirdikten çok kısa bir süre sonra el-Efdal komutasında hazırlanan Fâtımî ordusuyla savaşmak üzere hazırlanmaya başlamışlardı. El-Efdal'ın Kudüs'e yardım etmek ve Haçlıların eline düşmesine engel olmak amacıyla hazırladığı ordu Ağustos ayının başlarında Askalan'a vardı.³¹⁰ Nablus'u ele geçirmek üzere Kudüs'ten ayrılan Tancerd, haberin doğruluğundan emin oluncaya kadar bekleyen Raymond başta olmak üzere diğer Haçlı liderleri Godefroi komutasında Askalan'a doğru hareket ederek 12 Ağustos tarihinde el-Efdal komutasındaki Fâtımî ordusuyla karşılaştı. Kaynaklarda net bir sayı verilmemesine karşın Müslümanların Haçlılara göre sayıca üstün oldukları belirtilir. Ancak Haçlıların ani saldırılarıyla zor durumda kalan Müslümanlar ciddi bir karşılık gösteremeden birkaç saat içerisinde yenilerek savaş meydanını terk etmek zorunda kalmışlardı. Fâtımî ordusunun geride bıraktığı pek çok ganimet Haçlıların eline geçmiş böylece ciddi bir maddi kazanç elde etmişlerdi. Yenilgi sonrası Askalan şehrine sığınan Müslümanlar burada Haçlılar tarafından kuşatılmışlardı. Kudüs ve ahalisinin başına gelenleri bilen Askalan sakinleri, Kudüs'te bir grup Müslümanın kurtulmasını sağlayan Raymond Saint Gilles'e teslim olmak şartıyla şehri bırakacaklarını bildirse de Godefroi'nin koşulsuz şartsız teslim olma talebi sonrası bundan vazgeçmişlerdi. Godefroi'nin tutumu üzerine Raymond ve askerleri kuşatmayı terk etmiş bu durum Haçlıların muhasarayı kaldırmasına sebep olmuştu.

³⁰⁷ Gesta, 158-159; Tudebodus, *Bir Tanığın Kaleminden Birinci Haçlı Seferi Kudüs'e Yolculuk*, 185-186.

³⁰⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1/226; Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğu*, 24-25; Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 102.

³⁰⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1/225-226.

³¹⁰ Gesta, 159; Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi*, 218; Tudebodus, *Bir Tanığın Kaleminden Birinci Haçlı Seferi Kudüs'e Yolculuk*, 187; İbnü'l-Esir, *İslâm Tarihi: el-Kamil fi't-Tarih Tercümesi*, 10/236-237.

El-Efdal ve ordusu Kudüs'ün kaybedilişine engel olamamanın yanı sıra Askalan'da Haçlılara yenilerek Mısır'a dönmek zorunda kalmıştı.³¹¹ İbnü'l-Esir, Askalan'ı kuşatan Haçlıların, Kudüs'e dönmek için Müslümanlardan on iki bin veya yirmi bin altın aldığını böylece kuşatmayı kaldırarak Kudüs'e döndüğünü belirtir.³¹²

Askalan'da Müslümanlara karşı alınan zafer Kudüs'ün zaptını sağlamlaştırdı. Böylece Birinci Haçlı Seferi Hristiyanların amaçlarına ulaşması ile Haçlılar adına başarıyla sonuçlandı. Haçlı seferleri fikrinin oluşmasında ve bu seferlerin başlamasında önemli bir rolü olan Papa II. Urbanus ise, Kudüs şehri Haçlılar tarafından alındıktan iki hafta sonra ve kendisi Kudüs'ün ele geçirildiğini öğrenmeden 29 Temmuz 1099'da Roma'da ölmüştü.³¹³ Ancak ölmeden önce Kudüs'te dini otorite olarak görev yapmak üzere Le Puy Piskoposu Adhemar'ın yerine Papalık elçisi olarak Daimbert adında bir Piskopos görevlendirmişti. Avrupa'dan yola çıkan Daimbert, Antakya'da bir süre kaldıktan sonra, Kutsal Topraklara gitmek için yemin etmiş ancak Kudüs kuşatmasında bulunmamış olan Antakya hâkimi Bohemond ile Urfa hâkimi Baudin ile birlikte Kudüs'e gitmişti. Burada kısa süreliğine Kudüs Patrikliği görevini üstlenmiş olan Arnulf'un yerine geçen Daimbert, tüm liderleri Kilise'nin mutlak hâkimiyeti altında tutarak bağlılıklarını kabul etmiş böylece Kudüs'ün dini anlamdaki lideri konumuna gelmişti.³¹⁴

1095 yılı Kasım ayında yapılan çağrı ile başlayan Birinci Haçlı Seferi amacına ulaşmış, Kudüs Haçlılar tarafından ele geçirilmiştir. Kudüs'ün yanı sıra Urfa ve Antakya şehirleri Haçlıların Doğu'da kurdukları diğer devletlerin merkezini oluşturmuşlardır. Müslüman coğrafyanın merkezinde yer alan bu şehirlerin kaybedilmesi Hristiyanların bundan sonra Doğu'da kalacakları sürenin uzamasına sebep olarak diğer Haçlı seferleri için ikmal ve korunak noktalarını oluşturmuştur. Haçlılar ele geçirdikleri bu merkezlerin civarlarına saldırılar düzenleyerek hâkimiyetlerini güçlendirmiş, etraflarına saldıkları korku ile adlarından ürperilecek

³¹¹ Gesta, 161-163; Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi*, 216-221; Tudebodus, *Bir Tanığın Kaleminden Birinci Haçlı Seferi Kudüs'e Yolculuk*, 187-193; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1/228-231.

³¹² İbnü'l-Esir, *İslâm Tarihi: el-Kamil fi't-Tarih Tercümesi*, 10/237.

³¹³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1/222.

³¹⁴ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1/233-236.

duruma getirmişlerdir. Ortodoks Tarihçi Nomiku Birinci Haçlı Seferi ve Haçlıların tutumu ve oluşturdıkları imaj ile ilgili olarak şu ifadeleri kullanmıştır;

“... Macera peşinde koşan o derebeyleri ile krallar tüm vahşi içgüdüleri, doymaz açlıkları, gem tanımaz arzuları ve kör vicdanlarıyla, çok kısa bir süre içerisinde Bizanslılarla Arapların asırlarca mutluluk içinde yaşadıkları o kutsanmış toprakları tüketmişlerdir.

Kutsal Topraklardaki Frenk hâkimiyeti dönemindeki meşhur şövalyeler hakkında Acre Başpiskoposu Jacques de Vitry'nin yazdıklarını hatırlamamız gerek: “Bu insanlar kötü ve soysuz en ufak bir terbiye ve insan hasletinden yoksundurlar. Çok küçük bir nedenle aralarında kavga ederler; çoğu kez kendi dindaşlarını mahvetmek için başka bir dine bağlı olanlardan yardım isteyecek kadar utanmazdırlar. Bu memlekette saygısız ve yalan yere yemin edenlerle hırsızlar, kendi öz anne-babalarını öldüren ve zınayı en tabii olay gibi gören soytarılar ve de günahkâr keşiş ve arlanmaz rahibelerden başka hiç kimseye rastlayamazsınız.”

“Guillaume de Tyr de, kendisi saygın ve bilge bir kişidir, kendi yazılarında aynı konu hakkında şu cümleleri kullanmaktadır: “Bunlar tüm ahlaksızlık ve günahlara kendilerini koyvermiş rezil ve soysuz kimselerdir. Günahları öylesine korkunçtur ki şayet bir gün onları tarif etmeye kalkışacak bir yazar çıkacaksa, böylesine bir görevi yerine getirmesi mümkün olmayacak ve yazacakları okuyucular tarafından inanılmaz derece de gülünç birer iddia olarak yorumlanacaktır.” ...”³¹⁵

I. Haçlı Seferi, Haçlılar tarafından verilen kayıplara rağmen, Michaud bu konu da Haçlıların sadece Antakya muhasarasından Kudüs’e kadar iki yüz elli bin kayıp verdiğini belirtir,³¹⁶ Hristiyanlar için başarıyla sonuçlanmıştır. Bu seferler savaşın diğer cephesi olarak nitelendirilebilecek Müslümanlar için ise kaybedilmiş ciddi bir sınav olmuştur. Her ne kadar Kılıç Arslan komutasındaki askerler ilk Haçlı grubunu mağlup etmiş olsa da diğer Haçlı gruplarına karşı Müslümanlarca ciddi başarılar elde edilememiştir. Kudüs ve Antakya gibi önemli şehirler kaybedilmiş Haçlıların Doğu’da pek çok noktayı ele geçirmesine fırsat verilmiştir. Antakya şehri düştükten sonra Kürboğa komutasındaki ordu nasıl geç kalıp ve başarısız olduysa, el-Efdal komutasındaki Fâtımî ordusu da Kudüs kaybedildikten sonra gelmiş ve benzer şekilde başarısız olmuştur. Müslümanların kendi iç çekişmeleri ve belki de Haçlıları küçümsemeleri sebebiyle tarihte izleri uzunca bir süre silinmeyecek olan bu seferlerin başarıya ulaşmasına katkıları olmasa da bu başarıyı engellemeye yönelik gerekli tedbirleri almadıkları göz ardı edilemez bir gerçekliktir.

2.4. 1101 Haçlı Seferi

Kudüs’ün Hristiyanlarca alınmasından sonra bu uzun seferin yorgunluğunu ve amaçlarına ulaşmış olmanın verdiği mutlulukla Haçlıların büyük çoğunluğu

³¹⁵ Nomiku, *Haçlı Seferleri*, 36-37.

³¹⁶ Michaud, *Haçlı Seferlerini İlginç Olayları*, 289.

evlerine dönmek için yola çıktı. Godefroi'nin, krallığın korunması için üç yüz şövalye ile iki bin piyadeyi alıkoyduğu belirtilir.³¹⁷ Ancak bu kadar az sayıdaki askerle Kudüs'ü korumak pek mümkün görünmemekteydi. Runciman, Godefroi'nin övülmeye layık meziyetleri olmasına rağmen düşüncesizliği ve kıskançlığı dolayısıyla etrafında bulunan pek çok kişinin dağıldığını ve içten dindarlığının onun kilisenin kontrolüne girmesine sebep olduğunu belirtir. Bu yüzden Kudüs ele geçirildikten neredeyse bir yıl sonra ölen Godefroi'nin yerine geçen kardeşi Baudin'in, Kudüs Krallığının hayatta kalmasının yegâne sebebi olarak nitelendirir. Çünkü ona göre Baudin bir devlet adamının sahip olması gereken akla, ileri görüşlülüğe ve dayanıklılığa sahipti.³¹⁸

Anna Komnena, Godefroi'nin ölümü sonrası Kudüs'te bulunan Latinlerin Raymond'u kral yapma niyetinde olduğunu ancak Raymond'un kararsızlığı üzerine Urfa'da bulunan Baudin'in çağrılarak Kudüs Krallığına getirildiğini aktarır. Ayrıca bu sırada Raymond'un Konstantinopolis'te babası Aleksios'un yanında bulunduğu bahseder.³¹⁹

Doğu'da kalıcı olmak isteyen Hristiyanların daha fazla güce ve desteğe ihtiyacı olduğu ortadaydı. Antakya'yı ele geçirdikten sonra ağır kayıplar veren Haçlılar buradayken Avrupa'ya yardım taleplerini içeren mektuplar gönderdi. Bu talepler Kudüs'ün alınması haberiyle büyük bir coşku uyandırmış ve yeni bir sefer hazırlıklarına başlandı.³²⁰

Haçlıların Doğu'da kazandığı başarılar Avrupa'da büyük bir sevinçle karşılanırken bu sefere katılmayanlarda da burukluk meydana getirdi. Bundan dolayı geride kalanlar yeni bir Haçlı seferi başlatmaya karar verdiler. Willermus, bu sefere katılanların ilki olarak Poitou dükü William'ı zikreder ayrıca Birinci Haçlı Seferine katılan ancak Antakya kuşatması sonrasında maddi gücü kalmadığı için geri döndüğünü ifade ettiği Hugues de Vermandois'in de bu sefere katılanlardan biri olduğunu belirtir. Yine korkaklıkla suçladığı ve Antakya'da yoldaşlarını terk eden Chartes Kontu Stephan'ın hatasını telafi etmek için bu sefere katılanlar arasında

³¹⁷ Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 102-103.

³¹⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2/3.

³¹⁹ Komnena, *Alexiad Malazgirt'in Sonrası*, 329.

³²⁰ Erer, *Türklere Karşı Haçlı Seferleri*, 63-64.

olduğunu nakleder.³²¹ İlk Haçlı seferlerine benzer şekilde gruplar halinde Avrupa'dan yola çıkan Haçlıların ilk grubu 1100 yılının sonbaharında harekete geçti. Aynı güzergâh üzerinde Konstantinopolis'e ulaşan Haçlılar burada çıkardıkları taşkınlıklara rağmen İmparator ile dostluğu güçlenmiş olan Raymond'un aracılık yapmasıyla diğer grupların gelişini beklemek üzere 1101 Nisan ayına kadar burada beklemişlerdi.³²² Bu sefere katılanların sayısı ile ilgili net bir bilgi bulunmasa da Anna bu kalabalık ordunun sayısını elli bin veya yüz bin olarak belirtir.³²³ Art arda gelen gruplarla sayıları artan Haçlılar bahar aylarıyla birlikte Anadolu'nun içlerine doğru harekete geçti. Anadolu da ilerleyişlerine devam eden Haçlıların amaçları arasında daha önce Danişmendlerin eline düşen ve Niksar Kalesinde tutsak olarak tutulan Bohemond'u kurtarmak vardı. Aralarında Raymond'un da bulunduğu Haçlı ordusu Kılıç Arslan'ın elinde bulunan Ankara kalesini kuşatarak ele geçirdiler. Ancak Kılıç Arslan önlerinden giderek onlara sık sık saldırılarda bulunmuş ve ellerine geçebilecek her şeyi tahrip etmişti. Alınan tüm tedbirlere rağmen Haçlı ordusu ağır kayıplar vermiş ancak yollarına devam etmekteydi. Osmancık ovasında Kılıç Arslan ile Danişmendli güçleri tarafından yapılan saldırıyı kaybeden Haçlılar geride kadın, yaşlı, çocuk ve birçok ganimetleri bırakarak Bafra ovasına doğru at koşturup kaçmaya başladılar. Aynı şekilde Konya Ovası'nda ve Ereğli yakınlarında diğer Haçlı grupları da ağır mağlubiyetler yaşadı. Bu saldırılardan Runciman'ın "Kılıç Artıkları" diye nitelendirdiği dükkânlarla yanlarında az sayıda kişinin Antakya'ya ulaştığı belirtilir.³²⁴

Willermus, bu seferdeki başarısızlığı İmparator Aleksios'a bağlar. Ona göre Aleksios, birbirinden ayrılmayan Haçlı gruplarını yaptığı planlarla Anadolu'ya gruplar halinde göndermiş böyle yaparak onları Türkler tarafından yok edilmeye yollamıştır. Anadolu'da üç grup olarak hareket eden Haçlıların büyük çoğunluğu imha edilmiş Raymond ile birlikte pek azı Antakya'ya oradan da Kudüs'e ulaşmıştır.³²⁵

³²¹ Willermus Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği II*, çev. İbn (Ankara: Gece Kitaplığı, 2018), 81.

³²² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2/16-17.

³²³ Komenna, *Alexiad Malazgirt'in Sonrası*, 330.

³²⁴ Komenna, *Alexiad Malazgirt'in Sonrası*, 330; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2/15-25; Erer, *Türklerle Karşı Haçlı Seferleri*, 63-70; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 60-71.

³²⁵ Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği II*, 83-84.

Kudüs'ün ele geçirilmesinden sonra gerçekleştirilen ve 1101 Haçlı Seferi olarak isimlendirilen bu sefer askeri anlamda İkinci Haçlı Seferi olarak nitelendirilecek özelliklere sahip olmasına karşın yakın dönem batılı tarih kitaplarının bir kısmında söz konusu dahi edilmez. Erer, yakın dönem batılı tarihçilerin Haçlılar için tümüyle bir yenilgi olan bu seferi sessizce geçiştirdiğini belirtir.³²⁶ 1101 Haçlı seferleri ile ilgili detaylı çalışması bulunan Demirkent ise Haçlı seferlerinin en hacimli olarak nitelendirdiği bu seferin batılı tarihçilerin çok azı tarafından ele alınmasını eleştirir.³²⁷ 1101 Haçlı Seferi askeri açıdan başarısız olması, bu sefere katılanlar arasında kayda alabilecek bir kronikçi bulunmaması ya da bulunmuş olsa dahi bu kayıtlar bize ulaşmamış olmasından dolayı veya bilemediğimiz başka sebeplerden ötürü üzerinde çok fazla durulmayan ancak önemi göz ardı edilmemesi gereken bir seferdir. I. Haçlı Seferi'nin aksine bu seferin Müslümanların başarısı ile sonuçlandığını söylemek mümkündür. Kalabalık Hristiyan orduları Anadolu içlerinde yok edilerek belki de Haçlıların Doğu'da daha güçlü bir hale gelmesi büyük oranda engelenmiştir. Bu seferle Kudüs'e askeri güç sağlama konusunda başarısız olunmuş ve bundan sonra uzunca bir süre benzeri bir hareketin oluşumuna şüphe ile yaklaşılmasına sebep olmuştur.

2.5. Trablus'un Ele Geçirilmesi

Birinci Haçlı seferlerinden sonra meydana gelen ve ilk seferin başkahramanlarından olan Raymond Saint Gilles bu seferlerin başarıya ulaşmasında önemli katkıları olmasına rağmen Doğu'da dilediği gibi herhangi bir toprak edinememişti. Kudüs Haçlıların eline geçtikten sonra Askalan savaşına katılan Raymond daha sonra Avrupa'ya dönmek üzere buradan ayrıldı. Ancak Konstantinopolis'te bir süre Aleksios'un konduğu olan Raymond 1101 Haçlı seferleri için gelen ordulara katılarak Anadolu'ya geri döndü. Bu ordularla umduğu sonuçları elde edemeyen Raymond daha önce Kudüs'e giderken kuşattığı ancak başarılı olamadığı Trablus'u ele geçirmek niyetiyle buraya yöneldi. Raymond'un bu davranışının altında ilk Haçlı seferlerinde umduğu sonuçlara ulaşamamış olması veya başka pek çok neden yatıyor olabilir. Dönemin kroniklerinde küçük ama çok sağlam bir şekilde tahkim edildiği belirtilen Trablus şehri savaşçı askerlerden kurulu bir

³²⁶ Erer, *Türklere Karşı Haçlı Seferleri*, 63.

³²⁷ Işın Demirkent, *1101 Yılı Haçlı Seferleri* (İstanbul: Dünya Yayıncılık, 1995), 17-56.

garnizon tarafından korunmaktaydı.³²⁸ Ancak şehri ele geçirme konusunda kararlı olan Raymond şehre iki kilometre uzaklıkta bir kale inşa ettirdi.³²⁹ Raymond inşa ettiği kaleye yerleşerek burada sürekli bir şekilde Trablus halkını taciz ederek onlara zarar vermeye başladı. Süryani tarihçi, Raymond'un kente karşı yedi yıl süren uzun bir yıpratma savaşı verdiğini belirtir.³³⁰ Ancak Willermus, Raymond'un kuşatma devam ederken 28 Şubat 1105'te³³¹; İbn Kalanî ise 28 Ocak 1105'te³³² öldüğünü belirtir.

Raymond öldükten sonra Haçlılar kuşatmayı uzunca bir süre daha devam ettirmişlerdir. 1109 yılında Raymond'un oğlu Bertrand, bir Ceneviz filosuyla Suriye'ye gelerek kuşatmaya katılmış ve şiddetli hücumlarla saldırılarını sıklaştırmıştır. Willermus, Trablus halkının gittikçe şiddetlenen kuşatmaya dayanamayarak Haziran 1109 tarihinde teslim olduğunu belirtir. Ve şehir halkının yapılan antlaşma gereği vergi ödeyerek kalmaya devam ettiğini veya sağ salım bir şekilde şehri terk ettiklerini ekler.³³³ İbn Kalanî ise Haçlıların şehri zorla aldıklarını ve ele geçirdikten sonra erkekleri esir, kadın ve çocukları ise köle yaptıklarını belirtir. Ayrıca şehrin mallarının yağmalandığını, kütüphanelerde bulunan değerli pek çok esere el koyduklarını veya yok edildiklerini nakleder. Şehir alınmadan evvel aman dileyen şehrin valisi ile askerlerine ise dokunulmadığını ve bunların Şam'a gittiklerini belirtir.³³⁴ Böylece Raymond'un başlattığı ancak ele geçirilmesine şahit olamadığı Trablus yaklaşık yedi yıllık uzunca bir kuşatmanın ardından Haçlıların eline geçmiştir.

İlk Haçlı seferlerinden sonra Haçlılar başta Kudüs olmak üzere, Antakya, Urfa ve Trablus'ta ilk Haçlı Devletleri olarak nitelendirilebilecek toprakları elde etmişlerdir. Ele geçirdikleri topraklarda hâkimiyetlerini devam ettiren Haçlılar bulundukları bölgeleri genişletme çabalarından da geri durmamışlardır. 1101 Haçlı Seferi'nden sonra II. Haçlı Seferi'ne kadar geçen yaklaşık yarım asır boyunca Avrupa'dan bunlara benzer bir ordu gelmemiş olsa da Doğu'ya yerleşen Haçlılar

³²⁸ I. ve II. Haçlı Seferleri Vakayinamesi, 14.

³²⁹ Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği II*, 107.

³³⁰ I. ve II. Haçlı Seferleri Vakayinamesi, 14.

³³¹ Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği II*, 119.

³³² İbnü'l Kalanî, *Şam Tarihine Zeyl -I. ve II. Haçlı Seferleri Dönemi-*, 19.

³³³ Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği II*, 132-135.

³³⁴ İbnü'l Kalanî, *Şam Tarihine Zeyl -I. ve II. Haçlı Seferleri Dönemi-*, 34.

varlıklarını sürdürmüş Müslümanlar ile aralarındaki savaşlar, ateşkesler ve ittifaklar devam etmiştir.

3. II. HAÇLI SEFERİ VE KUDÜS'ÜN GERİ ALINMASI

3.1. II. Haçlı Seferi

3.1.1. Zengî Hanedanlığı ve Urfa'nın Fethi

Urfa'nın 1144 yılında İmâdüddin Zengî tarafından fethedilmesi İkinci Haçlı Seferinin başlamasına sebep olarak gösterildiğinden;³³⁵ bu başlıkta Zengî hanedanlığı ve Urfa'nın fethedilmesi hakkında bazı bilgiler edinmek konuyu anlamak bakımından önem arz etmektedir. Büyük Selçuklu Devletinin Musul Valisi İmâdüddin Zengî, 1128 yılında selefi Aksungur el-Porsuki'nin Haçlılarla iş birliği içerisinde olan Haşhaşiler³³⁶ tarafından öldürülmesi üzerine Halep şehrini de kontrolüne alarak gücünü artırmıştır.³³⁷ Cecile, Haçlıların Halep ve Şam'ı ele geçirmeye çalışırken yaptıkları saldırılar, yayılcı politikaları ve bunlara rağmen Suriyeli yöneticilerin onlarla kurdukları ittifaktan dolayı halkın duyduğu rahatsızlığı belirterek bu durumun halk arasında Haçlılara karşı birleşmeye sebep olduğunu belirtir. Bu birliğin bayraktarlığının Haçlılara karşı sistematik bir mücadele başlatan İmâdüddin Zengî³³⁸ tarafından yapıldığını ve böylece İmâdüddin Zengî önderliğinde bir kutsal savaş sürdürme politikası oluşturulduğunu ekler.³³⁹ Holt ise XII. yüzyıla damga vuran üç ismin; İmâdüddin Zengî, Nûreddin Mahmud Zengî ve Selâhaddîn-i Eyyûbî olduğuna dikkat çeker.³⁴⁰

Halep ve civarında hâkimiyetini genişletme çabası içerisinde olan İmâdüddin Zengî, aynı zamanda Doğu'da kendine rakip olarak gördüğü Şam'ı yöneten Tuğtegin Böri başta olmak üzere diğer Müslüman yöneticilerle de çekişme içerisine girmiştir.³⁴¹ Dolayısıyla İmâdüddin Zengî, Haçlılarla yürüttüğü mücadelenin yanı sıra kendi yönetimini de sağlamlaştırma politikası güderek hareket etmekteydi. Demirkent, Zengî'nin ileri görüşlü bir yönetici olduğunu, onun Haçlıları yakından takip ettiğine dikkat çekip aynı zamanda bu süre zarfında İslâm coğrafyasında da

³³⁵ Holt, *Haçlı Devletleri ve Komşuları*, 69; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 101; Gülay Ögün Bezer, "Zengîler", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013), 44/269.

³³⁶ Mustafa Öz, "Haşîsiyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997), 16/418.

³³⁷ Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğu*, 40-41.

³³⁸ Abdulhalim Oflaz, "Selâhaddîn Eyyûbî'nin Haçlılarla Mücadelesi", *Selâhaddîn Eyyûbî ve Dönemi*, ed. Abdulhalim Oflaz (İstanbul: Hiperyayın, 2019), 27.

³³⁹ Morrison, *Haçlılar*, 44.

³⁴⁰ Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğu*, 39.

³⁴¹ Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğu*, 41-42.

birlik oluşturma çabası içerisinde olduğunu belirtir.³⁴² İmâdüddin Zengî, Müslümanlar arasında birlik sağlanmadan Haçlılara karşı istikrarlı bir başarının elde edilemeyeceğini öngörmekteydi. İmâdüddin Zengî'nin Haçlılara yönelik tutumundan bahseden Willermus; "... Hristiyanlığın bu acımasız takipçisi zalim Zengî..."³⁴³ ifadelerini kullanarak İmâdüddin Zengî'nin Haçlılar için oluşturduğu profilin özelliklerine dikkat çekmiştir. Benzer şekilde İbn Münkız ve İbn Kalanîsî de İmâdüddin Zengî'nin Haçlılara yönelik kararlı saldırılarından bahsederler.³⁴⁴

1144 yılında İmâdüddin Zengî enerjisinin büyük çoğunluğunu Artuklular ve Musul civarında yerleşik olan Kürtlerle savaşarak harcıyordu.³⁴⁵ Ancak her zaman ele geçirmek istediği Urfa şehrinin durumunu sık sık görevlendirdiği casuslar vasıtasıyla yakından takip etmeye devam ediyordu.³⁴⁶ O dönem Urfa'nın hâkimi olan II. Joscelin, Artuklular ile ittifak içerisinde olduğundan gücünü Artuklulara yönlendiren Zengî'den emin bir şekilde Urfa'yı bırakarak askerleri ile birlikte yeni yerler ele geçirmek üzere batıya doğru harekete geçti.³⁴⁷ Joscelin'in Urfa'dan ayrıldığı haberini alan Zengî Artuklularla anlaşarak onlara yönelik devam ettirdiği savaşı bırakmış ve civar Türk beylerine haberler göndererek hızlı bir şekilde Urfa'ya doğru harekete geçti.³⁴⁸

Urfa şehrine Kasım ayının sonlarında varan İmâdüddin Zengî ani bir baskınla şehri almayı denemişse de bunda başarılı olamadı. Ardından sıkı bir kuşatmaya başlayan Zengî ve ordusu diğer Haçlıların yardıma gelmesinden duydukları endişelerden dolayı sıkı bir muhasarayla şehri ele geçirmeye çalışmışlardı. Şehirde çok fazla asker bulunmamasına karşın şehrin Ermeni ahalisi kuşatmaya dayanmaya çalışmış ve yardım gelebileceği ümidiyle sık sık ateşkes teklifleri ile bu süreyi uzatmaya çalışmışlardı. Ancak lağımcıları ile şehrin surlarında gedikler açmaya çalışan Zengî'nin ordusu bunda başarılı olmuş ve yaklaşık üç hafta süren kuşatma nihayet surların bir kısmının yıkılmasıyla sona ermişti. 24 Aralık 1144 tarihinde şehre giren İmâdüddin Zengî toplu bir kıyım olmasını engelleyerek iç kaleye

³⁴² Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 78.

³⁴³ Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği II*, 326.

³⁴⁴ İbn Münkız, *Kitab el-İtibar*, 25-27; İbnü'l Kalanîsî, *Şam Tarihine Zeyl -I. ve II. Haçlı Seferleri Dönemi-*, 133-139.

³⁴⁵ Morrison, *Haçlılar*, 45.

³⁴⁶ *I. ve II. Haçlı Seferleri Vakayinamesi*, 51.

³⁴⁷ *I. ve II. Haçlı Seferleri Vakayinamesi*, 51; Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğlu*, 43.

³⁴⁸ Setton, *A History of the Crusades*, 460-461.

sığınanlara güvence verip orayı da teslim aldı. Ancak Zengî'nin ordusuna dur emri verdiği zamana kadar başta piskopos ve rahipler olmak üzere pek çok Haçlı ile Ermeni kılıçtan geçirilmiş ve pek çokları esir edildi.³⁴⁹ Süryani tarihçi, İmâdüddin Zengî'nin Urfa'yı ele geçirdikten sonra şehri gezdiğini ve orayı çok beğendiğini belirterek Süryani kiliselerine çan armağan ettiğini ifade eder. Ayrıca Zengî'nin Urfa'ya üç yüz Musevi ailesi yerleştirdiğini aktarır.³⁵⁰ İmâdüddin Zengî'nin, Doğu'da ilk kurulan Haçlı devleti olan Urfa'yı alması Müslümanlar nezdinde büyük takdirle karşılanmış ve birliktelik duygusu besleyen pek çok kişiye umut olmuştur. Urfa şehrini fethetmesiyle İslâm coğrafyasının kahramanı haline gelen Zengî, ilk Haçlı seferlerinde Kudüs'ün kaybedilmesiyle esen rüzgârın Müslümanlar lehine esecek olmasında önemli bir rol oynamıştır.

İmâdüddin Zengî, Urfa şehrini fethettikten yaklaşık bir yıl sonra 14 Eylül 1146 tarihinde güvendiği için kendilerine karşı herhangi bir önlem almadığı iki hadım ağası tarafından öldürülmüştür.³⁵¹ İbn Kalanî ve Willermus, Zengî'nin sarhoş olduğu bir gece hizmetkârlarından ve aslen Frenk olan biri tarafından uykusundayken öldürüldüğünü belirtmektedirler.³⁵² Zengî'nin ölümü başlangıçta Haçlılar için Urfa'nın geri alınması konusunda bir heves uyandırmış olsa da yeni halef Nûreddin Mahmud Zengî'nin hızlı davranarak hem Haçlıları hem de onları Urfa'yı almak için teşvik eden Ermenileri kılıçtan geçirmesi ile bu umutları son bulmuştur.³⁵³

3.1.2. Kralların Haçlı Seferi

Urfa şehri 1144 yılında İmâdüddin Zengî, 1146 yılında ise Nûreddin Zengî tarafından Müslümanlarca iki defa ele geçirilmiştir. Batılı tarihçilerin bir kısmı II. Haçlı Seferi'nin sebebi olarak Urfa'nın Müslümanlar tarafından geri alınmasını gösterirken bazı tarihçiler Fransa Kralı VII. Louis'in 1145'te Urfa'nın tekrar Haçlıların kontrolünde olduğu dönemde haç takmış olmasını ve sefer hazırlıkları

³⁴⁹ I. ve II. Haçlı Seferleri Vakayinamesi, 51-56; Abû'l-Farac, *Abû'l-Farac Tarihi*, 378-379; Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğu*, 43; Morrison, *Haçlılar*, 45; İbnü'l-Esir, *İslâm Tarihi: el-Kamil fi't-Tarih Tercümesi*, 2/94-95; İbnü'l Kalanî, *Şam Tarihine Zeyl -I. ve II. Haçlı Seferleri Dönemi-*, 153-155.

³⁵⁰ I. ve II. Haçlı Seferleri Vakayinamesi, 63.

³⁵¹ I. ve II. Haçlı Seferleri Vakayinamesi, 63.

³⁵² Tyrensis William, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, çev. Ergin Ayan (İstanbul: Kronik Kitap, 2019), 26; İbnü'l Kalanî, *Şam Tarihine Zeyl -I. ve II. Haçlı Seferleri Dönemi-*, 156.

³⁵³ Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğu*, 44.

yaptığını anımsatarak sadece bu olay üzerine II. Haçlı Seferi'nin gerçekleşmediğini iddia etmektedirler.³⁵⁴ Batılı tarihçi Morrison Cecile de, VII. Louis'in bundan önce Papa'dan bir Haçlı Seferi başlatmak için talepte bulunduğunu belirterek Urfa'nın fethinin İkinci Haçlı Seferine sebep olmadığını ancak bu seferin gerçekleştirilmesinde kullanılan ciddi bir argüman olduğunu ifade eder.³⁵⁵

Urfa'nın Müslümanların eline geçmiş olması ve Doğu'ya yerleşen Hristiyanlardan gelen yardım talepleri Avrupa'yı yeni bir Haçlı seferi düzenlemek için harekete geçirmiştir. I. Haçlı Seferi'nde Pierre L'Hermit'in oynadığı rolü bu kez Aziz Bernard oynamıştır.³⁵⁶ Cox, Aziz Bernard'ın ilk seferin münadisi olan Pierre karşı duyduğu olumsuz duyguları aktararak Bernard'ın Pierre'i açıkça yerdığını ve ilk seferde alınan başarısızlıkların onun rezil konsillerine bağladığını belirtir.³⁵⁷ Bernard yaşadığı dönem şöhretiyle Avrupa'nın bilinen simaları arasındaydı. Doğu'dan gelen yardım talepleri neticesinde bir zamanlar öğrencisi olan dönemin papası Papa III. Eugenius'a Doğu'ya yapılacak sefer için silahlanma çağrısı yapması gerektiğini belirtmiş ancak Papa'nın bu görevde kendi yerini alması ve bu girişimi teşvik etmesi için kendisini seçmesi üzerine bu seferlerde yapılacak çağrının başrolü olmuştur.³⁵⁸

II. Haçlı Seferi girişimi için ilk hazırlık 31 Mart 1146 tarihinde Vezelay Konsili'nde yapıldı. Clermont Konsili'nden neredeyse elli yıl sonra benzer şekilde Doğu'ya yapılacak sefer için çağrılar yinelandı. Clermont'tan farklı olarak daha kalabalık bir topluluğa yapılan bu çağrıda Fransa Kralı VII. Louis'de hazır bulunmuştu. Louis, bundan yaklaşık bir yıl önce de haç takmak ve sefere çıkmak konusundaki hevesini ortaya koymuş ancak bu konsilde sefer resmileşmişti. Louis'in bu seferlerde olan azim ve girişkenliği bazı batılı tarihçiler tarafından yakın zamanda işlediği bazı günahlara kefaretiler olarak hac yapmak istenmesi şeklinde yorumlanmıştır. Louis, kazandığı bir savaş sonrasında ele geçirdiği şehirde erkek, kadın ve çocuklardan oluşan bin üç yüz kişiyi sığındıkları kilisede ateşe vererek öldürmüş, yaptığı hatanın büyüklüğünden dolayı suçunu telafi etmek için böyle bir çözüm yolu

³⁵⁴ Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 87.

³⁵⁵ Morrison, *Haçlılar*, 46.

³⁵⁶ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2/210.

³⁵⁷ Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 115.

³⁵⁸ Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 88.

bulmuştu.³⁵⁹ İlk Haçlı seferlerinden farklı olarak bu sefere katılanlar arasında Avrupa'nın büyük bir kralın bulunuyor olması halk nezdinde daha fazla karşılık bulmuş olmalıdır. Üstelik VII. Louis bu sefere katılan tek kral değildi. Bernard kendisinin bir mucizesi olarak gösterdiği ve Haçlı seferlerine katılmak için ikna ettiği Alman Kral III. Conrad II. Haçlı Seferi'ne katılan bir başka kral olmuştur.³⁶⁰

Bernard, vaazları ve engin coşkusuyla büyük toplulukları etkisine alarak Vezalay'dan başlayan çağrıyı Avrupa'nın büyük bir bölümüne yaymıştır. Chartes'da halk ordu komutasını ona vermek istemiş ancak bu teklifi reddederek eleştirdiği Pierre'in hatasına kendisi düşmemiştir. İlk Haçlı seferlerinde vaat edilen endüljans bu seferlere yapılan çağrıda da kullanılmaya devam etmiştir. Bu durum günahlarından bağışlanmayı uman ve inanmayanları katletmeyi görev bilen, batılı bir tarihçinin ifadesiyle; "Büyük bir hırsız ve soyguncu kalabalığının Haçlı sancağı altında doluşmasına" neden olmuştur.³⁶¹ İlk Haçlı seferlerinde olduğu gibi kıyımın ilk kurbanları yine Avrupa'da yaşayan Yahudiler olmuştur. Özellikle Almanya bölgesinde Keşiş Rudolph adında bir rahibin öncülük etmesiyle korkunç katliamlar yapılmıştır.³⁶² Bu konu ile ilgili Cox; "Keşiş Peter ile Meteliksiz Walter'ın takipçilerinin haçlı şevki ilk olarak Yahudilere yapılan korkunç zulümlerle dışa vurmuştur. Aynı iğrenç uygulama bu sefer imparatorun sancağının altında toplanmış birlikler tarafından gerçekleştirildi."³⁶³ ifadelerini kullanarak yapılanları açıkça eleştirmektedir.

Fransa Kralı Louis sefer hazırlıklarını yaparken Alman Kralı Conrad Mayıs 1147'de kalabalık bir orduyla Almanya'dan ayrıldı. Louis, Bernard'ın yardımlarıyla sefer hazırlıklarını tamamlayarak Papa'dan hac kesesi ve değneğini almış ve Haziran ayında Alman ordusunun kullandığı yolu takip ederek harekete geçti. Willermus, orduların ayrı hareket etmelerinin olabilecek çatışmaları önlemek adına kasıtlı olarak planlandığını belirtir.³⁶⁴ Her iki ordunun toplam asker sayısı ile ilgili olarak birbirinden farklı tahminler bulunuyor olsa da genel kanı böyle bir sefer için yeterli sayıda asker bulunduğuydu. Süryani kronikçi, Alman ve Fransız kralları ile Bizans'a

³⁵⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2/205-210; Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 87; Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 115-118.

³⁶⁰ Nomiku, *Haçlı Seferleri*, 39; Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 89.

³⁶¹ Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 89.

³⁶² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2/211; Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 88.

³⁶³ Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 121.

³⁶⁴ William, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, 42.

gelen ordunun sayısını üç yüz doksan beş bin olduğunu belirtir.³⁶⁵ 1147 yılının sonbaharında Konstantinopolis'e varmış olan Haçlı ordusu yol boyunca ilk Haçlı Seferine katılanların yaptığı kadar ses getirecek eylemler de bulunmamış olsa da, gelişleri ile herkesi ürkütecek şiddet eylemlerinden pek de uzak durmamışlardı.³⁶⁶

II. Haçlı Seferi için Alman ordularının Konstantinopolis'e vardığı dönemde Bizans tahtında Aleksios Komnenos'un torunu I. Manuel oturmaktaydı. İlk Haçlı seferlerinde Bizans ile Haçlı orduları arasındaki çatışmalardan haberdar olmaması ihtimal dâhilinde değildi. Dolayısıyla gelen Haçlı ordularına karşı dikkatli davranması gerektiğinin bilincindeydi. Haçlı askerleri ile Bizans ordusu arasında Trakya bölgesinde çıkan çatışmalar, Manuel'in Türklere Haçlıların yol güzergâhını bildirdiği söylentileri ve Manuel'in Haçlılardan Bizans'a ait toprakların iade edilmesi talepleri sonucunda ortaya çıkan gerginlikler ortak çıkarlar göz önünde bulundurularak bastırılmaya çalışıldı.³⁶⁷ Ancak yine de her iki tarafın birbirine karşı olan olumsuz tutumları son bulmadı. Batılı tarihçilerin bazıları Bizanslıların Haçlılara erzak vermeyi reddettiklerini ya da kireçle karıştırılmış un sattıklarını, sahte paralar kullandıklarını ayrıca rehberlerin bilinçli olarak onları zorlu yollardan götürdüğünü iddia etmektedirler.³⁶⁸

Conrad, ordusuyla birlikte Fransız birlikleri gelmeden Konstantinopolis'ten Ekim ayının başında ayrıldı. Ordusunu ikiye ayırarak kendisi savaşçı askerleriyle birlikte ilk Haçlı seferlerinde kullanılan güzergâhı takip ederek Anadolu'nun içlerine doğru hareket edip, geriye kalanları deniz yolunu kullanmak üzere Antalya'ya yönlendirdi.³⁶⁹ Haçlıların geldiğinden haberdar olan Anadolu Selçuklu Sultanı I. Mesud, civar beyliklere haber yollayarak gelen Haçlı tehlikesine karşı birlikte karşı koyma talebinde bulunup kendisi de şehrini tahkim ederek gelen ordulara karşı alınabilecek bütün tedbirleri aldı.

Willermus, Bizanslı rehberlerin Haçlı ordusunu boşa dolaştırıp yorduktan sonra bir gece ansızın karargâhı terk ettiğini belirtir. Ayrıca Kapadokya bölgesinin kurak topraklarında yolunu kaybeden, erzaklarını tüketen ve su sıkıntısı çeken Haçlı

³⁶⁵ I. ve II. Haçlı Seferleri Vakayinamesi, 69.

³⁶⁶ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2/215-218; Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 120-122; Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 90; Morrison, *Haçlılar*, 46.

³⁶⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2/229-230; Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 90-91; Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 122-123.

³⁶⁸ Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 91.

³⁶⁹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 105-106.

ordusunun bu durumunu Bizans İmparatoru'nun planı olduğunu iddia ederek Alman İmparatorluğunun güçlenmesinden çekindiği için böyle bir hıyanete meylettiğini öne sürer.³⁷⁰

Haçlı ordusunun içerisinde bulunduğu zor durumu fırsat bilen Türkler yol boyunca takip ettikleri ve zaman zaman baskınlarla zor durumda bıraktıkları Conrad ve ordusuna 25 Ekim 1147³⁷¹ tarihinde her yönden toplu bir saldırı başlatmışlardı. Hafif süvari birlikleri ve ani saldırılarda kullandıkları isabetli ok atışları ile ağır Haçlı şövalyelerine üstünlük sağlayan Türk ordusu, Haçlıları ağır bir yenilgiye uğrattı. Yetmiş bin zırhlı atlı ve sayısız piyadeden geriye ordunun sadece onda biri kaldı.³⁷² Conrad iki okla yaralanmış olmasına rağmen ele geçirilmekten son anda kurtularak ordusunun geriye kalanıyla birlikte iki haftalık bir kaçıştan sonra İznik şehrine geri döndü.³⁷³ Türkler kazandıkları bu savaşla Haçlıların Anadolu'dan geçişinin pek kolay olmayacağı mesajını vermiş ayrıca ele geçirdikleri ganimetlerle maddi anlamda kazanç manevi olarak moral elde etmişlerdi.

Conrad ve ordusunun Türkler tarafından ağır bir yenilgiye uğratılarak neredeyse yok edildiği sıralarda Fransa Kralı Louis komutasındaki Haçlı birlikleri İznik civarında karargâh kurarak Conrad'ın başına gelenleri doğrulatmaya çalışmaktaydı. Haberlerin doğruluğu bizzat Almanlar tarafından teyit edilince her iki kral arasında birlikte hareket etmek üzere müzakere yapma zorunluluğu ortaya çıktı. Yapılan görüşmeler sonucunda iki kral hareketlerine bundan sonra birlikte devam etme kararı alıp Anadolu'nun içlerine girmekten uzak durarak İzmir üzerinden Efes bölgesine hareket etti. Ancak Conrad burada askerlerine karadan geri dönme emri verip kendisi de deniz yoluyla Konstantinopolis'e geri döndü. Conrad'ın bu tavrının ordusunun sayıca azalmış olması Fransa birliklerine kıyasla zayıf olmasından kaynaklı olduğu düşünülmektedir.³⁷⁴ Ancak günümüz batılı tarihçilerinden bazıları Conrad'ın hastalığından dolayı orduyu terk edip Bizans İmparatoru Manuel'in davetini kabul ederek Fransa Kralını yalnız bıraktığını belirtir.³⁷⁵ Manuel'in,

³⁷⁰ William, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, 42-46.

³⁷¹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2/222.

³⁷² William, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, 46.

³⁷³ Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 91.

³⁷⁴ William, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, 47-48.

³⁷⁵ Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 91-92.

Conrad'a yönelik tavırları göz önünde bulundurulduğunda bu davetin doğruluğu tartışılabilir bir yargı olarak değerlendirilebilir.

Conrad'ın ayrılmasından sonra Fransa Kralı Louis ordusuyla birlikte Denizli'ye doğru seferlerine devam etmişti. Yol boyunca Türklerin takibi ve saldırılarına maruz kalarak devam eden Haçlı ordusu kendilerini kıyıda uzaklaştırmak isteyen bir Türk birliğini yenerek karargâhlarını ele geçirmişti. Türkler kısa bir süre sonra Ladik ötesindeki dağ geçitlerinde arazinin yapısından faydalanarak şiddetli saldırılar sonucunda Haçlı askerlerine ağır kayıplar verdirmişlerdi. Batılı tarihçi Mombert, Haçlıların bu yenilgisini Bizanslıların Türklerle aynı saflarda savaşmasına bağlar. Ona göre Bizanslılar Türklerle birlikte hareket ederek Haçlılara saldırmış ve Haçlı saldırılarından kaçan Türkleri ise kendi kalelerinde korumuşlardı.³⁷⁶ Bu ağır yenilginin ardından Fransa Kralı ve sağ kalan birlikler Antalya şehrine ulaşarak buradan deniz yoluyla hareketlerine devam etme kararı almışlardı.³⁷⁷ Antalya'dan deniz yoluyla sefere devam etme kararının ardından söz verilen gemilerin kapasitesinin az olmasından kaynaklı sadece Kral, Kraliçe saray ahalisi ile süvariler gemilere alınabilmişti. Ordunun geriye kalanı ise kara yolundan götürülmek üzere buradan ayrılmış ancak çok geçmeden Türkler tarafından saldırılara uğrayarak öldürülmüş veya esir edilmişlerdi. Haçlıların bu saldırılara maruz kaldığına şahitlik eden Bizanslılar ise onları şehirlerine almayı reddetmişlerdi.³⁷⁸ Böylece Conrad ve ordusunun başına gelenlerin benzeri Louis ve ordusunun da başına gelmişti. Her iki kral da Anadolu'da ordularının büyük bir kısmını kaybederek ağır yenilgiler almışlardı.

3.1.3. Şam Kuşatması

Antalya'dan deniz yoluyla 19 Mart 1148 tarihinde Antakya'ya gelen Kral Louis burada kendisini büyük umutlarla bekleyen Antakya Prinkepsi Raymond tarafından karşılandı. Raymond, kralın gelişi ile güçlenip topraklarını genişletme ve Müslüman tehlikesini bertaraf etme düşüncesindeydi ancak kısa bir süre sonra kralın arzusunun Kudüs'e gitmek olduğunu öğrenerek hayal kırıklığına uğradı ve krala

³⁷⁶ Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 92-93.

³⁷⁷ William, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, 49-51; Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 92-93; Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 123-124.

³⁷⁸ Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 93; Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 124-125.

karşı olumsuz bir tutum oluşturmak için elinden gelen çabayı gösterdi.³⁷⁹ Kral Louis, Antakya'da gelişmekte olan durumun yarattığı endişeden dolayı vakit kaybetmeden Kudüs'e doğru hareket etti. Kudüs'ün o dönemki kralı III. Baudin'in yanı sıra prensler, piskoposlar ve halk onu karşılayarak çektikleri sıkıntıların acılarını paylaştıklarını belirtip mühim meseleleri konuşmak üzere Akka'da bir toplantı planlamışlardı.³⁸⁰ Willermus, bu toplantıya katılanlardan önemli gördüklerinin ismini sıralayarak başta Bizans'tan deniz yoluyla geri dönmüş olan III. Conrad olmak üzere VII. Louis ve III. Baduin olmak üzere pek çok mühim kişinin bu toplantıda hazır bulunduğunu belirtir.³⁸¹

Akka'da gerçekleştirilen bu toplantıda; Şam şehrini ele geçirme yönünde karar alınmış ve II. Haçlı Seferi'nin asıl amacı olarak gösterilen Urfa'ya saldırı ile ilgili herhangi bir irade ortaya konulmamıştır. Runciman, bu kararın kim tarafından veya neden alındığını bilemediğini belirtirken;³⁸² Willermus, yapılan uzun müzakereler neticesinde Haçlılara en çok zararı dokunduğunu belirttiği Şam şehrini kuşatma yönünde bir karar alındığını ifade eder.³⁸³ Yapılan bu toplantıda Urfa yerine Şam'ı kuşatmaya yönelik alınan kararlar ilgili olarak bazı çıkarımlar yapılabilir. Bunlardan ilki bazı tarihçilerin belirttiği üzere II. Haçlı Seferi'nin asıl amacı Urfa'yı Müslümanlardan geri almak değildi. İkincisi ise Urfa'yı almak amacıyla yola çıkan Haçlı ordusu, Anadolu'da verdikleri ağır kayıplardan sonra buna cesaret edemeyerek daha yakın olan ve nispeten ele geçirilmesi daha kolay gözüken Şam'ı kuşatmayı amaçlamışlardı. Sonuç olarak bu belirtilen sebeplerden veya bizim bilemediğimiz başka sebeplerden dolayı Haçlı askerleri Urfa yerine Şam'ı kuşatmak için harekete geçmişti. Şamlı tarihçi İbn Kalanisi; yapılan bu toplantının ardından Haçlılardan bir kısmının deniz yoluyla ülkelerine geri döndüğünü buna rağmen sayıları hala yüz bini aşan geride kalanların ise Şam'ı ele geçireceklerinden emin bir şekilde harekete geçtiğini belirtir.³⁸⁴

Haçlı kuşatmasına hazırlanan Şam şehrinin yönetimi Nureddin Zengî ile çatışma halinde olan Börî hanedanından Emîr Muînuddin Unar'ın elindeydi. Böriler,

³⁷⁹ William, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, 52-53; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2/231.

³⁸⁰ Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 93.

³⁸¹ William, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, 57-58.

³⁸² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2/233.

³⁸³ William, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, 58-59.

³⁸⁴ İbnü'l Kalanisi, *Şam Tarihine Zeyl -I. ve II. Haçlı Seferleri Dönemi-*, 163-164.

Nureddin Zengî ile olan çekişmelerinden kaynaklı Kudüs krallığı ile barış halindeydiler dolayısıyla Maalouf'a göre Kudüs'le ittifak sağlamış tek Müslüman yöneticinin şehrine saldırmak pek akıllıca bir hamle değildi.³⁸⁵ Ancak buna rağmen Haçlı orduları Şam'a saldırmakta kararlı bir şekilde yollarına devam etmekteydiler. Emîr Unar, Haçlı orduları gelmeden zayıf gördüğü yerleri güçlendirdi, yollara ve geçitlere gözetlemeleri için adamlar yerleştirdi, erzak yollarını kapattı ve kuyuları doldurarak kaynakları kullanılmaz hale getirdi.³⁸⁶ Haçlılar ise Runciman'a göre o zamana kadar hazırladıkları en büyük orduyla, 24 Temmuz 1148 yılında şehri çevreleyen meyve bahçelerinin yanında ordugâhlarını kurarak kuşatmayı başlattı.³⁸⁷ Haçlı ordusu şehrin etrafında müstahkem bir konum sağlayan bahçeleri yaptıkları saldırılarla ele geçirmişlerdi. Buradan yaptıkları taarruz hareketleri ile Şam halkını büyük bir ümitsizliğe ve savaşın kaybedildiğine neredeyse ikna etmişlerdi. Öyle ki Şam halkı artık şehrin düşmüş olduğunu kabul etmiş bir şekilde surların içerisinde yapılacak çatışmalar için barikatlar kurmaya başlamış ve hazırlıklarının bu yönde yapmaya devam etmiş bir kısmı ise kaçış planlarını yapmıştı. Ancak kuşatmanın seyri Haçlı ordusunda alınan bir kararla bir anda Müslümanların lehine değişti. Willermus'a göre Müslümanlar artık kazanmayacaklarını anlayınca Haçlı prenslerinden bazılarına para teklif ederek kuşatmadan kurtulmanın yollarını aramıştı. Bu görüşmeleri sonuç vermiş ve Müslümanların artık savunamayacakları ve düşmek üzere olan müstahkem bahçelikler tarafından yapılan Haçlı kuşatması kaldırılmış daha korunaklı bir konumda olan ve surların daha uzun süre dayanabileceği kısım kuşatıldı. Haçlıların içerisinde bulunan prenslerden bazıları bu durumu planlamıştı böylece kuşatma uzamış, uzun bir kuşatma için hazırlıklarını yapmayan Haçlı orduları zor durumda kalmıştı.³⁸⁸ Ebü'l-Ferec ile dönemin Süryani kronikçisi Haçlılara yapılan ihanetin faili olarak Kudüs kralını gösterirler.³⁸⁹ Süryani tarihçi; Kudüs kralının ihanetinin sebebi olarak Frenkler arasındaki çekememezliği gösterir. Ona göre Kudüs kralı şöyle düşünmüştü; Haçlılar şehri alırlarsa güçlenmiş olacaklar ve sonra onun topraklarına göz dikecekler. Bundan dolayı kral Müslümanlara kuşatmayı kaldırırlarsa ne verecekleri konusunda bir elçiyi gizlice

³⁸⁵ Maalouf, *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri*, 141.

³⁸⁶ İbnü'l Kalanisi, *Şam Tarihine Zeyl -I. ve II. Haçlı Seferleri Dönemi-*, 164.

³⁸⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2/234.

³⁸⁸ William, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, 61-63.

³⁸⁹ Abû'l-Farac, *Abû'l-Farac Tarihi*, 385; *I. ve II. Haçlı Seferleri Vakayinamesi*, 69.

yolladı. Kendisi komşuları olduğunu belirterek kötülüklerini istemediğini belirtti. Duruma çok sevinen Müslümanlar ona yüz bin altın teklif ettiler. Böylece Kudüs kralı diğer krallara kamplarını başka yerlere kurmalarını öğütledi.³⁹⁰

Haçlılar, aralarında çıkan ihanet dedikoduları ile birlikte şehrin ele geçirilmesi durumunda kime bırakılacağı konusunda tartışmaya başlamışlardı bu tartışmaların gölgesinde şehre başarısız birkaç saldırı girişiminde bulunulsa da verilen kayıplardan sonra bundan da vazgeçilmişti. Ayrıca Unar'ın Müslümanlardan yardım talepleri başta Nureddin Zengî'den olmak üzere, hızla Şam'a doğru gelmekteydi dolayısıyla Haçlılar kuşatmayı devam ettirirlerse kuşatılan durumuna düşme tehlikesi ile karşı karşıyaydı. Kuşatmadan sonuç alınamayacağını kabul eden krallar beşinci gün askerlerini toplayarak geri çekilmek zorunda kalmışlardı. Ayrıca Askalan'ı ele geçirmek üzere gelen saldırı önerilerini duymuş oldukları ihanet kuşkusundan dolayı reddetmişlerdi.³⁹¹ Conrad başarısızlıkla sonuçlanan bu seferden sonra ülkesine geri dönmüş, Louis ise Doğu'da geçirdiği bir yılın ardından ülkesinin yolunu tutmuştu.³⁹²

II. Haçlı Seferi, Şam kuşatmasından herhangi bir sonuç alınamamasıyla başarısızlıkla sona erdi. İkinci Haçlı Seferine ilk seferlerden farklı olarak Avrupa'nın iki büyük kralının bizzat katılıyor olması ve kurulan orduların düzeni her ne kadar beklentiyi arttırmış olsa da özellikle Anadolu'da verilen kayıplar neticesinde sonuçları itibariyle Hristiyanlar için hüsrana oldu. II. Haçlı Seferi'nde alınan başarısızlıklar bazı tarihçiler tarafından Bizanslıların veya Şam kuşatmasında olduğu gibi doğruya yerleşmiş olan Haçlıların ihanetlerine bağlanmıştır.

Ancak göz ardı edilmemesi gereken en önemli konulardan biri; II. Haçlı Seferi'nin ihanetler neticesinde veya III. Conrad ile VII. Louis'in çekişmeleri sonucunda ya da belki Müslümanların bu sefer daha dirayetli durmuş olmalarından kaynaklı olarak Haçlılar için tam bir başarısızlık ve hayal kırıklığı ile sonlanmış olmasıdır. Avrupa, bu seferler sonucunda o kadar çok kayıp vermiştir ki bu durumu aktaran bazı tarihçiler; “Şehirler ve kaleler boştu ve yedi kadına zar zor bir erkek

³⁹⁰ I. ve II. Haçlı Seferleri Vakayinamesi, 69-70.

³⁹¹ William, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, 63-65; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2/235-236; Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 95; Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 125.

³⁹² William, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, 65-66.

düşüyordu, bu zavallı kadınlar babalarının, kocalarının, oğullarının ve erkek kardeşlerinin geri dönmeyeceklerini artık biliyordu.”³⁹³ ifadelerini kullanmıştır.

3.2. Kudüs’ün Geri Alınması

II. Haçlı Seferi’nin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından Willermus’un ifadesiyle; “O günden beri Doğu Latinlerinin durumu kötüden daha kötüye gitti.”³⁹⁴ Şam kuşatmasında alınan başarısızlıktan sonra kullanılan bu ifadede haklılık payı olmakla birlikte yarım asırdır varlığını devam ettiren Haçlılar bölgede etkisini hissettirmeye devam etmişlerdi.

Nureddin Zengî, Haçlılarla yapılan savaşların Müslümanlar tarafındaki en belirgin siması olarak mücadelesine devam etmekteydi. Nureddin Zengî ve Haçlılar arasındaki çatışmalar zaman zaman taraflardan birinin üstünlüğü ile sonuçlanmış, bu süre zarfında batıdan Haçlılara yardımlar gelmeye devam ederken Müslümanlar arasındaki birlik eskiye nazaran güçlenmeye başlamıştı. İkinci Haçlı Seferinden sonra doğudaki Latinlerin göze çarpan en önemli başarısı Askalan şehrini ele geçirmeleri oldu. Ayrıca II. Haçlı Seferi’nden sonraki dönemde Kudüs Krallığı ile Fâtımîler arasında dikkat çeken ittifaklar yapıldı. Nureddin Zengî ise Suriye bölgesinde iktidarını sağlamlaştırarak Şam’ın yönetimini ele geçirmiş ve Kudüs Krallığının doğusunda Haçlılara yönelik en ciddi tehdidi oluşturan Müslüman yönetici konumuna geldi.

II. Haçlı Seferi’nin başarısızlıkla sonuçlanması ile III. Haçlı Seferi’nin başlaması arasında yaklaşık kırk yıllık bir zaman dilimi vardır. Dolayısıyla çalışmamızın kapsamı dikkate alındığında bu süre zarfında gerçekleşen hadiseleri detayları ile anlatmak pek mümkün değildir. Bunun yerine batılı tarihçilerin büyük çoğunluğu tarafından III. Haçlı Seferi’nin başlamasına sebep olarak gösterilen; Kudüs şehrinin Müslümanlar tarafından geri alınması ile bu fethin kahramanı Selâhaddîn-i Eyyûbî hakkında bir takım açıklamalar yapılarak konuya hazırlık yapılacaktır. Bunu yaparken birbiri ile bağlantılı olayları ve kişileri açıklamaya mümkün mertebeyle özen gösterilmiştir.

³⁹³ Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 126.

³⁹⁴ William, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, 66.

3.2.1. Selâhaddîn-i Eyyûbî

Asıl adı Yûsuf b. Eyyûb olan Selâhaddîn-i Eyyûbî, 1138 yılında Bağdat yakınlarındaki Tikrit şehrinde dünyaya gelmiştir. Babası Necmeddin Eyyûb Selçukluların Tikrit valisi iken İmâdüddin Zengî ile kurduğu dostluk neticesinde,³⁹⁵ Zengî'nin talebi üzerine Musul'a giderek onun hizmetine girmiştir. 1139 yılında Zengîlerin Ba'lebek'i zapt etmelerinden sonra Necmeddin buraya vali olarak tayin edilmiştir. Necmeddin'in kardeşi olan ve Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin hayatında önemli bir yeri bulunan Esedüddin Şirkûh ise Zengî'nin kumandanları arasına girmiştir. İmâdüddin Zengî'nin ölümünden sonra her iki kardeş, yeni halef Nureddin Zengî'nin Haçlılarla olan mücadelesinde önemli rol oynamışlardır. Dimaşk'ın ele geçirilmesinden sonra ise Necmeddin buranın valiliğine atanmış Şirkûh ise Nureddin Zengî'nin ordu kumandanlığına yükseltilmiştir.³⁹⁶ Eyyûbî ailesinin Zengî hanedanlığında böyle yüksek konumlara yükselmiş olması şüphesiz Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin çocukluk ve gençlik yıllarında iyi bir eğitim görmesinin yanı sıra ona pek çok farklı avantajlar da sağlamıştır. O gençlik yıllarından itibaren ailesi ve özellikle amcası Şirkûh ile birlikte Haçlılara ve Fâtımîlere karşı yapılan seferlere katılmıştır.

Selâhaddîn-i Eyyûbî yirmili yaşlarına geldiğinde amcası Şirkûh ile Mısır'a yapılan bir sefere katılmıştır. Bu sefer, Mısır'da Şâver adında bir vezirin Dırgâm adında bir kumandanı tarafından makamından edildikten sonra Şâver'in Nureddin Zengî'den yardım istemesi sonucunda gerçekleşmiştir. Nureddin Zengî'nin, Şâver'e destek için Şirkûh komutasında bir ordu hazırlayarak Mısır'a göndermesinin üzerine Dırgâm, Kudüs Kralı Almeric (Amaury) ile ittifak yapmak durumunda kalmıştır.³⁹⁷

Yapılan bu ittifaklar siyasi olarak işlerin ne kadar karışık ve iç içe olduğunu anlamak açısından oldukça önemlidir. Bu durumu özetleyen batılı tarihçi; “Latin krallarının işleri neredeyse Almeric'in saltanatı başlar başlamaz Mısır'inkilerle iç içe geçti ve Hristiyanlar kendilerini Muhammedî ırk, kabile veya hizbe karşı bir diğlerinin yanında savaşıırken buldu.”³⁹⁸ ifadeleriyle durumu özetlemiştir. İşin bundan

³⁹⁵ Abdulhalim Oflaz, *Kuruluş ve Yükseliş Döneminde Eyyûbîler (Melik Adil Dönemi)* (İstanbul: Siyer Yayınları, 2019), 21.

³⁹⁶ Ramazan Şeşen, *Selâhaddin Eyyûbî ve Dönemi* (İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2024), 61-65; Ramazan Şeşen, “Selâhaddîn-i Eyyûbî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2009), 36/338.

³⁹⁷ William, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, 148-150; Morrison, *Haçlılar*, 49; Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğu*, 48.

³⁹⁸ Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 130.

sonraki kısımları batılı tarihçiyi haklı çıkaracak şekilde cereyan etmiştir. Şirkûh, 1164 tarihinde Şâver ile birlikte Dırgâm'ı Kahire'de yenerek Şâver'i eski makamına daha güçlü bir şekilde getirdikten sonra Şâver bu sefer antlaşmanın gereği olarak söz verdiği ücreti ödememek adına Kral Almeric ile anlaşarak bu sefer kurtarıcısı Şirkûh'a yönelik bir ittifakın içerisine girmiştir. Biblis'te kuşatılmış olan Şirkûh, Almeric ve Şâver'e karşı direnmiş birkaç ayı geçen kuşatmanın ardından Almeric, kendi ülkesini ilgilendiren tehlikeler ve kuşatmanın sonuçsuz kalmasından dolayı Kudüs'e geri dönmeyi kararlaştırmış, Şirkûh'a ise sağ salım bir şekilde gidiş izni verilmiştir. Şirkûh nedenini belki de anlayamadığı bu teklifi kabul ederek Mısır'dan ayrılmıştır.³⁹⁹ Bu sefer boyunca amcası ile birlikte bulunan Selâhaddîn-i Eyyûbî, şüphesiz Mısır ve orayı yöneten Fatımiler ile ilgili önemli tecrübeler edinmiştir.

III. Haçlı Seferi ve Selâhaddîn-i Eyyûbî hakkında ilk elden görgü tanıklıklarını ihtiva eden Ernoul Kroniğinde; Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin Mısır'dan dönerken yakalanıp Kerek Kalesi'ne hapsedildiğinden ve burada belirlenen fidyenin amcası tarafından ödendikten sonra serbest bırakıldığından bahseder. Ayrıca aynı kaynak diğer kaynaklarda geçmeyen Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin şövalye olmak istediğini bunun da Kerek senyörü tarafından yerine getirildiği iddiasını aktarır.⁴⁰⁰ Batılı tarihçilerin bir kısmının Selâhaddîn-i Eyyûbî hakkında ortaya attıkları şövalye nitelendirmesinin buradan geliyor olması muhtemeldir. Ernoul Kroniği'nde Selâhaddîn-i Eyyûbî'ye esir düşen ve yine Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin isteği üzerine onun şövalye yapılışını konu alan Hugues de Saint-Omer'e ait bir şiir yer almaktadır. Bahsi geçen şiirin bir kısmı şu şekildedir:

Selahaddin'in Taberiye Kontu Hues'le aralarında geçtiği iddia edilen şövalyelik nizamı;

...
*Ama şimdi bana düşen anlatmaktır
Söylemek ve nakletmek
İşittiğim bir hikâyeyi
Pagan diyarındaki Kral'a dair*

...
*Selahaddin idi adı
Ve o zaman iyi bir kraldı*

...
*Esir düştü Hues
Dosdoğru sokaklardan geçirildi*

³⁹⁹ William, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, 149-151; Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğu*, 48; Morrison, *Haçlılar*, 49; Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 131.

⁴⁰⁰ Ernoul Kroniği *Haçlı Seferleri Tarihi: Selahaddin Eyyubi ve Kudüs'ün Fethi*, çev. Ahmet Deniz Altunbaş (İstanbul: Kronik Kitap, 2019), 44.

Selahaddin'in huzuruna dek

...

Fakat kral elinden tuttu

Odasına götürdü

Ve kibarca rica etti

Hues dedi imanın hakkı için

Dininin tanrısına borçlu olduğun

Bilge biri yap beni

Öğrenmeyi nizamınız hakkında her şeyi

Ve böylece memnuniyetle bilirdim

Nasıl şövalye olunduğunu,

Saygıdeğer efendim yapamam bunu

Niçin?

Efendimiz söyleyeyim

Aziz şövalyelik nizamı

İhsan edilemez zatınıza

Zira bağlısınız batıl bir inanca

Ne vaftiz olmuşsunuz ne iman etmişsiniz

...

Ve mecbursunuz ne dilersem yapmaya

Ne kadar gitmese de hoşunuza

Efendim madem ki zorunluyum bunun yapmaya

*Öyleyse yapacağım...*⁴⁰¹

Kitabın Türkçeye çevirisinde ilgili şiirin Ernoul Kroniğinin 1300'lü yılların başında kopyalanan nüshasına ilave edildiği belirtilir. Dolayısıyla bu şiirde konu edilen Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin şövalye olmak konusundaki ısrarı pek akılcı görünmemektedir. Selâhaddîn-i Eyyûbî hem yaşadığı dönemde hem de sonrasında gerek Müslümanlar gerekse Avrupalı Hristiyanlar nazarında kişiliği ile imrenilecek bir portre çizmiştir. Bu hayranlık uyandıran özelliklerinden dolayı kendisine yönelik böyle bir yakıştırmaların yapılmış olma ihtimali kuvvetlidir. Zira şövalyelik makamı dönemin Avrupa'sında toplum içerisindeki en prestijli konumlardan birini teşkil ediyordu.

Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin tarih sahnesine çıktığı ilk Mısır seferinden yaklaşık dört yıl sonra Şirkûh'un ısrarları üzerine Mısır'a yönelik yeni bir sefer hazırlığına başladı. Nureddin Zengî Kudüs ile ittifak halinde olan Mısır'ın önemli bir tehdit olduğunun farkındaydı ayrıca Mısır'ın ele geçirilmesi Haçlıların gücünü ve hâkimiyet alanını sınırlamak anlamına geliyordu. Bundan dolayı yapılacak olan seferin öneminin farkındaydı.

Şirkûh, Şâver'in Haçlılar ile olan iş birliğini eleştirerek Bağdat halifesinin de manevi desteğini aldı böylece cihat propagandası ile hazırlanan ordunun başında Mısır'a doğru harekete geçti. Yanında yeğeni ve güvendiği komutanlarından

⁴⁰¹ Ernoul, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 348-362.

Selâhaddîn-i Eyyûbî de vardı. Nureddin Zengî'nin Mısır'a yönelik hareketini öğrenen Almeric ise Şâver'e yardım etmek üzere ordusuyla derhâl yola koyuldu. 1167 yılının Mart ayında karşılaşan Şirkûh ve Almeric çetin bir çatışmadan ve Almeric büyük kayıplar verip neredeyse esir düşmekten kurtulduktan sonra Mısır'ın farklı yerlerine çekilmişlerdi. Şirkûh ele geçirilen İskenderiye'yi, Selâhaddîn-i Eyyûbî'ye bırakarak birlikleri ile Kahire'ye saldırı yapacağı Yukarı Mısır'a konuşlandı. Şâver ve Almeric'in orduları ise bir yanda Kahire'yi koruyup öte yandan İskenderiye'yi kuşatmaya devam etmekteydiler. Her iki taraf yaklaşık beş ay süren çatışmalardan bir sonuç alamayınca barış müzakerelerine razı oldu. Buna göre her iki ordu Mısır'ı boşaltacak, Şirkûh'a savaş tazminatı ödenecek Almeric ise tazminatın yanı sıra Mısır'dan yıllık olarak vergi almaya devam edecekti.⁴⁰² Şirkûh ikinci Mısır seferinden de umduğunu bulamamış görünüyordu, yeğeni Selâhaddîn-i Eyyûbî ise İskenderiye şehrini savunurken gösterdiği başarıdan dolayı adından söz ettirir bir hale geldi.

Almeric ve Şirkûh'un Mısır'dan ayrılımlarının üzerinden henüz bir yıl geçmişti ki Mısır'ın zenginliklerinin farkında olan ve niteliksiz idarecilerin elinde olduğunu düşünen Bizans İmparatoru Manuel'den, Almeric'e Mısır'ı ele geçirme teklifi geldi. Almeric, Şâver ile yaptığı antlaşmaya rağmen Manuel'den gelen bu teklifi geri çevirmemişti zira onun için kâfirlere verilen sözde sadakat göstermeye gerek yoktu. Kral Almeric ile İmparator Manuel arasında elçilik görevini yapan kronikçi; İmparatorun yanından geldikten hemen sonra Kral Almeric'in, İmparatoru beklemeden Mısır'a hareket etmek üzere hazırlıklara başladığını belirtir. Almeric'in, Şâver'in kendisiyle olan antlaşmaya ihanet edip Nureddin Zengî'den yardım isteyeceğini düşündüğü için böyle davrandığını ekler.⁴⁰³ Ebû'l-Ferec ise vergi toplamak için Mısır'a gelen kuvvetlerin burada yeteri kadar asker bulunmadığını fark edip Almeric'e Mısır'ı kolayca fethedebileceğini bildirmesi üzerine böyle bir sefere kalkışıldığını belirtir.⁴⁰⁴

Almeric 1168 yılının Ekim ayı sonunda ordusuyla Kudüs'ten ayrılarak on gün içinde Biblis'e vardı. Şehri kuşatıp ele geçirdikten sonra yaş ve cinsiyet

⁴⁰² William, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, 157-181; Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğu*, 48-49; Morrison, *Haçlılar*, 49; Şeşen, *Selahaddin Eyyûbî ve Dönemi*, 76-79.

⁴⁰³ William, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, 188.

⁴⁰⁴ Abû'l-Farac, *Abû'l-Farac Tarihi*, 407.

gözetilmeksizin halkın büyük çoğunluğunu katletti. Aralarında Şâver'in oğlu ve yeğenin bulunduğu birçok kişi de esir alındı.⁴⁰⁵ Biblis'ten sonra Kahire'ye hareket eden Almeric, faydası olacağını umarak bir Haçlı filosunun da Nil Nehrine girmesini istemişti. Bu arada dönemin Fâtımî Halifesi Âdîd ile Şâver Kahire'yi savunmak için güçlerini buraya toplayarak başta Nureddin Zengî olmak üzere pek çok kişiye yardım taleplerini iletmişlerdi. Halife'nin Nureddin Zengî'den yardım isterken içinde olduğu zor durumu göstermek adına eşlerinin ve kızlarının saçlarını kesip yolladığı belirtilir.⁴⁰⁶ Nureddin Zengî ise Halife'nin bu talebini kabul ederek en seçkin birliklerini başında Şirkûh ve Selâhaddin'le hızlıca Mısır'a yolladı.⁴⁰⁷

Selâhaddin, amcası Şirkûh ile birlikte 1169 yılının ilk ayında Mısır'a vardı. Bu onların üçüncü Mısır seferiydi. Bir süredir devam ettirdiği Kahire kuşatmasından bir sonuç alamayan Almeric yardıma gelen ordulardan haberdar olunca önce Biblis'e geri çekilmiş ardından Kudüs'e dönmek zorunda kaldı.⁴⁰⁸ Şirkûh ise artık varmış olduğu Kahire önünde karargâhını kurdu. Halife, Şirkûh'u çağırarak kendisine taltiflerini iletmış ve onu her seferinde güzel bir şekilde ağırlamıştı ancak idare tamamen Şâver'in elinde olduğundan başka bir şey yapamamıştı. Şâver ise antlaşmanın şartlarını yerine getirmemek için yine bir oyalama politikasına girişti. Bunun üzerine Şâver, Halife Âdîd'ın emri ile öldürülmüştür. Willermus ise Şâver'in, Şirkûh tarafından başı kesilerek⁴⁰⁹ öldürüldüğünü belirtir. Aynı konuda Ebû'l-Ferec, Şâver'in öldürülmesi ile ilgili olarak Selâhaddin-i Eyyûbî'nin sürekli fırsat kolladığını ancak amcasından bu yönde bir izin alamadığını belirtip Şirkûh'un olmadığı bir gün Şâver'i yakalayıp daha sonra Halife ve amcasından izin aldıktan sonra öldürdüğünü ifade eder.⁴¹⁰ Halife Âdîd, Şâver'in yerine Şirkûh'u vezir tayin etmişti böylece Şirkûh uzun zamandır istediği Mısır hâkimiyetini sonunda elde etti. Ancak bu durum çok uzun sürmemiş ve Şirkûh yaklaşık bir yıl⁴¹¹ veya birkaç ay⁴¹² sonra ölmüş yerine ise yeğeni Selâhaddin-i Eyyûbî geçti.

⁴⁰⁵ William, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*.

⁴⁰⁶ Abû'l-Farac, *Abû'l-Farac Tarihi*, 404.

⁴⁰⁷ Ernoul, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 45; William, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, 187-190; Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 104.

⁴⁰⁸ William, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, 190-193; Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğu*, 49.

⁴⁰⁹ William, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, 194.

⁴¹⁰ Abû'l-Farac, *Abû'l-Farac Tarihi*, 408.

⁴¹¹ William, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, 195.

⁴¹² Abû'l-Farac, *Abû'l-Farac Tarihi*, 408.

Selâhaddîn-i Eyyûbî amcası Şirkûh'un ölümünden sonra Mısır'ın Fatîmî Halifesine bağlı bir vezir ama aynı zamanda Nureddin Zengî'nin Mısır naibi oldu. Uzun süre devam etmeyeceği belli olan bu ikilik Halife Adıd'ın ölümü ile son buldu. Halife Adıd'ın ölümü ile ilgili kaynaklarda farklı anlatımlar bulunmaktadır. Bazı kaynaklarda Halife'nin hastalanıp eceli ile öldüğü belirtilirken⁴¹³ Willermus, Halife'nin bizzat Selâhaddîn-i Eyyûbî tarafından hâkimiyetini kabul ettirmek için öldürüldüğünü belirtmektedir.⁴¹⁴ Ernoul Kroniğinde ise Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin halifeyi öldürmesi detaylı bir mizansen ile anlatılır.⁴¹⁵ Ancak bu anlatımlarda Şâver'in öldürülmesi ile Halife Adıd'ın ölümü karıştırılıyor olabilir. Zira Şâver'in kurduğu hâkimiyet ile Mısır'ın gölge lideri konumundaydı dolayısıyla onun öldürülmesini konu alan anlatımların Halife Adıd'ın ölümü ile karıştırılması muhtemeldir.

Halife Adıd'ın ölümünün ardından aile efradı ev hapsine mahkûm edilmiş böylece veraseti sona erdirilmişti.⁴¹⁶ Selâhaddîn-i Eyyûbî böylece Fâtîmî halifeliğine son vermiş ve Nureddin Zengî'ye bağlılığını bildirmiş, konumundaki karışıklık bir nebze son buldu. Selâhaddîn-i Eyyûbî, Mısır hâkimiyetinin ilk dönemlerinde Haçlılarla bir takım savaflara girdi ve bazı bölgeleri ele geçirdi. Ayrıca Mısır'da baş gösteren ayaklanmaları bastırıp ve Nureddin Zengî ile ortak seferler düzenledi. Ancak Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin, bağlılığını belirttiği Nureddin Zengî'nin tüm emîrlere uymadığı ile ilgili bazı aktarımlar mevcuttur. O Kerek ve Şevbek kalelerine karşı Nureddin Zengî ile ortak düzenlediği bir saldırıyı Kahire'de bir ayaklanma olduğunu belirtip yarıda bırakarak Nureddin Zengî'nin öfkesine sebep olmuştu.⁴¹⁷ Ayrıca emîrlar meclisinde Nureddin Zengî'nin kendisini cezalandırma tehdidinde savaş tehdidiyle karşılık vermiş, babası Necmeddin Eyyûb'un eğer Nureddin Zengî isterse oğlunun kellesini alacağını belirtmesi üzerine durum yatışmıştı.⁴¹⁸ Selâhaddîn-i Eyyûbî ve Nureddin Zengî arasındaki durumu anlamak için Nureddin Zengî'nin hizmetinde bulunmuş ve Selâhaddîn-i Eyyûbî tarafından da

⁴¹³ Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğu*, 52; Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 135; Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 105.

⁴¹⁴ William, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, 195.

⁴¹⁵ Ernoul, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 47-48.

⁴¹⁶ Holt, *Haçlı Devletleri ve Komşuları*, 87.

⁴¹⁷ Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğu*, 52.

⁴¹⁸ Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 135.

değer verilen danışmanlarından olan Üsâme b. Münkız'ın⁴¹⁹ Nureddin Zengî'den duyduğunu belirttiği şu ifadeler oldukça önemlidir: “Üç adamım var. Bunlardan birisi Allah'tan korkar benden korkmaz (Zeyneddin Ali), ikincisi benden korkar ancak Allah'tan korkmaz (Nasireddin Sungur), üçüncüsü de ne benden ne de Allah'tan korkar (Selâhaddîn-i Eyyûbî).”⁴²⁰

Nureddin Zengî ve Selâhaddîn-i Eyyûbî arasındaki gerginlik, Nureddin Zengî'nin Mısır'ın hazinelerinden gelen payı az bulup Mısır'a karşı bir ordu hazırlamak üzereyken⁴²¹ 15 Mayıs 1174'te gelen ölümü ile son buldu.⁴²² Nureddin Zengî'nin ölümünden sonra yerine oğlu el-Melikü's-Salih geçmiş olsa da yaşının küçük olması ve devleti yönetemeyecek olmasından dolayı bir takım karışıklıklar baş göstermişti. el-Melikü's-Salih, amcası Seyfettin Gazi tarafından Halep'e götürülmüş ve burada onun himayesinde Zengî hanedanlığının meşru varisi olarak Zengî Hanedanlığının gücünü kullanmaya devam etmişti. Dimaşk'tan elçiler Selâhaddîn-i Eyyûbî'ye mektuplar göndererek onun hâkimiyetini kabul edeceklerini bildirince Selâhaddîn-i Eyyûbî 29 Ekim 1174'te buraya gelerek kontrolü eline almıştı.⁴²³ Ernoul Kroniğinde; Dimaşk Sultanı ve Nureddin Zengî'nin eşi İsmettüddin Amine'nin, kocasının ölümünden sonra topraklarını kuşatan Haçlılara karşı Selâhaddîn-i Eyyûbî'den yardım istediğini belirterek onu davet ettiğini bunun üzerine Dimaşk'a gelen Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin kendisi ile evlenerek burayı ele geçirdiği belirtilir.⁴²⁴

Nureddin Zengî'nin ölümü ve Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin Dimaşk'ı İsmettüddin Hatun ile yaptığı evlilik bağıyla kontrolüne almasından sonra belki Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin yaptıkları ile en çok konuşulacağı ve tartışılacağı dönem başlamış oldu. Mısır ve Şam'ın mutlak hâkimi olan Selâhaddîn-i Eyyûbî, bundan sonraki dönemde Zengî Hanedanlığına ait toprakları kendi yönetimi altında birleştirmek için Suriye'de bir yayılma politikası izlemeye başladı. Bu süre zarfında Haçlılarla olan mücadelesine devam eden Selâhaddîn-i Eyyûbî, 1181 yılında el-Melikü's-Salih'in

⁴¹⁹ Ali Sevim, “İbn Münkız”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1999), 20/221.

⁴²⁰ İbn Münkız, *Kitab el-İtibar*, 194-195.

⁴²¹ Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğu*, 53.

⁴²² William, *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, 222-223.

⁴²³ İbnü'l-Esir, *İslâm Tarihi: el-Kamil fi't-Tarih Tercümesi*, 11/333-335.

⁴²⁴ Ernoul, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 53-54.

ölmesi ile Halep üzerindeki hakkının tanınmasını istedi ve en nihayetinde 1183 yılında Halep şehrini de hâkimiyeti altına aldı. Halep şehrini ele geçirmesi Selâhaddîn-i Eyyûbî'ye önemli stratejik avantajlar sağlamanın yanı sıra Musul atabeylerinin kendisine bağlanmasını da kolaylaştırdı. Böylece Selâhaddîn-i Eyyûbî Mısır ve Suriye bölgesinin hâkimi olarak Haçlıları iki taraftan saran gücün kontrolünü ele geçirdi.⁴²⁵ Selâhaddîn-i Eyyûbî Mısır veya Suriye'de güttüğü politika ile ilgili olarak zaman zaman eleştirilmiş olsa da bu durum Haçlılara karşı devam ettirilen savaşlarda Müslümanlar açısından oldukça önemli avantajlar sağladı.

3.2.2. Hittîn Savaşı

1185 yılında Almeric'in veliahtı Cüzzamlı Kral olarak bilinen IV. Baudin ölünce her hangi bir çocuğu olmadığı için yerine kız kardeşi Sibylla'nın beş yaşındaki oğlu V. Baudin Kudüs Krallığı tahtına geçti, naipliğine ise Trablus kontu III. Raymond atandı. Selâhaddîn-i Eyyûbî ile barış yapmanın gerekliliğine inanan Raymond dört yıllık bir barış antlaşması ile bu amacına ulaştı.⁴²⁶

Ancak aradan çok uzun bir süre geçmeden 1186 yılının yazında V. Baudin, batılı bir tarihçinin ifadesi ile doğal sebeplerden ziyade sapkın bir annenin hileleri ile erken yaşta öldü.⁴²⁷ Bundan sonra taç kraliçe vasfıyla Sibylla'ya geçmişti ancak o taç takma töreninde tacı beş yıl önce Avrupa'dan gelen ve baronlar tarafından pek sevilmeyen kocası Guy de Lusignan'ın başına taktı.⁴²⁸ Raymond başta olmak üzere bazı baronlar ise davranışlarını pek tasvip etmedikleri yeni krala bağlılık yemini etmekten geri durdular.⁴²⁹

Guy kral oluşuna müteakip kendisine bağlılık yemini etmeyen Raymond'un bulunduğu Taberiye'yi kuşatmak için hazırlıklara başladı. Bu sıra Raymond ise Selâhaddîn-i Eyyûbî'ye haber yollayarak krala karşı yardım talebini ilettiler ve bunda muvaffak oldu.⁴³⁰ Ancak daha sonra Fransız kontlarından Balian d'İbelin'in, Guy'u giriştiği bu iç savaştan vazgeçirdiği ve Raymond ile bağlılık yemini etmeyen diğer

⁴²⁵ Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğu*, 54-57; Şeşen, "Selâhaddîn-i Eyyûbî", 36/337-340.

⁴²⁶ Ernoul, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 111.

⁴²⁷ Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 110.

⁴²⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2/375.

⁴²⁹ Ernoul, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 122.

⁴³⁰ Ernoul, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 122.

baronları yeni krala bağlılık yemini etmeye ikna ettiği belirtilir.⁴³¹ Selâhaddîn-i Eyyûbî ise bu süre zarfında toplamış olduğu ordu ile Banyas'ta beklemekteydi.⁴³² Hem krala bağlılık yemini eden hem de Selâhaddîn-i Eyyûbî ile yaptığı antlaşmayı bozmaktan çekinen Raymond, Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin oğlu Efdal b. Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin kendi topraklarından geçerek Hristiyanlara ait bazı yerleri yağmalamasına, Hospital ve Tapınak Şövalyelerinden ise yüz kırk tanesinin ölümüne göz yummuştu. Daha sonra Raymond bu yaptıklarından vazgeçip Selâhaddîn-i Eyyûbî ile olan antlaşmasını bozmuş ve özür dileyerek yeniden Kudüs Kralına olan bağlılığını bildirdi.⁴³³

İbnü'l-Esir, Trablus Kontu Raymond'un Hristiyanlara olan ihanetinin Haçlıları zayıflattığını, Müslümanları ise cesaretlendirip onların topraklarını ele geçirme arzuları kamçıladığını belirtir.⁴³⁴ Müslümanlar ile Haçlılar arasında beklenen çatışmanın fitilini ateşleyen kişi ise Kerek Kalesinin Prensi Renaud de Chatillon oldu. Daha önce 1182 ve 1183 yıllarında Mekke'ye hac yapmak maksadıyla giden Müslüman hacılara yaptığı saldırılarla adından söz ettiren Renaud, 1186 yılının sonlarında muhtemelen yeni kral Guy'un da tepki göstermeyeceğinden emin bir şekilde Mısır'dan Suriye'ye gitmekte olan bir kervana saldırıp mallarına el koydu ayrıca kervanda bulunanları öldürdü veya esir etti. Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin esirleri teslim edip malları iade etme talebini ise karşılıksız bırakarak kaçınılmaz seferin başlamasına sebep oldu.⁴³⁵

Selâhaddîn-i Eyyûbî, 1187 yılının başında bütün vilayetlerine cihad çağrısı yaptığı mektuplar gönderdi. Kendisi de 11 Nisan 1187 tarihinde ordusuyla Dimaşk'tan harekete geçti.⁴³⁶ Haçlılara ait bazı yerleri ele geçiren Selâhaddîn-i Eyyûbî 24 Haziran 1187 tarihinde planlamış olduğu üzere Tüseyl Tepesinde ordusunu denetledi ve buradan 26 Haziran Cuma günü ise düşman üzerine yürüyüşe başladı.⁴³⁷

⁴³¹ Ernoul, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 123; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2/376-378.

⁴³² Ernoul, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 122.

⁴³³ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2/379-380.

⁴³⁴ İbnü'l-Esir, *İslâm Tarihi: el-Kamil fi't-Tarih Tercümesi*, 11/416.

⁴³⁵ İbnü'l-Esir, *İslâm Tarihi: el-Kamil fi't-Tarih Tercümesi*, 11/417; Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğu*, 57-58.

⁴³⁶ İbnü'l-Esir, *İslâm Tarihi: el-Kamil fi't-Tarih Tercümesi*, 11/58.

⁴³⁷ İbn Şeddat, *Selahaddin-i Eyyûbi'nin Hayatı Onun Güzellikleri ve İzlediği Siyasetin İncelikleri*, çev. Hilmi Beyca (İstanbul: Büyüyen Ay Yayıncılık, 2021), 99.

Haçlı ordusu, Müslüman ordusunun geldiğinden haberdar bir şekilde Safuriye denilen bölgede beklemekteydi. Müslümanların Taberiye'yi ele geçirdiği haberi üzerine bir toplantı yapıldı. Raymond, eşi Taberiye'de bulunmasına rağmen söz alarak oraya gitmenin çok riskli olduğunu belirtip ve Kudüs'te savunmayı güçlendirmeyi tavsiye etti, buna karşılık Tapınak Şövalyeleri liderinin hain olarak nitelendirdiği Raymond'un sözlerine kulak asılmaması gerektiğini belirtmesi üzerine Kral Guy Taberiye üzerine yola çıktı.⁴³⁸

3 Temmuz 1187 sabahı harekete geçen Haçlı orduları uzun bir yürüyüşün ardından hörgüce benzeyen iki tepenin üzerinde bulunan kayalıklardan dolayı Hittîn Boynuzları olarak nitelenen Hittîn Tepesine yakın bir yaylaya varmışlardı. Ancak Haçlı ordusu kavurucu sıcaklığın getirdiği yorgunluk ve susuzlukla beraber herhangi bir su kuyusu olmadığından suya ulaşma imkânından mahrum bir şekilde geceyi burada geçirmek zorunda kaldı. Su bulmak ümidiyle yerlerini terk eden Hristiyanlar ise kendilerini çevreleyen Müslüman askerleri tarafından öldürüldü.⁴³⁹

Ernoul, Müslümanların ve Haçlıların ordugâhların birbirine yakınlığını belirtirken her iki tarafından birbiri ile konuşabildiği mesafede olduğunu belirtir.⁴⁴⁰ Her iki ordu da bulunan asker sayıları ile ilgili farklı sayılar karşımıza çıkıyor olsa da Ernoul Kroniğinde geçen ve İtalyan Hospital Şövalyeleri liderine yazılan bir mektupta; Hristiyanların sayısı otuz bin olarak belirtilirken Müslüman ordusunun ise seksen bin kişiden müteşekkil olduğu ifade edilir.⁴⁴¹

Geceyi suya ulaşmadan geçiren Haçlı ordusu 4 Temmuz sabahı çarpışma için hazırlandılar ancak Müslüman ordusu çarpışmayı sıcaklar artana kadar başlatmak istememişti. Müslüman askerleri, Haçlı ordusunun susuzluğu daha çok hissedeceği öğle saatlerini beklerken zaman zaman ani saldırılarla onları ok yağmuruna tuttu. Ayrıca topladıkları çalılıkları Haçlı askerlerinin etrafında yakarak yaz sıcaklığının üzerine bu sıcakla güçlerini daha da azaltmayı ummuşlardı. Raymond'un bazı şövalyeleri daha fazla susuzluğa dayanamayarak gidip Müslümanlara teslim olmuştu bile bunu gören Guy, Trablus kontuna öncü saldırı kolu olarak saldırı emri verdi. Yaptıkları saldırı ile başarıya ulaşamayan Raymond ve askerleri Müslümanların Kral Guy ve yanındakilere ulaşmasının da önü açtı.

⁴³⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2/383.

⁴³⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2/383-384.

⁴⁴⁰ Ernoul, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 139.

⁴⁴¹ Ernoul, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 141-143.

Müslümanların şiddetli saldırılarına daha fazla dayanamayan Haçlı ordusu büyük kayıplar vererek bu savaşı kaybetti. Guy, Renaud ve Tapınak Şövalyeleri liderinin de aralarında bulunduğu pek çok kişi esir edildi. Raymond yaptığı ilk saldırı sonrası açılan Müslüman hatlarının arasından kaçabilmişti. Balian d'İbelin yanındakilerle birlikte kaçmayı başaranlar arasındaydı. Ayrıca Gerçek Haç bu savaşta Müslümanların eline geçti.

Savaş sona erdikten sonra esirler Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin huzuruna getirildi, Selâhaddîn-i Eyyûbî o sırada çok susamış olan Kral Guy'a bir kadeh şerbet getirtti. Kral şerbeti içtikten sonra yanında bulunan Renaud'a ikram edince Selâhaddîn-i Eyyûbî bu duruma çok öfkeleni. Müslümanlara çok eziyetler veren ve sözünde durmayan Renaud'un kellesini vuracağına yemin ettiğini belirterek onu çadırından dışarı çıkarttı ve kılıcıyla Renaud'un kellesini vurdu. Sonra yerdeki kelleyi ülkenin tüm kalelerinde dolaştırıldıktan sonra yakmak üzere oradakilere emir verdi. Tapınak şövalyeleri de Renaud ile aynı sonu paylaştılar. Kral ve diğer esirler ise Şam'daki zindanlara atılmak üzere yollandı. Hittîn zaferi sonrası; Taberiye, Nasıra, Beyrut, Yafa, Sayda ve Akka gibi pek çok şehir savaşımadan teslim olmuşlardı. Askalan ise uzun sürmeyen bir kuşatmanın ardından Kral Guy'un serbest bırakılması şartıyla teslim olmuştu. Ernoul Hittîn'den sonra Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin Kudüs Krallığına bağlı Kudüs, Sur ve Kerek dışında her yeri ele geçirdiğini belirtir.⁴⁴²

Hittîn galibiyeti Müslümanlar açısından oldukça parlak bir şekilde sonuçlandı. Bu zaferle Suriye'de bulunan birçok yer savaşılmadan ele geçirilmiş Haçlıların etkinliği büyük oranda sonlandırıldı. Henüz Kudüs fethedilmemiş olsa da bu savaşla Kudüs'ü koruyacak askeri bir güç kalmadığından aslında bu fethin doğurabileceği tüm zorluklar ortadan kaldırıldı.

Batılı tarihçilerin büyük çoğunluğu bu mağlubiyeti Hristiyanlar arasındaki parçalanmaya bağlamaktadırlar. Aynı zamanda Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin uzun bir süredir kurmaya çalıştığı ve Haçlıları her yönden saran gücün tek bir kişide yani kendisinde bulunuyor olması da bu zaferin elde edilmesinde oldukça önemli bir rol oynamıştır.

⁴⁴² Ernoul, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 139-156; İbn Şeddad, *Selahaddin-i Eyyûbî'nin Hayatı Onun Güzellikleri ve İzlediği Siyasetin İncelikleri*, 99-104; İbnü'l-Esir, *İslâm Tarihi: el-Kamil fi't-Tarih Tercümesi*, 11/418-431.

3.2.3. Kudüs'ün Fethi

Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin Askalan şehrini teslim aldığı gün Kudüs'ten bir heyet barış yapmak amacıyla geldi. Bu görüşmede Selâhaddîn-i Eyyûbî kutsal bir şehri kuşatmak istemediğini belirterek oldukça cömert tekliflerde bulundu ve Kudüs'ü teslim etmeleri şartıyla onlara; ekip biçecekleri araziler, istediklerinde Hristiyan topraklarına güvenle geçme teminatı, bol erzak ve yiyecek getirtme sözleri verdi. Buna rağmen gelen heyette bulunanlar şehri asla teslim etmeyeceklerini belirtmişlerdi. Dolayısıyla yapılan bu görüşmelerden bir sonuç alınamadı. Ayrıca Askalan kuşatmasında şehirde bulunan Balian d'İbelin, Selâhaddîn-i Eyyûbî'den Kudüs'e gidip eşi ve çocuklarını almak ve ardından Kudüs'ü terk etmek için izin istemişti ve kendisine bu konuda izin verilmişti. Ancak Kudüs'e vardığında şehir halkı kendisine yalvararak orada kalması konusunda kendisini ikna etmişti.⁴⁴³

Kudüs'ü savaşız teslim etme teklifi Haçlılar tarafından reddedilen Selâhaddîn-i Eyyûbî, şehri kılıç zoruyla ele geçirmek ve ilk Haçlı seferlerinde Müslümanlara yapılanların intikamını almak üzerine yemin etti. Kudüs çevresindeki Haçlı kalelerini tek tek ele geçirdikten sonra farklı yerlere dağılmış olan ordusuna Kudüs'ü kuşatmaya hazırlanmak için haber gönderdi. Selâhaddîn-i Eyyûbî toplanan orduyla 20 Eylül 1187 tarihinde karargâhını Kudüs'ün batısına kurdu ve şehri muhasaraya başladı. Kudüs şehri ise civar yerleşim yerlerinden kaçıp gelen on binlerce insan ile dolup taşmıştı ancak bunların çoğu savaşamayacak durumda olan kadın ve çocuklardan oluşmaktaydı. Batılı tarihçiler bu sayılarla ilgili savaşabilecek her erkeğe karşılık kırk kadın ve çocuk olduğunu belirtirler. İbn Şeddad ise Kudüs'te kadın ve çocukların dışında altmış bin savaşçı olduğundan bahseder.⁴⁴⁴

Kudüs halkına son bir uyarı ile teslim olmalarını aksi takdirde verdiği yemini hatırlatan Selâhaddîn-i Eyyûbî bir sonuç alamayınca, 25 Eylül 1187'de kuşatma noktasını değiştirerek kurdurduğu mancınıklarla şehri dövmeye ve surlara saldırılarda bulunmaya başladı. Haçlılar, saldırılara aynı şekilde karşılık vermiş İbnü'l-Esir'in ifadesiyle her iki taraf da dinî bir vecibeyi yerine getirir gibi savaşmaya devam etmişti.⁴⁴⁵

⁴⁴³ Ernoul, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 154-155.

⁴⁴⁴ İbn Şeddad, *Selahaddin-i Eyyûbi'nin Hayatı Onun Güzellikleri ve İzlediği Siyasetin İncelikleri*, 105-106.

⁴⁴⁵ İbnü'l-Esir, *İslâm Tarihi: el-Kamil fi't-Tarih Tercümesi*, 11/431-434.

Ancak gün geçtikçe Hristiyanlar dayanamayacaklarını anlamışlardı ve bu sefer eman dilemek üzere Selâhaddîn-i Eyyûbî'ye elçiler göndermeye başlamışlardı. Selâhaddîn-i Eyyûbî ise yeminini hatırlatarak sadece köle olarak esir edileceklerini hatırlatıp yeni bir antlaşmaya yanaşmadı. Bunun üzerine elçi olarak görevlendirilen Balian d'İbelin, Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin huzuruna gelerek; içerde on binlerce kadın ve çocuk olduğunu belirtmiş eğer antlaşmaya yanaşmazsa bunların tamamının kendileri tarafından kılıçtan geçirileceğini, ardından şehirde bulunan her şeyin yakılıp yıkılacağını, savaşabilecek durumda olanların da son nefesine kadar direneceğini belirtip tüm bunların yaşanmaması için merhamet diledi. Selâhaddîn-i Eyyûbî çevresinde bulunanlarla görüşükten sonra; Kudüs'te yaşayanları kendi esirleri olarak göreceğini ancak fidye karşılığında ödemesini yapan herkese özgürlüğünü vereceği belirtip ödeme yapamayan kişilerin ise esir olarak kalmaya devam edeceği bir antlaşmayı kabul etti. Fidyenin miktarı konusunda yapılan pazarlıklarda oldukça cömert davranan Selâhaddîn-i Eyyûbî, çok cüzi bir miktarı kabul ederek neredeyse herkesin özgürlüğüne kavuşmasına olanak tanıdı. Öyle ki Selâhaddîn-i Eyyûbî, fidyesini ödeyemeyen sayısız yoksulu kendisi sadaka olarak azat etti. Böylece 2 Ekim 1187 tarihinde Kudüs teslim oldu⁴⁴⁶ ve surlarında İslâm'ın sancağı yeniden dalgalanmaya başladı.

Kudüs fethedildikten sonra ahaliye şehri boşaltmaları için kırk gün süre tanındı. Bu zaman zarfında şehri terk eden herkes Hristiyan topraklarına kadar güvenle götürülecek, saldırılara karşı kendilerine silah taşıma izinleri verilecek ayrıca Müslüman muhafızlar tarafından korunacaklardı.⁴⁴⁷ Ayrıca Selâhaddîn-i Eyyûbî kendisine karşı silah kullanmamış Tapınak Şövalyelerinin gitmesine izin verip yolculuk yapamayacak olanlarının da bir yıl Kudüs'te kalıp bakımlarının burada yapılmasına izin verdi.⁴⁴⁸ Selâhaddîn-i Eyyûbî daha önceden Abbasi Halifesi'ne yollamayı düşündüğü Hristiyan din adamlarına yanlarında taşıdıkları kutsal nesnelerle gitme izni vermiş, şehri terk ederken yanına gelen Kraliçe Sbylle'ye teselli verdikten sonra kocasıyla buluşmak üzere ayrılmasına izin verip yanında bulunan saray ahalisinin tutsak olan eşlerinin serbest bırakılması talebini de kabul

⁴⁴⁶ Ernoul, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 169-174; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 2/388-391.

⁴⁴⁷ Ernoul, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 176.

⁴⁴⁸ Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 141.

etmişti.⁴⁴⁹ Selâhaddîn-i Eyyûbî fidyasını ödeyemeyenlerden beş yüzünü Balian'ın talebi üzerine beş yüzünü ise Kudüs Patriğinin ricası üzerine azat etti. Böylece sayıları yüz bini bulan şehir ahalisinin büyük çoğunluğu özgür bırakıldı. Bütün hesaplar, ödemeler ve azat edilenler ile ilgili sayımlar yapıldıktan sonra şehirde hala kalan on bir bin kişi ise esir edildi.⁴⁵⁰

Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin Kudüs'ün fethinde gösterdiği alicenaplık ona karşı duyulan saygının ve merhametinin enginliğinin ne denli yüce olduğunun bu gün dahi batılı tarihçiler tarafından övülmesinin en büyük nedenlerindendir. Bu konu da Mombert; "Galip Serazenin insanlığını uzun uzadıya ilk Haçlıların barbarca zulmüyle kıyaslamak gereksizdir. Ancak Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin Davud Kapısı'nda gösterdiği merhamet tarihte bilinen en etkileyici manzaralardan biridir."⁴⁵¹ diyerek bu konudaki düşüncelerini ifade etmiştir. Batılı tarihçi Scott ise; "Bu cengâver; adalet, kararlılık, basiret, merhamet ve şefkat gibi niteliklerin hepsini kişiliğinde toplamıştı. Onun devrinde Batılıların İslâm ülkelerinde gördükleri umran ve medeniyet Avrupalıların medenileşme yoluna girmelerine sebep olmuştu. Onun ahlaki yüksekliğinin hayranı Avrupalılar, Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin adını cesaretle özdeşleştirerek saygı duyarlar."⁴⁵² ifadeleriyle Batılıların gözündeki Selâhaddîn-i Eyyûbî algısına ışık tutmuştur.

Selâhaddîn-i Eyyûbî Kudüs'e girdikten sonra Hz. Ömer Mescidi'ne gelerek tepesindeki haçı söktürdü ve Şam'dan istettiği beş deve yükü gül suyu ile camiye yıkattı. Sökülen haç zaferin sembolü olarak Müslümanlar tarafından sokaklarda sürüklendi, Kutsal Kabir Kilisesi dışındaki kiliseler camiye dönüştürüldü.⁴⁵³

Dönemin kronikçilerinden Ernoul, Selâhaddîn-i Eyyûbî ve Müslümanların Hristiyanlara karşı olan tutumunu hayret verici olarak değerlendirmektedir. Kudüs şehrinden çıkan Hristiyanların, Müslümanların koruması altında güvenilir bir şekilde yolculuklara devam ettiğini, konakladıkları yerlerin civar bölgelerinde yaşayan Müslüman ahalinin bunlara bol bol yiyecek getirip ucuz fiyattan sattığını belirtirerek bu durum karşısındaki şaşkınlığını dile getirir. Hristiyan kafilelerinden birisinin

⁴⁴⁹ Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 115.

⁴⁵⁰ Ernoul, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 179; Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 115.

⁴⁵¹ Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 115.

⁴⁵² Walter Scott, *Selahaddin Eyyubi ve Arslan Yürekli Richard: 3. Haçlı Seferinin Filistin Safhasının Romanı*, ed. Erol Kılınç, çev. Mehmed Halid (İstanbul: Ötüken, 2012), 9.

⁴⁵³ Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 116.

Trablus önlerine gelip dindaşlarının elinde olan bu şehre sığınma isteklerinin ise geri çevrildiğini hatta şehirden çıkan Haçlı şövalyelerinin, zenginlerin ellerindeki mallarına el koyduğunu ifade eder. Bu şekilde yoksul kalanların Antakya ve Ermenistan topraklarına göç ettiğini, Avrupa'ya gitmek üzere İskenderiye önlerine gelen Hristiyanların ise gemilere binecekleri zamana kadar Müslümanlar tarafından korunduktan sonra sağ salım bir şekilde ülkelerine yollandığını aktarır.⁴⁵⁴ Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin merhametli davranışının yansımalarını diğer Müslümanlarda da gördüğünü ifade eden tarihçi, Hristiyanların ise kendi dindaşlarına yaptığı muameleleri açıkça eleştirir.

⁴⁵⁴ Ernoul, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 180-183.

4. III. HAÇLI SEFERİ VE İLK HAÇLI SEFERLERİNİN ETKİLERİ

4.1. III. Haçlı Seferi

Doğu'daki birçok Hristiyan yerleşim yerinin ve özellikle Kudüs'ün kaybedilmiş olduğu haberi Avrupa'da büyük yankı uyandırdı. Sur Başpiskoposu William ise bu haberi bizzat papaya ulaştırmak üzere görevlendirilmiş ve yanında kendisini koruyan şövalyeler ile Roma'ya gitmişti.⁴⁵⁵ Görevine yeni başlamış olan Papa VIII. Gregorius, almış olduğu haberlerden sonra Hristiyan âleminin tüm soylularına hitaben şu mektubu yazdı:

*“Selâhaddîn-i Eyyûbî, Hristiyan ordusunu yendi ve kutsal şehre girdi. Haç ele geçirildi, piskoposlar öldürüldü, Kral esir edildi ve birçok Tapınak ve St. John şövalyesinin kafası kesildi. Bu korkunç felaket Kudüs'ün değil, Hristiyanlığın günahları için ilahî bir musibettir ve sadece inananların değil bütün insanlığın kalbine dokunmalıdır. Şimdi herkesin silahlanması yahut en azından tehlikeye düşen kardeşlerine destek için ve şehrin, kabrin ve Efendimizin Haçı'nın kurtuluşu için en yüksek katkıyı vermesi gerekir.”*⁴⁵⁶

Papa Gregorius ayrıca William'ı Haçlı seferleri konusunda büyük hükümdarlarla müzakerelerde bulunmak üzere görevlendirildi. Kendisi de önceki Haçlı seferlerinde yapılan çağrılara benzer şekilde bu sefere katılmanın her Hristiyan'ın görevi olduğu, bu sefere katılanların bütün günahlarının bağışlanacağı gibi söylemlerin yanı sıra bu sefer için halktan vergi toplanabileceği hakkında vaazlar vermektedir.⁴⁵⁷

Yeni Haçlı seferinin münadisi William, belagati ile kendisini dinleyenleri etkiledi ve onlara ilk Haçlı seferlerine katılanların kahramanlıklarını hatırlatarak ataları için onları yeniden haç almaya davet etti. Çağrılarını Avrupa'nın genelinde karşılık buldu ve Kasım 1187'de henüz kral olmayan Poitou'lu Richard haçı ilk alanlardan oldu. Ayrıca 1188 yılının ilk aylarında İngiltere Kralı II. Henry, Fransa Kralı Philippe Auguste ve Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa da haç alarak bu Haçlı Seferinin öncülerinden olmuşlardı.⁴⁵⁸ Böylece Hristiyan Batı'nın en büyük üç büyük kralının⁴⁵⁹ katılımı ile Üçüncü Haçlı Seferi için hazırlıklara başlandı.

⁴⁵⁵ Ernoul, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 191.

⁴⁵⁶ Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 117.

⁴⁵⁷ Ernoul, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 191.

⁴⁵⁸ David Nicolle, *Üçüncü Haçlı Seferi 1191: Aslan Yürekli Richard, Selahaddin Eyyubi ve Kudüs İçin Mücadele*, çev. L. Ece Sakar (İstanbul: Türkiye İş Bankası, 2011), 18.

⁴⁵⁹ Boris James, *Selahaddin ve Kürtler: Haçlılar Döneminde Bir Topluluğun Kavranması*, çev. Nazlı Bilgiç (İstanbul: Avesta Yayınları, 2011), 8.

Batıda yeni bir Haçlı Seferi hazırlığı yapılırken doğuda Selâhaddîn-i Eyyûbî, enerjisinin büyük kısmını Haçlıların toplanma yeri olan Sur şehrini kuşatmakla harcamaktaydı. Ancak Avrupa'dan henüz gelmiş olan Conrad de Montferrat adlı şövalye Sur şehrinin savunmasını sağlamlaştırmış ve deniz yoluyla gelen filolar yardımıyla oldukça müstahkem bir savunma hattı oluşturmuştu.⁴⁶⁰ Nitekim Selâhaddîn-i Eyyûbî Ekim 1187'nin sonunda başlattığı kuşatmadan başarılı olamamış ve Ocak 1188'de geri çekilmişti. İbnü'l-Esir bu konuda Selâhaddîn-i Eyyûbî'ye yönelik sert eleştirilerde bulunarak başarısızlığın nedeni olarak sadece onu gösterir. Çünkü diğer Hristiyan şehirlerini boşaltırken onların burada toplanmasına ve güçlenmesine izin verenin o olduğunu söyler. Ayrıca Selâhaddîn-i Eyyûbî'yi zorlu kuşatmalarda takındığı kolay vazgeçen tavrı ile de tenkit eder.⁴⁶¹

Selâhaddîn-i Eyyûbî, 1188 yılının yazında Antakya bölgesine hareket etti ve burada Haçlılara ait bazı kaleleri ele geçirdi. Ancak Antakya lideri III. Bohemond ile sekiz aylık bir ateşkes antlaşması yaparak Antakya şehrinden geri döndü. Rodos şövalyelerinin bulunduğu Belvoir Kalesi ile Kerek ve Şevkeb kaleleri başta olmak üzere bazı kaleleri ele geçirdi. Teslim olan kalelerdeki şövalyelere ise serbest geçiş izni verdi.⁴⁶² Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin teslim aldığı yerlerde göstermiş olduğu bağışlayıcılık zaman zaman eleştiri konusu olmuştur. Zira affedip serbest bıraktığı birçok Haçlı daha sonra Müslümanlara karşı savaşmaya devam etmiştir.

Batılı tarihçilerden bazıları Üçüncü Haçlı Seferi öncesinde ve Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin Kudüs'ü fethetmesinden sonra Bizans İmparatoru tarafından gönderilen elçiler tarafından tebrik edildiğine atıfta bulunarak Bizans ile Selâhaddîn-i Eyyûbî arasında olan barışa dikkat çekmişlerdir.⁴⁶³ Mönhering aynı konu ile ilgili olarak; Bizanslıların, Selâhaddîn-i Eyyûbî ile olan dostluklarından dolayı Üçüncü Haçlı Seferine katkı sağlamadığını belirtmiş, Haçlılara karşı Selâhaddîn-i Eyyûbî ile birleştikleri için Bizanslıları ihanetle suçlamıştır.⁴⁶⁴

⁴⁶⁰ Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğu*, 59.

⁴⁶¹ İbnü'l-Esir, *İslâm Tarihi: el-Kamil fi't-Tarih Tercümesi*, 11/436-439.

⁴⁶² Möhring, *Salaheddin Eyyubi, 1138-1193*, 73-74.

⁴⁶³ Nicolle, *Üçüncü Haçlı Seferi 1191*, 18.

⁴⁶⁴ Möhring, *Salaheddin Eyyubi, 1138-1193*, 77.

4.1.1. Krallar Haçlı Seferinde

Üçüncü Haçlı Seferine ilk çağrışı yapan VIII. Gregorius iki ay gibi çok kısa bir süre devam eden papalık döneminden sonra ölünce yerine gelen III. Clemens bu görevi üstlendi.⁴⁶⁵ Selefinden teslim aldığı görevi olduğu gibi devam ettiren yeni papa Haçlı seferleri ile ilgili hazırlıkların hız kesmeden devam etmesini sağladı.

Haçlı seferleri için yola koyulan ilk ordu Alman İmparator Barbarossa'nın ordusu oldu. Barbarossa yanında oldukça disiplinli devasa bir ordu ile Mayıs 1189'da Ratisbon'dan ayrılarak Kudüs'e doğru yolculuğa başladı.⁴⁶⁶ Ernoul, bu ordunun tamamı atlı kırk bin kişiden oluştuğunu belirtir.⁴⁶⁷ Batılı tarihçilerden bazılarına göre bu sayı Belgrad'da yüz bini geçmişti.⁴⁶⁸

Barbarossa ve ordusu Konstantinopolis'e kadar sürdürdükleri yolculuklarında önceki seferlerde yapılanlara nazaran daha az yağma ve taşkın olaylarına karışmışlardı. Bunun en temel sebeplerinden bir tanesi Barbarossa'nın yol güzergâhında bulunan yerlerdeki yöneticilerle antlaşma yapmış olmasıydı. Yapılan antlaşmalar ile ordusunun erzak temini konusundaki sıkıntılarını gidermiş böylece taşkınlıkları önlemeye çalışmıştı. Ancak Bizans topraklarında durum böyle devam etmedi. Bizans İmparatoru II. İsaaksios, Almanların kendi şehrini ele geçirme amacıyla geldiğini düşünerek Alman elçileri hapsedti ve Haçlı ordularının ilerleyişini durdurmak için valilerine emir verdi. Barbarossa, Filibe ve Edirne şehirlerini ele geçirince İsaaksios davranışlarını tamamen değiştirdi, elçileri serbest bırakarak birçok hediye ile hatasını telafi etmeye çalıştı. Ayrıca Anadolu'ya rahat geçiş için gereken her türlü hazırlığın yapılacağını teminatını verdi. Ancak Barbarossa kış mevsiminin yaklaşmasından ötürü bahara kadar Edirne'de kalmaya karar verdi. 1190 yılı Mart ayı ile birlikte Alman orduları Anadolu'ya geçmeye başladı.⁴⁶⁹

Ernoul, dönemin Anadolu Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan'ın İsaaksios'la antlaşma yaptığını, Anadolu'da Haçlı ordularına zorluk çıkarmayacağını hatta erzak temin etmek için taahhütte bulunduğunu belirtir. Ancak Haçlı ordusunun kendilerine

⁴⁶⁵ Holt, *Haçlı Devletleri ve Komşuları*, 94.

⁴⁶⁶ Steven Runciman, *A History of the Crusades Volume III the Kingdom of Acre and the Later Crusades* (Australia: Cambridge University Press, 1951), 11.

⁴⁶⁷ Ernoul, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 191.

⁴⁶⁸ Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 120.

⁴⁶⁹ Ernoul, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 191-192; Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, 13-15; Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 160-162; Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 120-124; Möhring, *Salaheddin Eyyubi, 1138-1193*, 75-78; Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğu*, 59; Morrison, *Haçlılar*, 56-57.

erzak getiren Türklere saldırmasıyla bu durumun değiştiğini ve bazı bölgelerde Türkmen grupların Haçlılara saldırmaya başladığını ifade eder.⁴⁷⁰

Alman Haçlı orduları Türklere karşı yaptıkları bir savaşta Konya şehrini ele geçirdi. Ancak burada kısa bir süre kalan ordu daha sonra Konya'yı tamamen boşaltıp yoluna devam etti. Batılı tarihçiler Barbarossa'nın bu hamlesini büyük bir hata olarak değerlendirerek ikmal için üs olarak kullanılabilecek böylesi önemli bir şehri terk etmesini eleştirirler. Çünkü Konya'dan hareket eden Haçlı ordusu yolculuğun bundan sonraki kısmında ciddi bir yiyecek sıkıntısı çekmişti. Öyle ki Haçlıların Ermenistan topraklarına vardığı zamana kadar kıtlıktan dolayı ordunun yarısının kırma uğradığı belirtilir. Haçlıların dağılmasına asıl sebep olan olay ise 10 Haziran 1190 tarihinde Göksu Nehri'nde meydana geldi. Daha önce amcası ile birlikte II. Haçlı Seferi'ne katılan ve belki de bulunduğu bölgeyi iyi tanıyan İmparator Barbarossa anlatımlara göre; nehirde yıkandığı esnada kalp krizi geçirerek veya atıyla nehri geçmeye çalışırken düşüp başını bir taşa vurarak ya da nehir de boğulan bir askeri kurtarmak isterken suya kapılıp ölmüştü. İmparatorun beklenmedik ölümü Haçlılar arasında bir infial yaratmış ve ordunun geriye kalan bölümünün önemli bir kısmının dağınık bir halde bağımsız hareket etmesine sebep olmuştu. Ordudan geriye kalan az sayıdaki asker imparatora eşlik eden oğlu IV. Friedrich ile birlikte Antakya'ya gitmiş daha sonra oradan ayrılarak Hristiyanların Akka kuşatmasına destek vermek için yola koyulmuştu.⁴⁷¹ Böylece Üçüncü Haçlı Seferi'nin üç büyük kralından biri ölmüş ve ordusunun büyük bir kısmı dağılmıştı.

Doğuda ise Haçlılar Kral Guy liderliğinde 1189 yılının Ağustos ayında⁴⁷² Akka şehrini kuşatmaya başlamışlardı.⁴⁷³ Bundan önce esir edilip Şam'a gönderilen Guy, Selâhaddîn'in Askalan'ı teslim aldığı zaman Kraliçe Sibylle'e kocasını teslim edeceğine dair verdiği sözden dolayı serbest bırakılmıştı. Selâhaddîn-i Eyyûbî, kral ve onun seçeceği on şövalyeden kendisine karşı bir daha silah kullanmamak üzere yemin aldıktan sonra serbest bırakmıştı. Ancak Guy, kraliçe ile birlikte Sur şehrine

⁴⁷⁰ Ernoul, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 191-192.

⁴⁷¹ Ernoul, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 191-192; Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, 13-15; Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 160-162; Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 120-124; Möhring, *Salaheddin Eyyubi, 1138-1193*, 75-78; Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğu*, 59; Morrison, *Haçlılar*, 56-57.

⁴⁷² Runciman, *A History of the Crusades Volume III*, 23.

⁴⁷³ Nicolle, *Üçüncü Haçlı Seferi 1191*, 16.

gelip burada Conrad de Montferrat tarafından şehre alınmayınca kendi adamlarına haber gönderip Akka önlerine varmış ve verdiği sözde durmamıştı.⁴⁷⁴

Haçlı seferlerine katılmayı taahhüt ederek haç alan diğer iki kral İngiltere Kralı II. Henry ile Fransa Kralı Philippe ise bu sefere başlamadan hemen önce kendilerini bir çatışmanın içerisinde bulmuşlardı. Ernoul, II. Henry'in oğlu Poitou kontu Richard'ın kendisi tahtın meşru varisi iken; babasının, Kutsal Topraklara gitmeden önce yerine küçük oğlu John'u geçireceğini duymuş ve kız kardeşi ile nişanlı olan Fransa Kralı Philippe'e giderek ondan babasına karşı savaşmak üzere yardım istemişti. Philippe, başlattığı savaşta İngiltere Kralının elinden Le Mans, Tours ve Auvergne'i aldıktan sonra barış antlaşması imzalamış ancak bu antlaşmanın üzerinden çok geçmeden II. Henry 6 Temmuz 1189'da hayatını kaybetmişti. Henry öldükten sonra Richard, Fransa Kralına bağlılık yemini etmiş bunun karşılığında İngiltere'nin kaybettiği topraklar kendisine geri verilmişti. Ardından İngiltere'ye giderek krallık tacını takan ve kendisine bağlılık yemini alan Richard, yerine naipler bıraktıktan sonra Fransa Kralı ile II. Haçlı Seferi'nin başlangıç noktası olarak belirlenen Vezelay'da, Barbarossa'nın Göksü Nehri'nde boğulduğundan yaklaşık bir ay sonra buluşmuş ve yolda tekrar birleşmek üzere iki ordu ayrı olarak harekete geçmişti.⁴⁷⁵ III. Haçlı Seferi'nin geriye kalan bu iki ordusu deniz yoluyla Kutsal Topraklara gitmeye karar vermişlerdi.

Fransa Kralı Philippe ile İngiltere'nin yeni Kralı I. Richard 1190 yılının Eylül ayında birer hafta arayla İtalya'nın güneyinde bulunan kıyı kenti Sicilya'da buluştu.⁴⁷⁶ Başlangıçta halk tarafından sevinçle karşılanan iki kral daha sonra bir dizi çatışmanın sebebiyet verdiklerinden istenmeyen kişiler durumuna düştüler. Özellikle Richard'ın, Sicilya'nın ölen kralının eşi olan kız kardeşi Jeanne'nin hakkını arama girişimleri ve bu amaçla yaptığı saldırılar bir dizi çatışmaya sebep oldu ancak sonrasında yapılan antlaşmalarla bu durum çözüme kavuşturuldu.⁴⁷⁷ Ancak Fransa Kralı ile Richard'ın arası, birbirlerine karşı Sicilya kontuyla ittifak yaptıkları söylentileri ve Richard'ın, daha önce söz verdiği üzere Philippe'nin kız kardeşi ile evlenmekten vazgeçmeye çalıştığı söylentileri ile açıldı.⁴⁷⁸

⁴⁷⁴ Ernoul, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 194-196.

⁴⁷⁵ Ernoul, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 198-199.

⁴⁷⁶ Nicolle, *Üçüncü Haçlı Seferi 1191*, 16; Runciman, *A History Of The Crusades Volume*, 37.

⁴⁷⁷ Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 126-130.

⁴⁷⁸ Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 165-166.

Tüm bu söylentiler, karışıklar ve çatışmalar arasında Sicilya'dan Kudüs'e gitmek üzere ordular yola çıkmaya başladı. Haçlı ordusunun bir kısmı deniz yoluyla doğruca Akka'ya gitti ancak olumsuz hava koşulları iki kralın da yola çıkmasına engel oldu ve bu durum kralların kışı Sicilya'da geçirmesine sebep oldu.⁴⁷⁹

Kışı Sicilya'da geçiren Fransa Kralı, 30 Mart 1191'de buradan ayrılarak Sur'a doğru hareket etti.⁴⁸⁰ Mayıs ayında Guy tarafından başlatılan Akka kuşatmasına katılan ve şehri ele geçirdikten sonra Sur şehrine geri dönen Fransa Kralı Ağustos ayının başında ağır bir hastalığı atlattıktan sonra Fransa'ya hareket etmeye karar verdi. Fransa Kralı, yerine Burgonya Dükü'nü askerlerinin ve ordusunun başında bırakmıştı.⁴⁸¹ Nomiku, Philippe'in Suriye'ye geldikten sonra gördüklerinden rahatsız olduğunu belirterek beklentilerinin çok dışında bir manzara ile karşılaştığı için ordularını Richard'a bırakıp sıvıştığını belirtir.⁴⁸²

4.1.2. Aslan Yürekli Richard

Friedrich Barbarossa'nın Anadolu'yu geçerken boğulması ve Fransa Kralı Philippe Auguste'nin, Akka'nın ele geçirilişinden hemen sonra Avrupa'ya geri dönmesi ile Üçüncü Haçlı Seferi tamamen İngiltere Kralı I. Richard'ın komutasında devam eden bir sefer halini aldı. Dolayısıyla batılı tarihçilerin genel olarak Üçüncü Haçlı Seferini, Aslan Yürekli olarak nitelendirdikleri Richard ile bağdaştırmalarının temel sebeplerinden biri de bu durumdur.

Batılı tarihçilerinden bazıları, III. Haçlı Seferi'ndeki başarısızlıkları Richard'ın nispeten elde ettiği zaferlerle irtibatlandırarak bu seferi kazanç gibi gösteren tarihçileri eleştirmiş; "I. Richard'ın serüvenleri en yavan kronikçileri bile coşturmuş, hakkında hararetle methiyelerin yazılmasını sağlamış ve hayatı öylesine yaldızlanmıştır ki hakkında yazılanları okuyan en ağırbaşlı insanlar bile kendilerini Richard'ın değil de Truvalı Aşil'in öyküsünü okuyormuş gibi hissedebilmiştir."⁴⁸³ ifadeleriyle bu durumu tenkit etmiştir.

Richard, Philipe'nin Sicilya'dan ayrılışına müteakip ordusu ile birlikte deniz yolunu kullanarak harekete geçti. Bu seferde kız kardeşi Jeanne de kendisine eşlik

⁴⁷⁹ Ernoul, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 199.

⁴⁸⁰ Nicolle, *Üçüncü Haçlı Seferi 1191*, 17.

⁴⁸¹ Ernoul, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 209-211.

⁴⁸² Nomiku, *Haçlı Seferleri*, 51.

⁴⁸³ Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 149.

etti ve annesinin isteği üzerine Richard'la evlendirmek planıyla Navvara Kralının kız kardeşini de yanına aldı.⁴⁸⁴ Kıbrıs açıklarında İngiltere Kralının gemilerinden bazılarının Bizanslılar tarafından talan edildiği ve mürettebatının esir edildiği haberi geldi. Üstelik el konulan gemilerde kralın kız kardeşi ile Navarra Prensesi de bulunmaktaydı. Kralın kız kardeşi ve müstakbel eşinin durumunun iyi olduğu teyit ettirildikten sonra Kıbrıs'a yanaşan Haçlı filosu Bizans Valisi İsaaksios Komnenos'un tüm ordusuyla kamp kurduğunu gördü ve savaşmak üzere karaya çıktı. İsaaksios, savaş alanında kaybedeceğini anlayınca ordusunu terk edip kaçtı ancak daha sonra barış görüşmelerinde Richard'a tazminat ödemeyi, bütün kalelerinden çekilmeyi, ona biat etmeyi ve kızını rehin vermeyi kabul etmek zorunda kaldı. Richard böylece Doğu'da ilk olarak Bizans'a bağlı bir bölgeyi ele geçirdi ve burada Navvara Kralının kız kardeşi evlenip bir süre konakladıktan sonra biraz gecikmeli de olsa Akka'ya hareket etti.⁴⁸⁵

Richard Akka'ya vardığında kuşatma iki yıldır sürmekteydi şehir Hristiyanların kuşatması altındaydı ancak teslim olmamıştı. Müslüman güçleri ise kuşatanları kuşatmış ancak onlar da başarılı olamamıştı ve bu durum böyle devam etmekteydi. Richard 8 Haziran 1191 tarihinde Akka'ya vardığında kendisinden önce gelen Philippe, kralın kendi kız kardeşi ile değil de başka biriyle evlendiği haberini almasına rağmen kendisini iyi bir şekilde karşıladı.⁴⁸⁶

Kuşatılan Müslümanlar yeni gelen Haçlı ordularına direnmeye devam ederken iyice güçlenen ve moralleri yerine gelen Hristiyan orduları ise muhasarayı sıkılaştırdı. Akka ahalisi Selâhaddîn-i Eyyûbî'den beklediği yardımdan ümidini kesince teslim şartlarını konuşup 12 Temmuz tarihinde şehri Haçlılara teslim etmek zorunda kalmışlardı.⁴⁸⁷ Haçlılar Akka'da teslim olan Müslümanlara karşılık; Gerçek Haç'ı, bin altı yüz Hristiyan esiri ve yüz bin dinar talep etmişlerdi.⁴⁸⁸ Ancak Selâhaddîn-i Eyyûbî belirlenen süre içerisinde talep edilenleri temin edemedi. Bu durum Haçlılar tarafından oyalama politikası olarak değerlendirildi ve üç bin Müslüman esir, Selâhaddîn ve ordusunun görebileceği bir alana çıkarıldıktan sonra

⁴⁸⁴ Ernoul, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 204.

⁴⁸⁵ Ernoul, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 204-206; Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 130-132.

⁴⁸⁶ Holt, *Haçlı Devletleri ve Komşuları*, 94-95.

⁴⁸⁷ Ernoul, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 207; Holt, *Haçlı Devletleri ve Komşuları*, 95.

⁴⁸⁸ İbn Şeddâd, *Selahaddin-i Eyyûbî'nin Hayatı Onun Güzellikleri ve İzlediği Siyasetin İncelikleri*, 219.

kılıçtan geçirildi.⁴⁸⁹ Belki de Richard'ın Haçlı seferlerinin en korkulan simalarından biri olmasının nedenlerinden biri böylece vuku buldu. İbn Şeddad, Müslümanların bu katliamın neden yapıldığına anlam veremediğini belirterek, sonraki hedefi Askalan olan Richard'ın, bu katliamı geride Müslüman bırakmamak adına yapmış olabileceğini belirtir.⁴⁹⁰

Haçlılar, Akka'nın ele geçirilmesinden sonra Richard önderliğinde güneye doğru hareket etmeye başlamışlardı. Hedeflerinin Kudüs'ü tekrar ele geçirmek olduğunu tahmin etmek pek zor değildir. Richard, Müslümanlarla girdiği çatışmalarda Avrupa'dan gelen Haçlı ordularının yanı sıra Tapınak Şövalyelerini de etkin bir şekilde kullanmıştı zira Richard Haçlı seferleri boyunca Tapınak Şövalyelerine karşı daima güven duygusu beslemişti.⁴⁹¹

Richard, Kudüs'ü tekrar geri almanın, sahil kesiminde kontrolü ele geçirmekle mümkün olabileceğini düşünüyordu bundan dolayı güneye hareketini bu bölgede bulunan yerleri zapt etmek üzerine kurdu.⁴⁹² Richard Akka'dayken, Haçlıların elinde olan Yafa'nın Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin askerleri tarafından ele geçirildiği haberi geldi. Akka'da bulunan birlikleri ile karadan ve denizden Yafa'ya gelen Haçlılar, burayı tekrar Müslümanlardan geri aldılar. Ernoul, Yafa şehri düştükten sonra Müslümanlar ve Haçlılar arasında devam eden çatışmalarda Richard'ın askerlerin arasında yaya olarak çarpışmaya devam ettiğini gören Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin, bir krala yaya olarak savaşmanın yakışmayacağını belirtip ona at gönderdiğini nakleder.⁴⁹³ Ernoul, Ricahrd'ın bu çatışma ve diğer çatışmalarda gösterdiği cesareten dolayı nam saldığından bahsederek şu ifadeleri kullanır:

“Kral Richard, orada ve başka yerlerde gösterdiği yiğitlik ve Müslümanların elinden aldığı Daron adlı kaledeki kahramanlıkları sayesinde tüm Pagan Diyarında nam saldı. Denildiğine göre Müslüman çocukları ağladığı zaman anneleri onlara, “Sus, yoksa seni İngiltere kralına veririm” demeye başlamışlardı. Ve bir Müslüman, altındaki at gölgesini ya da çalılarını görüp huysuzlandığı zaman, Müslüman ata mahmuzları vurur ve “İngiltere kralının o çalılarda - veya atın korktuğu şeyde- saklandığını mı sandın?” dermiş.⁴⁹⁴

⁴⁸⁹ Ernoul, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 208; İbnü'l-Esir, *İslâm Tarihi: el-Kamil fî't-Tarih Tercümesi*, 12/67-68; Runciman, *A History Of The Crusades Volume III The Kingdom Of Acre And The Later Crusades*, 54.

⁴⁹⁰ İbn Şeddad, *Selahaddin-i Eyyûbi'nin Hayatı Onun Güzellikleri ve İzlediği Siyasetin İncelikleri*, 221.

⁴⁹¹ Malcolm Barber, *Tapınak Şövalyelerinin Tarihi Yeni Şövalyelik*, çev. Berna Ülner (İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2006), 189.

⁴⁹² Holt, *Haçlı Devletleri ve Komşuları*, 95.

⁴⁹³ Ernoul, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 212-213.

⁴⁹⁴ Ernoul, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 213.

Yafa'dan sonra Müslüman ve Haçlı orduları Arsus önlerinde yeniden çarpışmışlardı. Hristiyanlar bu çatışmalarda ağır kayıplar vermesine rağmen meydandan da zaferle ayrılmışlardı.⁴⁹⁵ Yafa'yı üs olarak kullanan Richard, burada bulunan kaleyi tahkim ettikten sonra Kudüs'e yönelik birkaç saldırı girişiminde bulundu. Yerel baronlar ise Kudüs'ün bir çıkmaz sokak ve tuzak olduğunu belirterek onu Askalan'ı almaya yönlendirdi. Selâhaddîn-i Eyyûbî ise uzun bir süredir savaşta olan ordusunu bir arada tutmada güçlük çekmeye başladı, bundan dolayı Kudüs'e çekilerek gücünü burayı savunmaya adadı. Selâhaddîn-i Eyyûbî, Askalan'da bulunan birliklerine haber göndererek orayı yıkıp öyle çekilmelerini belirtti. Böylece Haçlılar Askalan önlerinde yapılan çarpışmadan sonra yıkık halde bulunan şehre 1192 yılının Ocak-Şubat⁴⁹⁶ aylarında girip burayı tahkim etmeye başladılar.⁴⁹⁷

Durum her iki taraf için de gittikçe daha da çıkılmaz bir hal almaya başladı. Richard, asıl amacı olan Kudüs'ü almaya yönelik hamleler yapmaktan uzak ve tahtına yeni geçtiği ülkesi ile ilgili endişelerle mücadele ederken; Selâhaddîn-i Eyyûbî, yorgun düşmüş olan ordusunu ve gücünü muhafaza etmekte sıkıntılar yaşamaktaydı. Bu sebeplerden ötürü olası bir antlaşma her iki taraf içinde cazip bir seçenek olarak görülüyordu. Yafa'nın alınmasından sonra bu yönde ilk adımlar atılmıştı zaten.

Selâhaddîn-i Eyyûbî ve Richard arasında antlaşmaya yönelik yapılan görüşmelerde en dikkat çekici konu Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin kardeşi el-Adil ile Richard'ın kız kardeşi Jeanne'nin evlilikleri meselesiydi. Konuşulanlara göre el-Adil ile Jeanne evlenecek; Akka'dan, Kudüs'e kadar olan topraklar onların yönetimine bırakılacaktı. Böylece Kudüs'te ortak bir yönetim alanı oluşacaktı, ancak Jeanne'nin bir Müslümanla evlenmek istememesi ve evlilik için el-Adil'in Hristiyan olmasını talep etmesi, el-Adil'in ise böyle bir talebi reddetmesi üzerine görüşmeler başarısızlıkla sonuçlandı.⁴⁹⁸ Mombert, bu antlaşmanın tarafların isteksizliğinden değil Sarazenlerin imamlarının ve Hristiyan piskoposların tahammülsüzlüğünden yapılamadığını belirtir.⁴⁹⁹

⁴⁹⁵ Holt, *Haçlı Devletleri ve Komşuları*, 95.

⁴⁹⁶ İbnü'l-Esir, *İslâm Tarihi: el-Kamil fi't-Tarih Tercümesi*, 12/75.

⁴⁹⁷ Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğu*, 60.

⁴⁹⁸ İbn Şeddad, *Selahaddin-i Eyyûbi'nin Hayatı Onun Güzellikleri ve İzlediği Siyasetin İncelikleri*, 262-264; Holt, *Haçlı devletleri ve Komşuları*, 96.

⁴⁹⁹ Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 144.

Haçlılar ve Müslümanlar arasında yapılan ve her iki taraftan birçok kişinin öldüğü bir dizi çatışmanın ardından Eylül 1192’de taraflar arasında üç yıllık bir barış antlaşması imzalandı. Buna göre; merkezi Akka olan Latin Krallığı, Sur ve Yafa arasındaki bölgenin hâkimi olacak, tahkimatı yıkılan Askalan ve Gazze arasındaki bölge ise Selâhaddîn-i Eyyûbî’ye bırakılacaktı. Hristiyan hacılar özgürce hac vazifelerini yerine getirebilecek, hac yolculuğunda olan Müslümanlara ise Haçlılar tarafından bir saldırı olmayacaktı. Kudüs’te bulunan Kutsal Kabir Kilisesi’ne iki rahip atanacak, Haçlıların ısrarla istediği Kutsal Haç ise verilmeyecekti. Bu şartlar çerçevesinde yapılan antlaşmanın ardından Richard 9 Ekim 1192’de Avrupa’ya hareket etmek üzere Kutsal Topraklardan ayrıldı.⁵⁰⁰

Üçüncü Haçlı Seferi’nden sonra Haçlıların Kudüs’ü ele geçirme amaçları başarıya ulaşmamış olsa da bu seferle merkezini Akka’nın oluşturduğu toprakları azalmış ama varlığını devam ettiren Latin Krallığının hayatta kalmasına önemli katkılar sağlamıştı. Latin Krallığının yönetimi kısa bir süre Conrad de Monteferrat’ın elinde bulunmuş olsa da Batınîler tarafından yapılan bir suikasttan sonra Campange Kontu Henry son kraliçe Sibylla’nın kız kardeşi Isabella ile evlenerek tahtın son sahibi olmuştu. Son Kudüs Kralı Guy’e ise tüm mücadelesine rağmen eşinin ölümünden sonra kendisine taht hakkı tanınmamış ancak Richard tarafından Kıbrıs’ın hâkimiyeti verilmişti.⁵⁰¹

Selâhaddîn-i Eyyûbî, Richard ile yaptığı antlaşmadan yaklaşık beş ay sonra yakalandığı bir hastalık sonucunda 4 Mart 1193 tarihinde Dımaşk’ta hayata gözlerini yumdu.⁵⁰² İngiltere Kralı Richard ise ülkesine dönüş yolunda Avusturya düküne esir düştü daha sonra fidye karşılığı özgürlüğüne kavuştu. Ülkesine döndükten sonra Fransa ile savaşıyan Richard, 26 Mart 1199’da aldığı ok yaralarından dolayı öldü.⁵⁰³ Böylece III. Haçlı Seferi’nin iki başrolü bu seferin üzerinden çok uzun bir zaman geçmeden hayatlarını kaybetti. Üçüncü Haçlı Seferi her iki taraf içinde istediklerini

500 İbnü’l-Esir, *İslâm Tarihi: el-Kamil fi’t-Tarih Tercümesi*, 12/80-82; İbn Şeddad, *Selahaddin-i Eyyûbi’nin Hayatı Onun Güzellikleri ve İzlediği Siyasetin İncelikleri*, 309-311; Möhring, *Salaheddin Eyyubi 1138-1193*, 86; Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517’ye Yakınoğu*, 60; Morrison, *Haçlılar*, 59.

501 Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517’ye Yakınoğu*, 60.

502 İbnü’l-Esir, *İslâm Tarihi: el-Kamil fi’t-Tarih Tercümesi*, 12/87; İbn Şeddad, *Selahaddin-i Eyyûbi’nin Hayatı Onun Güzellikleri ve İzlediği Siyasetin İncelikleri*, 325.

503 Ernoul, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 247.

elde edemedikleri ama elde ettikleri ile bu seferi kendi lehlerine başarılı olarak değerlendirdiği bir sonuçla nihayetlenmişti.

Batılı tarihçiler bu seferleden sonra Müslümanların kahramanı Selâhaddîn-i Eyyûbî'ye karşı Haçlıların kahramanı Aslan Yürekli Richard profilini oluşturmuşlardır. Bu durum III. Haçlı Seferi'nin çoğunlukla Selâhaddîn-i Eyyûbî ile Richard arasında cereyan eden olaylar çerçevesinde değerlendirilmesine sebep olmuştur.

4.2. İlk Haçlı Seferlerinin Etkileri

İlk Haçlı seferlerinin başlaması ile etkileri tarih boyunca devam edecek olan pek çok sonuç meydana geldi. Bu seferler neticesinde milyonlarca insan Avrupa'dan yola çıkarak Müslüman dünyaya gelip burada uzun soluklu bir yerleşimin ilk adımlarını attı. Bunlar neticesinde Müslümanlar ve Haçlı seferlerinin güzergâhlarında yaşayan diğer insanlar, Avrupa'dan gelen bu insan selinin olumlu olumsuz her türlü davranışını tecrübe etmek zorunda kalmışlardı. Haçlılar yapmış oldukları seferler süresince yerel halklarla olduğu kadar başta Bizans İmparatorluğunun ve Müslüman devletlerinin yöneticileri olmak üzere kullanmış oldukları yollar üzerinde bulunan yöneticiler ile de doğrudan bir ilişki ve iletişime geçmişlerdi. Tüm bunların sonucunda ilk Haçlı seferlerinden sonra hem bu seferin başlatıcıları olan Avrupalı Hristiyanlar hem de doğuda varlığını devam ettiren bütün devletler bu seferlerin etkilerini oldukça belirgin bir şekilde hissetmişlerdi. Bu durum Haçlı seferlerini diğer savaşlardan ayıran temel noktalardan oldu. Zira bu seferler yıllar boyunca devam etti ve farklı nesiller aynı amaçla yola koyuldu. Bunun neticesinde siyasi, sosyal ve kültürel pek çok değişiklikte bu seferlerin önemli etkileri oldu. Haçlı seferleri hem Müslümanlar hem de Hristiyanlar için birçok yeni tecrübeye sebep oldu.

4.2.1. Haçlıların Ele Geçirdikleri Yerlerdeki İcraatları

Bizans Prensesi Anna Komnena, Haçlı seferlerine katılmış olan Latin din adamları ile ilgili tespit yaparken şahit olduğu veya işittiği şiddet tavırları karşısında şaşkınlığını gizleyememiştir. Anna, İncil'de bir din adamından beklenen özellikleri sıralarken; onların kimseye el sürmemesi, saldırmaması gereken kimseler olduğunu belirterek Latin din adamlarının bu yöndeki pervasızlığını şu cümlelerle ifade

etmiştir. “Barbar Latin bir yandan kutsal ayinlere katılır, kalkanı sol koluna geçirir ve sağdakiyle mızrak tutar; bir yandan kilisedeki ekmek-şarap töreninde İsa’nın kanının şarabı içer; insanların birbirini kıyımdan geçirdiği çatışmaları izler ve kendisi de Davut’un bir Mezmurunda söylediği gibi “Kan adamı” olur.”⁵⁰⁴ Bu ifadeler Haçlı seferlerine katılan din adamları ile ilgili bir görüntü çizerken aynı zamanda bu seferde bulunanların davranış biçimi ile ilgili önemli ipuçları verir.

İlk Haçlı seferlerinin ortak özelliklerinden birisi bu seferlerin daha başlangıç noktasında şiddetle başlamış olmasıdır. Bu şiddetin ilk kurbanları da genellikle Avrupa’da yaşayan Yahudiler olmuştur. Hz. İsa’nın yaşadığı, kabrinin bulunduğu yerleri Müslümanların elinden kurtarmak gayesiyle yola çıkan bu grup elbette Hz. İsa’yı çarmıha gerenlerin torunlarını da unutmamıştır. I. Haçlı Seferi’nin Yahudi kroniklerinden olan Solomon Bar Simon Kroniğinde Yahudilere yönelik yapılan katliamlarla ilgili olarak;

*“Bırakın bunu ve bunun gibisini duyan kulaklar da bağlansın zira kim böylesini duymuş ya da görmüştür. Sorgula ve araştır Adem’in zamanından beri böyle bir toplu kurban sonucu olmuş mudur, hiç gerçekleşmiş midir? ... Tek bir günde bin yüz kutlu ruh öldürüldü ve katledildi günah işlememiş ve kural çiğnememiş bebeler ve süt çocukları masum zavallı insanların ruhları. Kendini bu şeylerden geri tutamayacak mısın efendi? Sırf senin için sayısız ruhlar öldürüldü. Hizmetkârlarının dökülen kanının öcünü bizim zamanımızda da gözlerimizin önünde süratle alsın.”*⁵⁰⁵

II. ve III. Haçlı Seferlerine katılan Haçlılar da öncüllerinin açtığı yolu devam ettirerek işe ilk olarak Yahudileri katletmekle başlamışlardır. III. Haçlı Seferi’nde Yahudi katliamlarına farklı bir boyut kazandırılarak bu sefer için gerekli olan parayı bulmak için Yahudiler katledilmiş ve malları yağmalanmıştır. Richard’ın taç giyme merasimine müteakip başına geleceklerden haberdar olan Yahudiler krala hediyeler sunarak kendilerini koruyacaklarını düşünmüş ancak taç giyme merasiminde bulunan Yahudilerden başlanarak ele geçirilenlerin tamamı öldürülmüştür.⁵⁰⁶

Haçlıların Yahudilere yönelik yaptıkları katliamlardan sonra Avrupa’da yaşayan farklı inançlara sahip kişiler ve hatta Hristiyanlar dahi benzer şekilde bu tutumdan etkilenmişlerdir. İlk Haçlı Seferine katılan kronikçi; “Oradan sapkınların (Maniheizt) bir kalesinin olduğu Makedonya’ya girdiler. Bir gölün yanına inşa edilmiş kaleyi kuşattık ve nihayetinde çok geçmeden zapt ettiler. Kaleyi içine sığınan

⁵⁰⁴ Komenna, *Alexiad Malazgirt’in Sonrası*, 295.

⁵⁰⁵ *Rhineland Katliamları I. Haçlı Seferi’nin Yahudi Kronikleri*, çev. Alpaslan Pata (Ankara: Gece Kitaplığı, 2020), 86-87.

⁵⁰⁶ Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 69; Cox, *Haçlı Savaşları Tarihi*, 154-158.

kâfir topluluğuyla birlikte ateşe verdiler.”⁵⁰⁷ Kronikçi bu ifadeleri ile Haçlı seferleri ile herhangi bir şekilde ilgisi olmayan bir topluluğa karşı yaptıkları şiddet eylemlerini dile getirmektedir. Aynı şekilde Haçlılar kendi saflarına katılmayı reddeden Hristiyanların mallarını meşru ganimet olarak görüp onlara yönelik saldırılardan da geri durmamıştır.⁵⁰⁸ Willermus, Haçlı ordularının yol güzergâhlarında bulunan Bulgarlara ve Macarlara yönelik yapılan saldırılar sonucunda bunların Haçlılara karşı duyduğu öfkeyi ve bu öfkenin haklı sebeplerini bizlere ulaştırır.⁵⁰⁹

Haçlıların Konstantinopolis şehrinde yaptıkları ve Bizanslıların onlara karşı olan tutumlarına çalışmanın önceki bölümlerinde sıklıkla değinildiği için tekrara girmemek adına bu konuda Yunan tarihçi Niketas Khoniates’in, Haçlıların Konstantinopolis şehrine yaptıkları saldırı ile ilgili şu ifadelerine yer vermekle yetinilecektir. “Angelos hanedanının idaresinde olan bizim şehrimiz olan Şehirler Kraliçesinin başına gelen talihsizliği yazıyla anlatırken herkes benim yüreğimdeki acıyı duyacak. Keşke tam olarak en kötü ve en feci olanı gerekli şekilde anlatabilsem ama bu imkânsız”⁵¹⁰

Haçlı seferleri boyunca ele geçirilen Müslüman beldelerde yapılanlara ise Antakya, Maarretünnu‘mân, Kudüs ve Akka’da yapılanları örnek vermek ziyadesiyle yeterli olacaktır. Ancak Haçlıların doğudaki saldırılarının sadece Müslümanlara yönelik olduğunu düşünmek yerinde bir düşünce değildir. İbn Kalanisi; Haçlıların elinde bulunan ve Ermenilere ait Atrah Kalesi’nin yine Ermeniler tarafından; Haçlılardan gördükleri adaletsizlik ve zulüm yüzünden Müslümanlara teslim edildiğini belirtir.⁵¹¹

Haçlı orduları gerçekleştirdikleri neredeyse bütün seferler boyunca katliam yapmaktan geri durmamıştır. Yahudiler ve Müslümanlarla birlikte Hristiyanlar ve farklı inançlara mensup kişilerde bu saldırganlıktan nasiplerini almıştır. Batılı birçok tarihçinin belirttiği gibi bu saldırgan ve vahşi davranış biçiminin altında muhtemelen Haçlı ordularının asker yapısı önemli bir rol oynamaktadır. Suçun ve günahın neredeyse her türlüşünü işleyen ve katıldığı bu seferle bunların kefaretiyi

⁵⁰⁷ Tudebodus, *Bir Tanığın Kaleminden Birinci Haçlı Seferi Kudüs’e Yolculuk*, 70-71.

⁵⁰⁸ Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 42.

⁵⁰⁹ William, *Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği*, 45-46.

⁵¹⁰ Işın Demirkent, *Niketas Khoniates’in Historia’sı, 1195-1206: İstanbul’un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması* (İstanbul: Dünya Yayıncılık, 2004), 710.

⁵¹¹ İbnü’l Kalanisi, *Şam Tarihine Zeyl -I. ve II. Haçlı Seferleri Dönemi-*, 20.

uman bunu yaparken aldığı her can için sevap almayı bekleyen bir kişinin bu tür vahşilikleri göstermesi anormal olarak değerlendirilmemelidir.

4.2.2. Haçlılar'ın Bizans İmparatorluğu ile İlişkileri

Batılı tarihçiler tarafından Haçlı seferlerinin sebepleri sıralanırken bu sebepler arasında; Bizans'ın Türklere ya da Müslümanlara karşı yardım talebinin de etkili olduğu belirtilir. Ancak ilk Haçlı seferlerinden başlamak üzere diğer seferler boyunca genel anlamda Bizans'ın Haçlılara karşı olumsuz bir tutum sergilediği aynı şekilde Haçlıların da Bizans'ı daima kendilerine ihanet eden bir konumda değerlendirdiği hususu dikkati çeker. Dolayısıyla Bizans ile Haçlıların ilişkileri tüm Haçlı seferleri süresince daima problemli olmuştur.

Haçlı seferlerinin öncesinde Bizans İmparatorluğu, Anadolu'dan gelen saldırılara karşı zaman zaman zorluk çekmekteydi⁵¹² bundan dolayı yardım beklentisi içerisinde dindaşlarına çağrı da bulunması normal kabul edilebilir. Ancak Bizans İmparatoru Aleksios'un Avrupalı Hristiyanlardan yardım talep ettiği kabul edilse bile muhtemelen gelen Haçlı orduları onun beklentisine çok uygun olmadığından onlara karşı olumsuz bir tutum beslemiş olması da muhtemeldir. Kendisine yardım etmek üzere paralı veya gönüllü askerler bekleyen Aleksios'un, devasa kalabalıkta olan, düzensiz ve bozguncu Haçlı topluluğunu bir tehdit olarak görmesi normal karşılanabilir. Haçlıların ise kendi dindaşları olarak gördüğü ancak gerektiği kadar destek alamadığını düşündüğü zaman zamanda kendilerine karşı Türklerle iş birliğine girdiğini belirttiği Bizans İmparatoruna karşı besledikleri olumsuz duygular ilişkilerin gergin geçmesinin temel sebepleri olarak değerlendirilebilir.

İlk dönem Haçlı kroniklerinin genelinde Bizans İmparatoru Aleksios için, bir hain profili çizilmektedir. İlk Haçlı seferlerine katılan kronikçiler; Aleksios'un, Haçlılar kendi sınırlarına varmadan dahi onlara yönelik yapılan saldırılarından bahsederler.⁵¹³ Ayrıca Haçlıların Türklere karşı savaş kaybettiğinde Aleksios'un bu duruma sevindiği, kaçan ve dağılan Haçlı askerlerini bulup öldürttüğü belirtilir.⁵¹⁴ Selçuklular döneminin önemli tarihçilerinden Azimi tarihinde geçen bir cümle bu ifadeleri doğrular niteliktedir: “Rum hükümdarı Aleks Müslümanlara mektup yazıp

⁵¹² Edip Akyol, “Anadolu’da Müslümanlara Karşı İlk Haçlı Yapılanması (Bizans – Seyfuddevle el-Hamdani Mücadelesi)”, *Mukaddime* 2 (2010), 79-96.

⁵¹³ Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi*, 52-54.

⁵¹⁴ Tudebodus, *Bir Tanığın Kaleminden Birinci Haçlı Seferi Kudüs'e Yolculuk*, 64.

Frankların görüldüğü haberini bildirdi.”⁵¹⁵ Yunanların Latinlere karşı olan nefretini VI. yüzyıla dayandıran *Gesta*’nın yazarı ise Hristiyanlığın doğu ve batı kolları arasındaki gergin ilişkilere dikkat çeker.⁵¹⁶ Bu ifadeleri doğrulayan bir diğer kaynakta ise Anna Komnena, Haçlı ordularının gelmekte olduğu haberi üzerine babasının düşüncelerini şu cümlelerle ifade etmiştir:

*“Alexios daha birazcık dinlenme fırsatı bulamamış iken sayısız askerden oluşan Frank ordularının yaklaştığı haberini duydu. Onların varmasından korkuyordu, çünkü onların karşı konulmaz ataklığını, bir kararda duramayan oynak huylarını, keza Keltlerin ruhsal yapısının tüm özelliklerini ve bu özelliklerin ortaya çıkardığı zorunlu sonuçları iyi tanıyordu. Biliyordu ki onlar zenginlikler karşısında hep ağız açık kalmaktadırlar ve yaptıkları antlaşmaları ilk fırsatta hiç utanmadan çiğnedikleri görülür. Yine de cesaretini yitirmek şöyle dursun eğer durum öyle gerektirirse savaşıma hazır olmak için tüm önlemlerini aldı. Gerçek ortada dolaşan söylentilerle anlaşılmış olana göre çok daha ciddi ve tehlikeliydi. Çünkü tüm batı Adriyatik’ten öte kıyası ile Herakles Sütunları arasında yaşayan barbar ulusların hepsi, işte bunların tümü birden yığınsal bir göçe çıkmışlardı herkes ailesinin tümüyle birlikte yola koyulmuştu ve Avrupa’yı bir ucundan öteki ucuna kadar geçerek Asya üzerine doğru yürüyordu. Böylesine bir halklar göçünün nedeni ana çizgileriyle şöyleydi.”*⁵¹⁷

II. Haçlı Seferi’nin kaybedilmesinin temel sebebini dönemin Bizans İmparatoru Manuel’in ihanetine bağlayan Ebû’l-Ferec; Haçlı orduları yoldayken Manuel’in Türklere haber yollayarak gelen orduları bildirdiği ayrıca isterse kendisine otuz bin asker göndereceğini vaat ettiğini belirtir.⁵¹⁸ Ayrıca Manuel’in karadan gelen Haçlı ordularına, onları yanlış yollara sevk eden hain rehberler vererek Anadolu’da dönüp dolaştırdıktan sonra Türkler tarafından imha edilmesine sebep olduğunu nakleder.⁵¹⁹

Benzer şekilde III. Haçlı Seferi öncesinde Bizans İmparatoru İsaaksios’un, Konstantinopolis patriğine; Latinlerin öldürülmesi için vaaz vermesini emrettiği ayrıca yüz Haçlı askeri öldüren herkese mutlak af sözü vermesini belirttiği söylenir.⁵²⁰ Yine III. Haçlı Seferi döneminde Bizans’ın Kıbrıs Valisi İsaaksios Komnenos’un, Richard önderliğindeki Haçlı filosuna karşı takındığı tutum da ilk Haçlı seferleri boyunca Bizans-Haçlı ilişkisinin ne denli sorunlu olduğunu anlama noktasında oldukça önemlidir.

Bizans imparatorları her ne kadar Haçlı seferleri ile Türkler tarafından Anadolu’dan kendisine yönelik gelebilecek tehlikeleri azaltmış gibi görünse de

⁵¹⁵ İbnü’l-Azîmî, *Azîmî Tarihi*, 30.

⁵¹⁶ *Gesta*, 28.

⁵¹⁷ Komnena, *Alexiad Malazgirt’in Sonrası*, 287-288.

⁵¹⁸ Abû’l-Farac, *Abû’l-Farac Tarihi*, 357.

⁵¹⁹ Abû’l-Farac, *Abû’l-Farac Tarihi*, 384.

⁵²⁰ Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 122.

aslında daha büyük bir tehlike ile karşı karşıya olduğunun da bilincindeydi. Zira pek çok beylik ile parçalanmış olan Türklerle kıyaslandığında, doğuda Antakya, Urfa, Kudüs gibi merkezlere sahip olan Haçlılar ciddi şekilde endişe verici bir güce ulaşmışlardı. Batı'dan sürekli olarak gelmeye devam eden takviye kuvvetler ve Haçlı askerlerinin saldırganlığı dikkate alındığında Bizans'ın Haçlılardan çekinmesi için fazlasıyla nedeni bulunmaktaydı. Tüm bu nedenlerle Haçlı seferleri süresince inişli çıkışlı ama çoğunlukla çatışmalı bir Yunan-Latin ilişkisinin olduğunu kabul etmek gerekir.

4.2.3. Haçlılar'ın Müslümanlar ile İlişkileri

Haçlı seferleri ile Avrupa'dan çıkan Hristiyan hareketi doğrudan Müslüman toprakların merkezine yapılmaktaydı. Dolayısıyla bu seferler boyunca Haçlılar Müslümanlarla doğrudan muhatap olmakta, kurdukları devletlerle Müslümanların komşuları konumuna gelmekteydi. Tüm bu zorunlu münasebetler olumlu veya olumsuz Haçlılar ile Müslümanlar arasında ilişkilerin kurulmasına vesile olmuştu.

Haçlılar ile Müslümanların birbirlerine karşı ilk ciddi tecrübeler edindikleri olaylar ilk Haçlı seferlerinde Anadolu topraklarına girdikleri zamanlarda vuku bulmuştur. Pierre önderliğindeki Haçlı seferinde Hristiyanlar Kılıç Arslan tarafından ağır bir yenilgiye uğratılmışlardır. Tudebodus, bu yenilgiyle teslim olan Haçlılardan bir kısmının din değiştirip Müslüman olduğundan bahsetmektedir.⁵²¹ Bu durum her ne kadar zorunluluk olarak yorumlanabilecek bir konu olsa da Haçlılardan bir kısmının din değiştirip İslâm'ı seçmesi oldukça dikkat çekicidir. Ayrıca ilk dönem Haçlı kroniklerinde dikkat çeken hususlardan biri de Haçlıların İslâm hakkında ne kadar az bilgiye sahip olduğudur. Kroniklerin genelinde İslâm çok tanrılı bir inanç gibi anlatılmış ve bazı kaynaklarda Müslümanların Hz. Muhammed'e taptığı gibi yanlış bilgiler yer almıştır. Aynı kronikçiler, Birinci Haçlı seferlerinde Müslümanlar ile ilgili girdikleri çatışmalarda yaptığı gözlemlerinde; şayet Hristiyan olsalardı kendilerinden daha cesur, zeki ve maharetli savaşçılar bulunamazdı diyerek duydukları hayranlığı ifade etmişlerdir.⁵²²

Haçlılar ile Müslümanlar arasında meydana gelen ilk münasebetler bu seferlerin amacı düşünüldüğünde normal karşılanacak bir şekilde çatışmalarla

⁵²¹ Tudebodus, *Bir Tanığın Kaleminden Birinci Haçlı Seferi Kudüs'e Yolculuk*, 63.

⁵²² Tudebodus, *Bir Tanığın Kaleminden Birinci Haçlı Seferi Kudüs'e Yolculuk*, 83.

başlamıştır. Haçlılar ve Müslümanlar arasında müzakere olarak değerlendirilebilecek ilk münasebetler ise Haçlıların Antakya kuşatması esnasında Fâtımîlerle bu kuşatmayı komuta eden prensler arasında gerçekleşmiştir. Fâtımîler, Selçuklularla birbirlerine karşı güttükleri düşmanca siyasetten dolayı ilk Haçlı seferlerinde, Haçlıların Selçuklulara yaptıkları çatışmaları kayıtsız kalarak izlemiş ve muhtemelen rakibinin bu savaşlarda zayıflamasından dolayı mutlu olmuştur. Ancak bu durum Fâtımîlerin Haçlı seferlerini desteklediği gibi bir yargıya ulaşmamız için yeterli değildir. Michaud, Antakya kuşatması esnasında Haçlılara gelen Fâtımî elçilerinin ittifak tekliflerini açıklarken Fâtımî halifesinin; gelen Haçlı ordularının amacının Kudüs'ü görmek ve kendileri için kutsal olan yerleri ziyaret etmekten ibaret olduğunu belirtir. Bundan dolayı halifenin, Haçlı prenslerine; dinlerini himaye etmeyi, kiliseler yaptırmayı, silahsız olmak şartıyla gelen hacılara Kudüs'ün kapılarının açık olacağı yönünde taahhütlerle barış teklifinde bulunduğunu nakleder.⁵²³ Ancak yapılan görüşmelerde Haçlıların asıl amaçları konusunda malumat sahibi olan halife belki de farkında olmadan gözünün önünde bulunan tehlike konusunda ne kadar geç kaldığını anlamıştır.

Haçlılar özellikle Antakya şehrini ele geçirdikten sonra sahip oldukları güçle Müslümanların dikkatini daha fazla celp etmeye başlamışlardı. Nitekim Antakya'dan Kudüs'e kadar olan yolculukları boyunca Müslüman yöneticilerin Haçlılara yönelik hediye ve ittifak arayışlarına daha önce değinilmiştir. Kudüs'ün ele geçirilmesi ve Haçlıların Doğu'ya temelli yerleşmesinden sonra ise Müslümanlar ve Haçlılar arasında devam eden genel çatışma ortamına rağmen bazen Haçlılar ile Müslümanlar başka Müslümanlara karşı veya Haçlılar ile Müslümanlar başka Haçlılara karşı ilginç ittifaklar kurmuşlardı. Buna verilebilecek en uzun soluklu ittifak örneği ise Haçlılar ile Fâtımîler arasında meydana gelmiştir. Özellikle İkinci Haçlı Seferinden sonra Latin Doğu ile Fâtımîler arasında istikrarlı bir ittifak ortamı meydana gelmiş öyle ki Fâtımîler, Kahire'nin savunmasını Haçlıların gözetimine bırakacak kadar yakın ilişkiler içerisinde olmuşlardı.⁵²⁴

Haçlı seferlerinin meydana getirdiği ilişkiler sadece Müslümanlar ile Hristiyanlar arasındaki çatışmalardan ibaret olmamıştır. Bu seferler her iki taraf için de karşılıklı bir keşif dönemi meydana getirmiştir. Balivet, Müslümanlar ile kurulan

⁵²³ Michaud, *Haçlı Seferlerinin İlginç Olayları*, 221.

⁵²⁴ Mombert, *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*, 102.

ilişkilerin Avrupa'yı hem zenginleştirdiği hem de uygarlaştırdığına değinerek, Doğu'da yaşayanların ise Haçlılardan etkin savaş teknikleri ve sağlam yapılar meydana getirme hususunda pek çok şey öğrendiğini belirtmiştir.⁵²⁵ Aynı konuya değinen bir diğer tarihçi Jouni; Haçlı seferlerinin temelde bir askeri hareket olmasına karşın yakından incelendiğinde doğu ile batı arasındaki büyük, huzurlu ve kültürel boyutları olan bir etkileşim görüleceğinden bahsetmiştir.⁵²⁶ Yazdığı eserle Haçlı seferleri ile doğudan batıya aktarılan zenginliklere detaylıca değinen Hunke; gündelik hayatta kullanılan pek çok kelimededen pratik hayatta kullanılan araç gereçlere, medeniyet örneği oluşumlardan kamu yapısına, sağlıktan ticarete ve daha birçok alanda meydana gelen etkileşimlere değinerek Haçlı seferlerini bu yönüyle değerlendirmiştir.⁵²⁷ Bir diğer batılı tarihçi Carole, Müslümanlar için Batı'nın çok az çekici yanı olduğunu belirterek kendi Müslümanların kendi perspektifleriyle daha incelikli ve ileri bir kültüre sahip olduklarını düşündüğünü ifade ederek aslında bu ikili etkileşimde Müslümanların Haçlılara nazaran daha az alıcı taraf olduğuna dikkat çekmiştir.⁵²⁸

Haçlı seferlerini sadece iki farklı inancın çatışması olarak değerlendirmek bu seferleri ve doğurduğu sonuçları anlamak için önemli bir engel teşkil etmektedir. Haçlı seferleri ile Avrupa'dan, Asya kıtasına gelen milyonlarca insan burada ciddi değişimlere sebep olmuş ve kendileri de ciddi değişimler geçirmişlerdir. Etkileri bu gün bile devam eden Haçlı seferleri ile Hristiyanlar, Doğu ve Müslüman medeniyetinin önemli unsurlarını örnek alarak bu tecrübelerini batıya taşımışlardır. Bu seferlerin batıda meydana getirdiği değişiklikler hayatın her alanına sirayet etmiştir. Günlük konuşmada kullanılan kelimelerden, edebiyata; mimariden, sanata; tıptan, kamusal gerekliliklere kadar pek çok alanda önemli kültürel aktarımlar olmuştur. Bu etkileşimin diğer tarafı olan Müslümanlar da Haçlı seferleri ile kazandıkları yeni tecrübeleri özellikle askeri alandaki uygulamaları kendi yaşantılarına yansıtmışlardır.

⁵²⁵ Michel Balivet, *Orta Çağ'da Türkler: Haçlılardan Osmanlılara: 11. 15. Yüzyıllar*, ed. Ali Berktaş, çev. Ela Gültekin (İstanbul: Alkım Yayınevi, 2005), 93.

⁵²⁶ Jouni Suistola, "Tarih Boyunca Doğu-Batı/Müslüman-Hristiyan İlişkileri" (Uluslararası Selâhaddin-i Eyyubî Sempozyumu, Diyarbakır: Erkam Matbaası, 1996), 18-21.

⁵²⁷ Sigrid Hunke, *Batı'yı Aydınlatan Doğu Güneşi*, çev. Işık Soner (İstanbul: Kaynak Yayınları, 2022).

⁵²⁸ Hillenbrand, *Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri*, 227.

SONUÇ

Papa VII. Gregory tarafından doğruya yapılması planlanan silahlı bir hac seferi, Alman İmparatoru IV. Henry ile aralarında olan ihtilaflardan dolayı halefi II. Urbanus'a kalmıştır. Urbanus, Gregory'nin silahlı bir hac yapma fikrinin kapsamını genişleterek peş peşe yapılacak olan birçok seferin ilk çağrısını 1095 yılının sonbaharında Clermont Konisili'nde dile getirerek Haçlı seferlerini resmen başlatmıştır.

Böylesine kapsamlı ve zorluklarla dolu bir hareketi başlatmak ve insanları bu seferlere katılmaya ikna etmek için etkili söylemlerin yanı sıra geçerli sebeplere ihtiyaç duyulmaktaydı. Din, bu kadar büyük bir toplumsal hareketin başlamasını sağlayacak ve ortak bir bilinç oluşturacak yegâne vasıtaydı. Batılı tarihçilerin neredeyse tamamı Haçlı seferlerinin başlamasında temel sebep olarak bunu öne sürmektedirler. Zira inanç söz konusu olduğunda yapılan söylemler; toplumun en alt tabakasından, hiyerarşik olarak en üstte bulunanlara kadar herkes için bağlayıcılık oluşturmaktaydı. Bu argüman Haçlı seferlerinin başlamasını tetiklemek için başta Pierre L'Hermit olmak üzere dönemin din adamları tarafından etkin bir biçimde kullanıldı. Haçlı seferlerine yapılan çağrılarda; doğuda Müslümanların elinde zulüm gören Hristiyan din kardeşlerini kurtarmaktan, Hz. İsa'nın doğup büyüdüğü ve inancını yaydığı kutsal toprakları kirletenlerin elinden almaya kadar pek çok söylem dile getirildi. Ayrıca bu seferlere katılacaklara; şimdiye kadar işlemiş oldukları ve bundan sonra işleyecekleri tüm günahlarının bağışlanacağı bir endlüjans ile hac yolculuğunda ölenlere cennet vaadedildi. Toplumu harekete geçirmek için kullanılan söylemlerin temel noktasını dini motifler oluştursa da Haçlı seferlerinin başlamasında etkili olan başka faktörler de bulunmaktaydı. Batılı tarihçiler Haçlı seferlerinin başlamasına neden olan sebeplerden bahsederken birden fazla etkeni göz önünde bulundururlar.

Haçlı seferlerinin başladığı dönemde Avrupa; büyük güçlerin birbiri ile olan çatışmalarının yanı sıra feodalitenin sebep olduğu bölünmeyi ve bunun sonucunda ortaya çıkan iç çatışmaları çok derinden hissetmekteydi. Ayrılıklar siyasi alanla sınırlı kalmamaktaydı. Hristiyanlıkta dini otorite olarak kabul edilen papalık makamı her biri diğerini antipapa olarak gören iki kişi tarafından temsil edilmekteydi.

Haçlı seferlerinin başlatıcısı konumunda bulunan Papa II. Urbanus, planladığı Haçlı seferleri ile iç çatışmaların meydana getirdiği yıkım gücünü doğuya yönlendirmekte ayrıca kendisi de bu seferlerin dini lideri olarak hatırı sayılır bir gücün yöneticisi konumuna gelmekteydi. Siyasi çatışmaların ve feodal yapının beraberinde getirdiği ekonomik zorluklar, doğuya giden Hristiyan hacıların gördüğü ve kulaktan kulağa aktardığı zenginlik hikâyeleri ile birleşince yeni bir umut peşinde olan binlerce insanın iştahını kabartmaktaydı. Dolayısıyla Avrupa'nın içerisinde bulunduğu siyasi, sosyal ve ekonomik durum Haçlı seferlerine katılacaklara geçerli pek çok sebep vermektedir.

İlk Haçlı seferlerinin başlıca münadilerinden olan II. Urbanus ve Pierre L'Hermit'in sıklıkla işlediği hususlardan biri de doğuda yaşayan veya hac yapmak maksadıyla oraya giden Hristiyanlara, Müslümanlar tarafından yapılan zulümlerdi. Oysa Kudüs ilk Haçlı Seferin başladığı tarihten yaklaşık olarak dört buçuk asır önce Müslümanlar tarafından fethedilmişti. Fâtımî Halifesi Hâkim'in giriştiği ve sadece Hristiyanların değil Müslüman ve Yahudilerin de etkilendiği olaylar ise yine bu çağrıdan yaklaşık bir asır önce meydana gelmişti. Dolayısıyla bu süre boyunca Müslümanların elinde olan ve birbirinden çok farklı anlayışlara sahip olmayan yöneticiler tarafından hüküm sürülen bu topraklarda iddia edildiği gibi bir durumun bu seferlerin hemen öncesinde meydana gelmiş olması çok makul görülmesi de yapılan çağrının temel söylemlerinden birini bu konu oluşturmaktaydı.

Haçlı seferlerin sebeplerinden biri olarak gösterilen diğer bir husus ise dönemin Müslüman devletlerinin, özellikle Anadolu Selçuklu Devleti'nin, genelde Hristiyanlar özelde ise Bizans için tehlike arz ettiği ve onları korumaya yönelik bu seferlerin gerekli olduğuydu. Oysa Haçlı seferlerinin başladığı dönemde Müslüman devletlerinin geneli bir iç çekişme döneminden geçmekteydi. Avrupa'daki feodal yapıya birebir benzemese de her bölgede sayıları azımsanmayacak ve birbirleri ile çıkar çatışması içerisinde olan devletler ve emîrlükler bulunmaktaydı. Dini otorite, Batı'dakine benzer şekilde ikilik arz etmekte; biri Bağdat biri Kahire'de olmak üzere iki farklı halife bulunmaktaydı. Bütün bu bilgiler ışığında bakıldığında Müslümanların içerisinde bulunduğu durumun Haçlı seferlerinin sebepleri arasında değerlendirilmesi pek uygun görünmesi de bu seferlerin Haçlılar için başarıya ulaşması noktasındaki etkisi azımsanmayacak derecede fazladır.

Görünür de ifade edilen ve örtük diğer sebeplerin neticesinde başlayan Haçlı seferlerinin ilki düzenli ordulardan ziyade galeyana gelmiş halk kitlelerinin silahlı ve düzensiz bir hac yolculuğu ile Anadolu'ya girişi ve yok oluşu ile son bulmuştu. Köylülerin veya halkın seferi olarak nitelendirilebilecek bu yolculuğu sonlandıran Kılıç Arslan, elde ettiği ve pek zor olmayan bu galibiyet ile bahsi geçen Haçlıların sadece bunlardan ibaret olduğunu düşünmüştü. Ya da yakında geleceklerin karşılaştığı bu insan sürüsünden çok da farklı olmadığı yanılgısına düşürmüştü ve bundan dolayı Kılıç Arslan dindaşları ile olan güç çekişmesinde avantaj elde etmek adına doğruya yönelmişti. Bu hata daha sonra Kılıç Arslan'ın başkentini kaybetmesine neden olmuştu.

İlk Haçlı seferlerinin dikkat çeken noktalarından birisi bu sefere Avrupa'daki herhangi büyük bir kralın katılmamış olmasıdır. Bu durum Batılı tarihçiler tarafından Urbanus'un içerisinde bulunduğu siyasi ve dini çekişmelerdeki konumunu anlamak için oldukça önemli olduğuna dikkat çekmektedirler. Kralların katılmadığı bu sefer, birçok kont ve dükün katılımıyla gerçekleştiğinden tek bir komutan önderliğinde ve tek bir ordu şeklinde hareket etmedi. Farklı zamanlarda ve farklı güzergâhlar kullanılarak gerçekleştirilen bu seferde özellikle İznik şehrinin ele geçirilmesinden sonra tehlikeler gözetilerek alınan karar neticesinde mümkün olduğu kadar birlikte hareket etmeye özen gösterildi. Ancak bu birliktelik, çıkarlar söz konusu olduğunda çoğu zaman görmezden gelindi. Bunun en belirgin örneklerinden bir tanesi ilk Haçlı Devleti olarak kabul edilebilecek Urfa'nın Baudin tarafından ele geçirilmesiydi. Baudin, Doğu'da bir toprak elde etmek amacıyla kendisine gelen yardım teklifini kabul etmiş ve Haçlı ordusundan ayrılarak daha sonra yönetimini tek başına gerçekleştireceği Urfa'ya hareket etmişti. İlk Haçlı seferlerinin liderlerinden olan Baudin'in bu hareketi Kudüs'ü almak gayesiyle yola çıkmış Haçlı ordusunun asıl amaçları konusunda şüphe uyandırmaktadır. Benzer şekilde Bohemond, Antakya'nın ele geçirilmesinden sonra Kudüs yolculuğuna devam etmemiş ve ordusunun önemli bir kısmı ile Antakya şehrinde kalmıştı. Kudüs'ün ele geçirilmesinde bulunmayan bu iki lider daha sonra vermiş oldukları sözden kaynaklı olarak Kudüs'ü ziyaret etmişti. Baudin ve Bohemond'un bu tutumları gerek yaşadıkları dönem kronikçileri gerekse günümüz Batılı araştırmacılar tarafından sıklıkla eleştirilmektedir.

İlk Haçlı seferlerinden sonra Haçlılar, Doğu'da kurmuş oldukları devletler ile varlıklarını bölgede kabul ettirmişlerdi. Öyleki bölgede meydana gelen çatışmalarda bazen Müslüman devletlerle başka Müslümanlara ya da başka Hristiyanlara karşı ittifaklar kurmuşlardı. Bu durum dönemin Müslüman yöneticilerinin gözündeki Haçlı anlayışını açıklama noktasında soru işaretleri uyandırmaktadır. Zira bazı Müslüman yöneticiler için Haçlılar; Avrupa'dan çıkıp gelmiş ve yaptıkları ile buradan tekrar atılması gereken bir güç olarak görülmekten ziyade, birlikte yaşanılması kabul edilmiş yeri geldiğinde ittifak kurulabilecek yeni devletler olarak kabul edildiğini göstermektedir.

Haçlıların, Doğu'daki varlığını tehlikeye düşüren ilk ciddi hamle ise Urfa'nın Zengîler tarafından geri alınmasıydı. Urfa'nın Müslümanların eline geçmesi hem Haçlıların yenilemez bir güç olmadığını göstermiş hem de uzun bir süreden sonra Haçlılara karşı alınmış önemli bir zafer olmuştu. Her ne kadar bu durum II. Haçlı Seferi'ni tetiklemiş olan olaylar arasında yer alsada fethin kahramanı İmâdüddin Zengî, Müslümanlar için birlikteliğin ve zaferin sembolü oldu. Avrupa'da ise yeni bir Haçlı seferi bu sefer kralların katılımı ile planlanmaktaydı. Alman ve Fransız krallarının bu sefere katılacak olması ilk Haçlı seferlerinden sonra oluşan algıyı göstermesi bakımından oldukça önemlidir. İlk Haçlı seferlerine katılanların Doğu'da göstermiş olduğu başarı ve kahramanlık hikâyeleri II. Haçlı Seferi'nin, Avrupa'da daha fazla benimsenmesine ve sahip çıkılmasına neden olmuştu dolayısıyla artık büyük kralların bu sefere katılması yadırganacak bir durum olmaktan uzaklaşmıştı.

İki büyük kralın ve daha düzenli orduların katılımıyla gerçekleşmiş olmasına karşın II. Haçlı Seferi tam bir başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Seferin başarısızlıkla sonuçlanmasından daha dikkat çekici olan durum ise bu başarısızlığın temel nedeni olarak gösterilen hususlardır. II. Haçlı Seferi'nde, Haçlı orduları Anadolu'da büyük kayıplar vermişlerdi ancak asıl seferi sonlandıran gelişme başarısızlıkla sonuçlanan Şam kuşatmasıydı. Başarısızlığın sebebi ise Doğu'da yaşayan Haçlıların yeni gelenlere ihanet etmesi olarak gösteriliyordu. Avrupa'dan yeni gelen Haçlılar kendilerinden daha çok, çarpıştıkları düşmanlarına benzettikleri dindaşları tarafından ihanete uğramış ve bunun sonucunda geri dönmek zorunda kalmışlardı. Bu durum ilk Haçlı seferlerinde Müslümanların içerisinde bulunduğu ayrılık ve ihtilaflara artık Haçlılarında düşmüş olduğu şeklinde yorumlanabilir. Batılı tarihçilerin bir kısmı

Hristiyanların yıllardır birlikte yaşadığı Müslümanları kendi dindaşlarına tercih ettikleri ve bazı çatışmalarda görünürde Haçlılar tarafında yer almış olsa da aslında Müslümanlarla birlikte hareket ettiklerini ifade etmektedirler.

İmâdüddin Zengî'nin, Haçlılara karşı güttüğü siyaset oğlu Nureddin Zengî tarafından devam ettirilmiş ve bu durum Haçlıların giderek zayıflamasına yol açmıştır. Nureddin Zengî bir yandan Haçlılarla mücadele ederken öte yandan Müslümanlar için ayrışmanın en belirgin hali olan Fâtımî Halifeliğine yönelik kararlı bir politika sürdürmüştür. Bu gayretlerinin sonucunda Eyyûbîlerin eliyle Fatımî Halifeliğine son vererek İslâm coğrafyasında önemli bir değişimin gerçekleşmesini sağlamıştır. Nureddin Zengî'nin vefatından sonra Mısır'ı kontrolünde tutan Selâhaddîn-i Eyyûbî, giriştiği iktidar çatışmalarını kazanmış ve Mısır ile birlikte Zengî Hanedanlığının topraklarının da hâkimi olarak büyük bir gücün sahibi olmuştur. Selâhaddîn-i Eyyûbî, elinde bulundurduğu toprak bütünlüğü ile Haçlıları her yandan çevreleyen önemli bir konuma gelmiştir. En nihayetinde sahip olduğu güç ile Kudüs'ü yeniden fethederek bu kutsal beldeyi yaklaşık doksan yıl sonra yeniden Müslümanların hâkimiyeti altına almıştır. Kudüs'ü fethederken gösterdiği merhamet ve cömertlikle Hristiyanların dahi derin bir saygı beslediği Selâhaddîn-i Eyyûbî, gösterdiği bu yüce gönüllülüğün bazı olumsuz sonuçlarını ise daha sonra yaşamıştır. Gerek Kudüs gerekse diğer Hristiyan beldelerde ele geçirdiği Haçlılara serbest geçiş izni vererek onların özellikle Sur şehrinde bir araya gelip güçlenmesine sebep olmuş ve bunun neticesinde Haçlıların Doğu'daki varlığının bir süre daha devam etmesine olanak tanımıştır. Ancak bu tutumundan dolayı Selâhaddîn-i Eyyûbî'yi eleştirmek haksızlık olur. Zira o erdemli bir muzafferin davranması gerektiğinden çok daha fazla alicenaplık göstermiş ve bağışlayıcılığın en nadir örneklerinden bazılarını herkese göstermiştir. Ancak ona karşı silah kullanmama sözü verenlerin dahi kendisine karşı savaşılabileceğini düşünmemiş olması kendi yüce erdemlerinin oluşturduğu ahlak yapısının sonucu olabilir.

On birinci asrın sonlarında Kudüs'ün Haçlılar tarafından ele geçirildiği haberi Hristiyanlar için ne denli mutluluğa sebep olduysa on ikinci asra yaklaşırken Kudüs'ün Müslümanlarca fethedildiği haberi de o denli dehşet ve üzüntüye sebep olmuştur. Kudüs'ün Müslümanlar tarafından alındığı haberi yeni bir Haçlı Seferi düzenlenmesine zemin hazırlamıştır. Her ne kadar III. Haçlı Seferi'ne Avrupa'nın üç

büyük kralı katılmış olsa da Almanya Kralı Friedrich Barbarossa'nın Anadolu'daki trajik ölümü ve Fransa Kralı Philippe Aguste'nin seferi çok erken terk edip geri dönmesi sonucu bu sefer İngiltere Kralı Richard'ın komutasında devam etmiştir. Richard, yaptıkları ile Müslümanlar tarafından çekinilen bir karakter olsa da bu durum onun III. Haçlı Seferi'nde başarıya ulaşmasını sağlayamamıştır. III. Haçlı Seferi çoğunlukla Selâhaddin ve Richard'ın mücadelesi çerçevesinde değerlendirilmiş sonuçta her iki tarafta barış antlaşması için bir takım tavizler vermek zorunda kalmıştır. Verilen tavizlerle Richard Kudüs'e ciddi herhangi bir saldırı yapamadan Avrupa'ya dönmüş, Selâhaddin ise Haçlıların belli yerlerdeki hâkimiyetini tanımıştır. III. Haçlı Seferi Kudüs'ü geri alma amacına ulaşamadığından başarısız bir sefer olarak değerlendirilse de bu sefer neticesinde Doğu'daki Haçlı varlığının bir süre daha devam etmesi oldukça önemli bir katkı olarak değerlendirilebilir. Batılı tarihçiler III. Haçlı Seferi'ni özellikle Selâhaddin-i Eyyûbî ve Aslan Yürekli Richard'ın mücadelesi çerçevesinde değerlendirmektedir.

Haçlı seferlerinin askeri yönlerinin yanı sıra değerlendirilmesi gereken bir diğer hususta bu seferlerin sonucunda meydana gelen kültürleşme sürecidir. Haçlı seferleri ile Avrupa'dan, Doğu'ya milyonlarca insan gelmiş bunun sonucunda önemli bir kültürel taşınım söz konusu olmuştur. Gelen insanlar ilk defa karşılaştıkları ve belki de varlığından dahi haberdar olmadıkları pek çok yeniliği yurtlarına taşıyarak bir nevi medeniyet transferi gerçekleştirmiştir. Ayrıca Haçlı seferleri ile Hristiyan Batı ile Müslüman Doğu arasında başta ticaret alanında olmak üzere sürekliliği devam edecek önemli bir bağın kurulmasına da imkân sağlamıştır.

KAYNAKÇA

- I. ve II. Haçlı Seferleri Vakayinamesi.** çev. Vedii İlmen. İstanbul: Yaba Yayınları, 2005.
- Abû'l-Farac, Gregory. **Abû'l-Farac Tarihi.** çev. Ernest A. Wallis Budge - Ömer Rıza Doğrul. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1950.
- Aguilers, Raimundus. **Haçlılar Kudüs'te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi.** çev. Süleyman Genç. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2019.
- Akyol, Edip. "Anadolu'da Müslümanlara Karşı İlk Haçlı Yapılanması (Bizans – Seyfüddeve el- Hamdani Mücadelesi)". *Mukaddime*, (2010), 79-96.
- Altınay, Ahmet Refik. **Haçlılar (1095-1291).** İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2007.
- Aquensis, Albertus. **Historia Ierosolimitana History of the Journey to Jerusalem.** çev. Susan B. Edgington. New York: Clarendon Press, 2007.
- Asbridge, Thomas. **Haçlı Seferleri.** çev. Ekin Duru. İstanbul: Say Yayınları, 2014.
- Atıya, Aziz S. **Crusade, Commerce and Culture.** Bloomington: İndiana University Press, 1962.
- Ay, Rahim. **Kudüs Şehri Siyasi, Tarihi ve Üç Kutsal Dindeki Önemi.** Ankara: İlahiyat Yayınları, 2019.
- Balivet, Michel. **Ortaçağ'da Türkler: Haçlılardan Osmanlılara: 11. 15. Yüzyıllar.** ed. Ali Berktaş. çev. Ela Gültekin. İstanbul: Alkım Yayınevi, 2005.
- Barber, Malcolm. **Haçlı Devletleri Tarihi.** çev. Doğan Mert Demir. İstanbul: Kronik Kitap, 2021.
- Barber, Malcolm. **Tapınak Şövalyelerinin Tarihi Yeni Şövalyelik.** çev. Berna Ülner. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2006.
- Basît, Musa İsmail vd. **Kudüs Tarihi.** İstanbul: Nida Yayıncılık, 2018.
- Başkan, Zeynep. **İlk Haçlı Seferlerinin Bizans Kaynaklarındaki Yansımaları.** Sinop: Sinop Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Benjamin, Tudela'lı-Petachia, Ratisbon'lu. **Ortaçağ'da (12. Yy) İki Yahudi Seyyahın Avrupa, Asya ve Afrika Gözlemleri.** çev. Nuh Arslantaş. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2001.
- Bezer, Gülay Öğün. "Zengîler". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44/268-272. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Breuers, Dieter. **Kudüs İçin Ölmek Şövalyeler, Rahipler, Müslümanlar ve I. Haçlı Seferi.** çev. Yasemin Bayar. İstanbul: Telos Yayıncılık, 2003.
- Cahen, Claude. **Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı.** çev. Mustafa Daş. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2010.
- Cahen, Claude. "İslâm ve Haçlılar". çev. İsmet Kayaoğlu. *Belleten* 51/200 (1987), 1041-1051.
- Carnotensis, Fulcherius. **Gesta Francorum Iherusalem Peregrinantium Kudüs**

- Seferi (Kutsal Toprakları Kurtarmak).** çev. İlcan Bihter Barlas. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2009.
- Ceyhan, İbrahim. **Almanca Araştırmalara Göre Haçlı Seferlerinin Kültürel Boyutu.** İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.
- Cox, George William M.A. **Haçlı Savaşları Tarihi.** çev. İhsan Durdu. İstanbul: Ark Kitapları, 2018.
- Çeçen, Zeynep Kocabıyıkoglu. **Onsekizinci Yüzyıl İngiliz Tarih Yazmalarında Haçlı Seferleri İmajı.** Ankara: Bilkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.
- Demirkent, Işın. **1101 Yılı Haçlı Seferleri.** İstanbul: Dünya Yayıncılık, 1995.
- Demirkent, Işın. **Haçlı Seferleri.** İstanbul: Dünya Yayıncılık, 1997.
- Demirkent, Işın. **Haçlı Seferleri Kaynaklarının Büyük Külliyyatı I Doğulu Tarihçiler.** Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1990.
- Demirkent, Işın. **Haçlı Seferleri Tarihi: Makaleler, Bildiriler, İncelemeler.** İstanbul: Dünya Kitapları, 2007.
- Demirkent, Işın. “**Haçlılar**”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 14/525-546. Ankara: TDV Yayınları, 1996.
- Demirkent, Işın. “**Maarretünnu‘mân**”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 27/274-276. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Demirkent, Işın. **Niketas Khoniates’in Historia’sı, 1195-1206: İstanbul’un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması.** İstanbul: Dünya Yayıncılık, 2004.
- Deniz, Arda - Kamacı, Koray. **Haçlı Seferleri Doğduğu Sırada Orta Doğu ve Avrupa’nın Durumu Orta Doğu ve Avrupa’nın Sendromu Haçlı Seferleri.** İstanbul: IQ ,Kültür Sanat Yayıncılık, 2013.
- Erer, Râşid. **Türklere Karşı Haçlı Seferleri.** İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1947.
- Ernoul. **Ernoul Kroniği Haçlı Seferleri Tarihi: Selahaddin Eyyübi ve Kudüs’ün Fethi.** çev. Ahmet Deniz Altunbaş. İstanbul: Kronik Kitap, 2019.
- Eymen Fuad Seyyid. “**Efdal bin Bedrül Cemali ve Fatımilerin Haçlılara Karşı Güttüğü Siyaset**”. Diyarbakır: Erkam Matbaası, 1996.
- Gardin, Nanon vd. **Larousse Semboller Sözlüğü.** ed. Ömer Faruk Harman - İsmail Taşpınar, ts.
- Gesta Francorum et Aliorum Hierosolymitanorum Anonim Haçlı Tarihi.** ed./çev. Engin Ayan, İstanbul: Selenge Yayınları, 2013.
- Geoffroi, De Villehardouin - Henri, De Valenciennes. **Konstantinopolis’te Haçlılar.** çev. Ali Berktaş. İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.
- Gündüz, Şinasi. **Din ve İnanç Sözlüğü.** Ankara: Vadi Yayınları, 1998.
- Harman, Ömer Faruk. “**H. İsâ**”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22/465-472. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.

- Harman, Ömer Faruk. “**Kudüs**”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26/323-327. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Hillenbrand, Carole. *Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri*. çev. Nurettin Elhüseyni. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2015.
- Hindley, Geoffrey. *Bir İslâm Kahramanı Selahaddin*. çev. Süleyman Genç. İstanbul: Doruk, 2011.
- Hodgson, Marshall G. S. - Eker, Alp. *İslâm’ın Serüveni Bir Dünya Medeniyetinde Bilinç ve Tarih*. İstanbul: İz Yayıncılık, 1995.
- Holt, Peter Malcom. *Haçlı Devletleri ve Komşuları: Urfa Kontluğu, Antakya Prenslığı, Trablusşam Kontluğu, Kudüs Krallığı*. çev. Tanju Akad. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2007.
- Holt, Peter Malcom. *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517’ye Yakındoğu*. çev. Özden Arıkan. İstanbul: Numune Matbaacılık, 1999.
- Hunke, Sigrid. *Batı’yı Aydınlatan Doğu Güneşi*. çev. Işık Soner. İstanbul: Kaynak Yayınları, 2022.
- İbnü'l-Azimî. *Azimi Tarihi Selçuklular Dönemiyle İlgili Bölümler: (H.43 -538)*. ed. Ali Sevim. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988.
- İbn Münkız, Ebü'l-Muzaffer Müeyyidüddavle Üsâme b. Mürşid. *Kitab el-İtibar: Selahaddin Eyyubi’nin Danışmanlarından Emir Üsâme’nin Anıları*. çev. Yusuf Ziya Cömert. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2012.
- İbnü'l Kalanisi, Ebû Ya'la Hamza b. Esed b. Ali ed-Dımaşki. *Şam Tarihine Zeyl -I. ve II. Haçlı Seferleri Dönemi-*. çev. Onur Özatağ. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015.
- İbn Şeddad. *Selahaddin-i Eyyûbi’nin Hayatı Onun Güzellikleri ve İzlediği Siyasetin İncelikleri*. çev. Hilmi Beyca. İstanbul: Büyüyen Ay Yayıncılık, 2021.
- İbnü'l-Esir, Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî. *İslâm Tarihi: el-Kamil fit-Tarih Tercümesi*. çev. Abdulkerim Özaydın. 12 Cilt. İstanbul: Bahar Yayınları, 1987.
- İnan, Hasan. *Haklı Savaş Doktrini Çerçevesinde Haçlı Seferlerinin Teolojik Temelleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2014.
- James, Boris. *Selahaddin ve Kürtler: Haçlılar Döneminde Bir Topluluğun Kavranması*. çev. Nazlı Bilgiç. İstanbul: Avesta Yayınları, 2011.
- Joinville, John. *Bir Haçlının Hataları*. çev. Cüneyt Kanat. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2014.
- Jouni Suistola. “**Tarih Boyunca Doğu-Batı/Müslüman-Hristiyan İlişkileri**”. 18-21. Diyarbakır: Erkam Matbaası, 1996.
- Kaleli, Emrullah. *Haçlı Seferleri Zamanında Bizans ve Batılular (1096-1204)*. Ankara: Gece Kitaplığı, 2017.
- Kanat, Cüneyt - Burçak, Devrim. *Sorularla Haçlı Seferleri*. İstanbul: Yeditepe, 2013.

- Kırpık, Güray. *Birinci Haçlı Seferi'nin Başlaması ve Anadolu'da Haçlı İstilası*. Ankara: Gazi Üniversitesi, 2000.
- Kırpık, Güray. *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar*. İstanbul: Selenge Yayınları, 2009.
- Kırpık, Güray. "Haçlı Seferlerinde 'Tanrı Barışı' Müessesesi". *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 81-90.
- Komenna, Anna. *Alexiad Malazgirt'in Sonrası*. çev. Bilge Umar. İstanbul: İnkılâp Yayınları, 2024.
- Koningsveld, P.S. Van. "Hristiyan Batı'da İslâm'ın Tarihsel İmajı". 27-30. Diyarbakır: Erkam Matbaası, 1996.
- Kurtbaş, Melek. *Haçlı Seferlerinde Halep*. Çorum: Hitit Üniversitesi(Gazi), 2020.
- Laiou, Angeliki E. - Roy Parviz Mottahedeh (ed.). *The Crusades from the Perspective of Byzantium and the Muslim World*. Washington: Dumbarton Oaks, 2001.
- Lamb, Harold. *Haçlı Seferleri Demir Adamlar ve Azizler*. çev. Gaye Yavuzcan. İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, 2010.
- Lamb, Harold. *Tanrı'nın Krallığı Kudüs Yolunda Haçlılar*. çev. Derya Öztürk. İstanbul: Paraf Yayınları, 2013.
- Loti, Pierre. *Kudüs -1895-*. çev. H. Erdal Yalt. İstanbul: Lotus Yayınevi, 2011.
- Lowenthal, David. *Possessed by the Past: The Heritage Crusade and the Spoils of History*. New York: Free Press, 1996.
- Maalouf, Amin. *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri*. çev. Ali Berktaş. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2021.
- Madden, Thomas F. *Crusades the Illustrated of History*. Michigan: The University Of Michigan Press, 2004.
- Man, John. *Geçmişin ve Geleceğin Hükümdarı Selâhaddîn-i Eyyûbî-i*. çev. Ekin Duru. İstanbul: Say Yayınları, 2016.
- Mez, Adam. *Onuncu Yüzyılda İslâm Medeniyeti İslâm'ın Rönesansı*. ed. Mustafa Demiray. çev. Salih Şaban. İstanbul: İnsan Yayınları, 2014.
- Michaud, Joseph François. *Haçlı Seferlerinin İlginç Olayları*. çev. Arifi Ahmed vd. Ankara: Lotus Yayınevi, 2011.
- Mombert, Jacop I. *Kısa Haçlı Seferleri Tarihi*. çev. Çağrı Yüksek. İstanbul: Liberus Kitap, 2022.
- Montefiore, Simon Sebag- Demirkan, Cem. *Kudüs: Bir Şehrin Biyografisi*. İstanbul: Pegasus Yayınları, 2016.
- Morrison, Cecile. *Haçlılar*. çev. Nermin Acar. Ankara: Dost Kitapevi, 2005.
- Möhring, Hannes. *Salaheddin Eyyubi, 1138-1193*. çev. Ayşe Dağlı. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2008.
- Murray, Alan V. (ed.). *The Crusades: An Encyclopedia*. Calif: Abc-clio, 2006.

- Nicholson, Helen J. - Nicolle, David Charles. **God's Warriors: Crusaders, Saracens and the Battle for Jerusalem**. Oxford: Osprey, 2005.
- Nicolle, David. **Birinci Haçlı Seferi 1096-99: Kutsal Topraklar İçin Mücadele**. ed. Ali Berktaş - Emir Yener. çev. L. Ece Sakar. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013.
- Nicolle, David. **Hittin 1187 Serfiraziya Selaheddin Ya Heri Mezin**. ed. Abdullah Keskin. çev. Aynur Kaş - Fahriye Adsay. İstanbul: Berdan Matbası Avesta Yayınları, 2011.
- Nicolle, David. **Üçüncü Haçlı Seferi 1191: Aslan Yürekli Richard, Selâhaddîn-i Eyyûbî ve Kudüs İçin Mücadele**. çev. L. Ece Sakar. İstanbul: Türkiye İş Bankası, 2011.
- Nomiku, H. A. **Haçlı Seferleri**. çev. Krinton Dinçmen. İstanbul: İletişim Yayınları, 1997.
- Noth, Albrecht. **Müslümanlıkta ve Hristiyanlıkta Kutsal Savaş ve Kutsal Mücadele**. çev. İhsan Catay. İstanbul: Özne Yayınları, 1999.
- Oflaz, Abdulhalim. "Selâhaddîn Eyyûbî'nin Haçlılarla Mücadelesi", Selâhaddîn Eyyûbî ve Dönemi, ed. Abdulhalim Oflaz (İstanbul: Hiperyayın, 2019)
- Oflaz, Abdulhalim. **Kuruluş ve Yükseliş Döneminde Eyyûbîler (Melik Adil Dönemi)** (İstanbul: Siyer Yayınları, 2019)
- Öz, Mustafa. "**Haşîşiyye**". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 16/418-419. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Özaydın, Abdülkerim. "**İbnu'l-İbrî**". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 21/92-94. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Öztürk, Levent. **Asr-ı Saadet'ten Haçlı Seferlerine Kadar İslâm Toplumunda Hristiyanlar**. İstanbul: İz Yayıncılık, 1998.
- Öztürk, Levent. **Haçlı Seferlerine Kadar Abbâsîler Döneminde Hristiyanlar (132-488/750-1095)**. İstanbul: Marmara Üniversitesi, 1994.
- Paine, Mike. **The Crusades**. Vermont: Pocket Essentials, 2005.
- Rhineland Katliamları I. Haçlı Seferi'nin Yahudi Kronikleri**. çev. Alpaslan Pata. Ankara: Gece Kitaplığı, 2020.
- Paumarede, Gerard. **Haçlı Seferine Son Çağrı**. çev. İsmet Birkan. İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.
- Polat, İbrahim Ethem. **Haçlılara Kılıç ve Kalem Çekenler**. Ankara: Vadi Yayınları, 2006.
- Reston, James. "**Allah**" ve "**Tanrı**" İçin Savaşanlar = **Warriors of God**. çev. Neşe Olcaytu. İstanbul: Aykırı Yayıncılık, 2004.
- Richard, Jean. **Haçlı Seferleri Tarihi**. çev. Özege Özdemir. İstanbul: Selenge Yayınları, 2022.
- Riley-Smith, Jonathan. **Haçlılar Kimlerdi?** İstanbul: Bileşim Yayınevi, 2005.
- Runciman, Steven. **A History of the Crusades Volume III The Kingdom of Acre**

- and the Later Crusades*. Australia: Cambridge University Press, 1951.
- Runciman, Steven. *Haçlı Seferleri Tarihi*. çev. Fikret Işıltan. 3 Cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1986.
- Sahillioğlu, Halil. “**Antakya**”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3/228-232. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Sakkâr, Sami es-. “**Remle**”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 34/560-561. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Scott, Walter. *Selâhaddîn-i Eyyûbi ve Arslan Yürekli Richard: 3. Haçlı Seferinin Filistin Safhasının Romanı*. ed. Erol Kılınç. çev. Mehmed Halid. İstanbul: Ötüken, 2012.
- Setton, Kenneth M. (ed.). *A History of the Crusades*. Londra: The University Of Wisconsin Press, 1969.
- Sevim, Ali. “**İbn Münkız**”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 20/221-222. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Sırma, İhsan Süreyya. *Haçlı Seferleri*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2022.
- Sırma, İhsan Süreyya. *Müslümanların Tarihi*. 5 Cilt. İstanbul: Beyan Yayınları, 2014.
- Şakiroğlu, H. Mahmut. “**Haç**”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 14/522-524. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Şeşen, Ramazan. *Selahaddin Eyyûbî ve Dönemi*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2024.
- Şeşen, Ramazan. “**Selâhaddîn-i Eyyûbî**”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36/337-340. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Tomar, Cengiz. “**Sarasinler**”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36/116-117. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Tudebodus, Peter. *Bir Tanığın Kaleminden Birinci Haçlı Seferi Kudüs’e Yolculuk*. çev. Süleyman Genç. İstanbul: Kronik Kitap, 2018.
- Tyerman, Christopher. *The Crusades: A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press, 2005.
- Urfalı Mateos Vekayi-Namesi (952-1136) ve Papaz Grigor’un Zeyli*. çev. Hrant D. Andreasyan. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2019.
- Uyar, Can (ed.). *Haçlı Seferleri Tarihi Selahaddin Eyyûbi ve Kudüs’ün Fethi*. çev. Ahmet Deniz Altunbaş. İstanbul: Kronik Kitap, 2019.
- William, Tyrensis. *Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*. çev. Ergin Ayan. İstanbul: Kronik Kitap, 2019.
- William, Tyrensis. *Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği: Başlangıçtan Kudüs’ün Zaptına Kadar*. çev. Ergin Ayan. Beyoğlu, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2016.
- William, Tyrensis. *Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği II Kudüs’ün Zaptından Urfa’nın Fethine (1099-1143)*. çev. Engin Ayan. Ankara: Gece Kitaplığı, 2018.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : Yusuf MEDİNELİ
Uyruğu : Türkiye Cumhuriyeti
Orcid : 0009-0000-8460-3551

Eğitim

Derece

Lisans

Eğitim Birimi

İstanbul Üniversitesi

Mezuniyet Tairihi

12.06.2013

İş Deneyimi

10 Yıl

2 Yıl

Yer

Fatih Sultan Mehmet Ortaoklu

Van İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Görev

Öğretmen

Eğitim Müfettişi

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

Yezid b. Muaviye Döneminde İki Olay: Harre Vak'ası ve Mekke Muhasarası
63-64 (683-684)

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	YUSUF MEDİNELİ
Öğrenci No	149203033
Anabilim Dalı	İSLAM TARİHİ VE SANATLARI
Programı	İSLAM TARİHİ VE SANATLARI
Statüsü	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora

Tez Bilgileri	
Başlığı/Konusu	İLK HAÇLI SEFERLERİNİN BAZI BATILI YAZARLARIN ESERLERİNDEKİ YANSIMALARI

Tez Orijinallik Raporu Bilgileri*	
Sayfa Sayısı (Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümleri)	128 sayfa
İntihal Tespit Programı	Turnitin
Benzerlik Oranı (%)	%12
Tarih	20.08.2025

* Orijinallik raporu, aşağıdaki filtreler kullanılarak oluşturulmuştur:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içemediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimizi ve yukarıda vermiş olduğumuz bilgilerin doğru olduğunu beyan ederiz.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

Danışman		Öğrenci
Adı Soyadı	PROF. DR. MEHMET SALİH ARI	YUSUF MEDİNELİ
İmza		
		Tarih